

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**CUMHURİYET'İN İLK ON YILINDA TRABZON'DA BASIN
YAYIN HAYATI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALPER KANDEMİR

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**CUMHURİYET'İN İLK ON YILINDA TRABZON'DA BASIN
YAYIN HAYATI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALPER KANDEMİR
(200121018)**

**Danışman
(Prof. Dr. Hasip Saygılı)**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2022

05/10/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli yüksek lisans programı öğrencisi 200121018 numaralı Alper KANDEMİR'in hazırladığı "Cumhuriyet'in İlk On Yılında Trabzon'da Basın Yayın Hayatı" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 05/10/2022 Çarşamba günü saat 11:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çokluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi

Karar

1. Prof. Dr. Hasip SAYGILI (Danışman)

Kabul.....

2. Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN

Kabul.....

3. Doç. Dr. Salim AYDIN

Kabul.....

6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Alper Kandemir

DÜZELTME METNİ

1. Giriş bölümü eklendi.
2. 1. ve 2. bölümlerdeki gazete isimleri tablolar halinde düzenlendi.
3. Tablolar listesi eklendi.
4. Özet, Önsöz, Sonuç bölümleri yeniden düzenlendi.
5. İçindekiler, dipnotlar ve kaynakça yeni metne uygun olarak değiştirildi.
6. Ekler bölümü yeniden düzenlendi.

TEŞEKKÜR

Bu çalıŐmanın ortaya çıkmasında, baŐlangıcından sonuçlanıncaya kadar, kendilerine ancak Őukran duygusuyla karşılık verebileceğim kişilerin destek ve katkısı vardır. Tez yazım sürecinin her aŐamasında fikirlerine müracaat ettiğim danışman hocam Prof. Dr. HASİP SAYGILI'ya, tezde kullandığım kaynak kitaplar konusunda yardımda bulunan Prof. Dr. HİKMET ÖKSÜZ'e, Trabzon kent merkezinde bulunan işyerinde bizi ağırlayıp özel arŐivinde bulunan gazetelerin dijital kopyalarını bize gönderen Son Haber Matbaası sahibi sayın FETHİ YILMAZ'a, yoğun programları içerisinde bize vakit ayırıp özel arŐivinde bulunan gazetelerin dijital kopyalarını bize gönderme nezaketinde bulunan KTÜ öğretim üyesi VEYSEL USTA'ya, Trabzon Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. MUZAFFER BAŞKAYA'ya ve tez konusunda cevap aradığımız sorularla ilgili bizi yönlendiren Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'ne, tezin yazılıŐ sürecinde tavsiyelerini esirgemeyen dayım Doç. Dr. YAŞAR KAYA'ya Őukranlarımı sunarım.

Bu tezin kaleme alındığı süreçte aramızdan ayrılan hayatımızın en zor dönemlerinde yanımızda olan ve tarafımızca değeri kelimelerle ifade edilemeyecek kadar büyük olan anneannem Emine Kaya'ya Allah'tan rahmet dilerim.

Alper Kandemir

**CUMHURİYET'İN İLK ON YILINDA TRABZON'DA BASIN
YAYIN HAYATI
Alper Kandemir**

ÖZET

Tarih boyunca Doğu Karadeniz bölgesinde önemli bir merkez olan Trabzon kenti bu özelliğini Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde de sürdürmüştür.

Tarafımızca kaleme alınan tezin amacı, Trabzon Vilayetinde basın yayın hayatının başladığı 1867 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyetin onuncu yılına kadar geçen süre içerisinde Trabzon ve hinterlandında faaliyet gösteren basın yayın organları hakkında bilgi vermek ve özellikle ‘‘Cumhuriyetin İlk On Yılında’’ Trabzon’da yayınlanan gazete içeriklerinin değerlendirilmesinin yanı sıra, bu dönemde meydana gelen ulusal ve uluslararası olayların Trabzon basınına yansımalarını da göstermektir.

Cumhuriyet’in ilanından önce Trabzon Vilayetinin sınırları içerisinde yer alan Samsun, Giresun ve Ordu’da faaliyet gösteren basın yayın organlarının kısaca tanıtımlarının yapılması dışında, anılan dönemde Trabzon Vilayet merkezinde faaliyet gösteren Rum ve Ermeni azınlıklara ait basın yayın organları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Trabzon Vilayet merkezinde faaliyet gösteren Rum ve Ermeni ekalliyetlere ait basın yayın organlarının tanıtıldığı bölümlerde Osmanlı Devleti içerisindeki Rum ve Ermenilerin siyasi bağımsızlık talepleri doğrultusunda kurdukları örgütlenmeler ve bu bağımsızlık isteğinin hangi dış devletler tarafından teşvik edildiği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra ise Trabzon basını içerisinde yer alan basın yayın organlarının bu süreç içerisinde gerçekleşen önemli olaylara tepkileri olay tarihinde çıkan gazete nüshalarının özetleri üzerinden değerlendirmelerde yapılarak

önemli dönüşümlerin gerçekleştiği bu süreçte Trabzon basınının bu dönüşümlere nasıl tepkiler verdiğine dair bir kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk on yılında meydana gelen olayların Trabzon basınına yansımalarının sunulduğu bölümlerde ayrıca bu dönemlerle ilgili genel bilgiler de sunulmuştur.

Tezde ayrıca Erken Cumhuriyet döneminde Trabzon kentindeki sosyal-ekonomik şartların gazetelere yansımaları aktararak anılan döneme daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon Vilayeti, Trabzon basını, Rum ve Ermeni azınlıklar, Erken Cumhuriyet dönemi, Cumhuriyet'in İlanı

PRESS LIFE IN TRABZON IN THE FIRST DECADE OF THE REPUBLIC

Alper Kandemir

ABSTRACT

The city of Trabzon, which has been an important center in the Eastern Black Sea region throughout history, continued this feature during the Ottoman Empire and the Republic of Turkey.

The aim of the thesis, written by us, is to provide information about the media organs operating in Trabzon and its hinterland from 1867, when the press life began in the Trabzon Province, until the tenth year of the Republic of Turkey, and to provide information about the newspaper contents published in Trabzon, especially in the "First Decade of the Republic". The aim is to show the reflections of the national and international events that took place in this period, as well as the evaluation of the Trabzon press.

Apart from the brief introduction of the press organs operating in Samsun, Giresun and Ordu, which were within the borders of the Trabzon Province before the proclamation of the Republic, short information about the press organs of the Greek and Armenian minorities operating in the Trabzon city center was presented. In the sections where the press organs of the Greek and Armenian minorities operating in the Trabzon city center are introduced, information about the organizations established by the Greeks and Armenians in the Ottoman State in line with their demands for political independence and which foreign states that encouraged this desire for independence are given.

After the proclamation of the Republic, the reactions of the press organs in the Trabzon press to the important events that took place in this process were presented through the summaries of the newspaper copies published on the date of the event, and

an opinion was tried to be formed about how the Trabzon press reacted to these transformations in this process where important transformations took place.

In the sections where the reflections of the events that took place in the first decade of the Republic in the Trabzon press are presented, general information is also given about these periods.

In the thesis, it is also aimed to evaluate the social-economic conditions in the city of Trabzon in the Early Republic period from a wider perspective by transferring the reflections on the newspapers.

Keywords: Trabzon Province, Trabzon press, Greek and Armenian minorities, Early Republican period, Proclamation of the Republic

ÖNSÖZ

Basın faaliyetleri matbaanın icadından günümüze kadar devam eden süreçte topluma bilgi sunulmasının yanı sıra, bazen kitleleri yönlendirmek amacıyla da kullanıldığı için kültürel olduğu kadar politik ve toplumsal anlamda da önemli bir yere sahiptir. Erken Cumhuriyet dönemine ait Trabzon basın yayın hayatına yönelik çalışmalar olmakla beraber, tarafımızca hazırlanan tezde cumhuriyetin ilk on yılında Trabzon'da yayınlanan gazete ve dergiler daha detaylı olarak değerlendirilmeye çalışılmış, farklı gazetelerin haber ve yorumlarına yer verilerek, döneme ait önemli olaylara bakış açılarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda Trabzon'da basın hayatının başlaması ve Cumhuriyet öncesi Trabzon ve hinterlandındaki yerleşim yerlerindeki yerli ve azınlıklara ait basın yayın organları genel olarak tanıtılmış, tez konusu Cumhuriyetin İlk On Yılında Trabzon'da basılı gazeteler öne çıkarılarak anılan dönemdeki politik, sosyal, kültürel, iktisadi ve demografik anlamda önemli değişmelere dair genel bilgiler sunulmuştur.

Tez hazırlığına başladığım dönemde, Trabzon Basını ile ilgili kitap, araştırma ve yayınlar gibi ikincil kaynakları kullanmak yerine ana kaynak gazetelere ulaşmak için başta Trabzon'daki KTÜ Faik Ahmet Barutçu Kütüphanesi ve Milli Kütüphane olmak üzere; Trabzon İl Halk Kütüphanesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi İbrahim Hakkı Berkmen Kütüphanesi, Beyazıt Nadir Eserler Kütüphanesi ve Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nden temin ettiğimiz bilgi, belge ve özellikle Trabzon'daki özel arşivlerden sağladığımız döneme ait gazeteleri inceleyerek çalışmamı neticelendirdim.

Tezin ilk bölümünde, Trabzon Vilayetinde çıkarılan ilk gazete olan *Trabzon Gazetesi'nden* başlayarak Trabzon Vilayetinde Müslüman Türk ahali ve Rum ve Ermeni azınlıklar tarafından çıkarılan basın yayın organlarının tablolar halinde okuyucuya sunulmasının yanı sıra bu dönemde meydana gelen gelişmeler ile ilgilide bilgilendirme yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Faik Ahmet Bey'in sahibi ve başyazarı olduğu *İstikbal Gazetesi* merkeze alınarak bu gazetenin Erken Cumhuriyet döneminde, Cumhuriyet'in ilanını, Hilafetin lağvedilmesi, Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarılması, 1924 Anayasasının kabulü, Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Fırkanın kurulması ve Cumhuriyet'e karşı çıkan ikinci büyük isyan olan Şeyh Said İsyanı ile ilgili yaptığı haberler değerlendirilmiştir.

Tezin ikinci bölümde ayrıca, Ömer Eyyubi Bey tarafından çıkarılan *Kahkaha Gazetesi'nin* Trabzon kentindeki toplumsal sorunlarla ilgili yaptığı haberler, Trabzon'da Muallimler Birliği tarafından çıkarılan *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nde* eğitim ve çocuk gelişimi konularında yazılan yazılar, Şefika Münir tarafından çıkarılan *Çalikuşu Gazetesi'nde* edebiyat ve folklorik konularda yazılan yazılar, Cemal Rıza Bey tarafından çıkarılan *Deve Kuşu Gazetesi'nde* toplumsal konularda yazılan yazılar, Cemal Bey tarafından çıkarılan *Özdilek Dergisi'nde* kültür

ve medeniyet konulu yazılar, Osman Cudi Bey tarafından çıkarılan *Trabzon Ticaret Gazetesi'nde* kent ve ülke ekonomisi ile ilgili yazılar, Bekir Sükuti Bey tarafından çıkarılan *Yeni Yol Gazetesi'nde* kent ekonomisi ve kentteki sosyal problemler ile ilgili kaleme alınan yazılar ve Osman Cudi Bey tarafından çıkarılan *Necm-i Ati Dergisi'nde* yayınlanan politika konulu yazılar değerlendirilmiştir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Harf İnkılabından Cumhuriyet'in onuncu yılına kadar olan süreçte Trabzon kentinin sosyal ekonomik yaşantısına dair bilgiler sunulmasının yanı sıra bu dönemde ülkede ve dünyada meydana gelen gelişmelerde okuyucuya aktarılmıştır.

Tezin ekler bölümünde ise Trabzon basını ile ilgili fotoğraflar ve bazı gazetelerin orijinal fotoğrafları konulmuştur.

Eylül, 2022

Alper Kandemir

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
1. BAŞLANGIÇTAN CUMHURİYET'İN İLANINA KADAR TRABZON VİLAYETİNDE BASIN FAALİYETLERİ.....	8
1.1 OSMANLI DEVLETİ'NDE BASIN	8
1.2 CUMHURİYETİN İLANINA KADAR TRABZON VİLAYETİNDEKİ YERLİ VE YABANCI BASIN FAALİYETLERİ	11
1.2.1 Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetindeki Yerli Basın Yayın Organları.....	11
1.2.2. Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetinin Kazalarında Yerli Basın Yayın Organları.....	14
1.2.3. Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetindeki Azınlıklara Ait Basın Yayın Organları.....	18
1.3. CUMHURİYET'İN İLANINDAN ONUNCU YILINA KADAR OLAN SÜREÇTE TRABZON BASINI	25
İKİNCİ BÖLÜM	29
2. CUMHURİYET'İN İLANINDAN İZMİR SUİKASTINA KADAR BAZI ÖNEMLİ OLAYLARIN TRABZON BASININA YANSIMALARI	29
2.1. CUMHURİYET'İN İLANI	29
2.2. HİLAFETİN İLGASI.....	36
2.3. 1924 ANAYASASININ KABULÜ.....	41
2.4. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN TRABZON SEYAHATI.....	42
2.5. TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASININ KURULMASI.....	47
2.6. ŞEYH SAİD İSYANI	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71

3. İZMİR SUİKASTINDAN CUMHURİYET'İN ONUNCU YILINA KADAR TRABZON'DA SOSYAL EKONOMİK HAYAT ve BAZI ÖNEMLİ OLAYLARIN TRABZON BASININA YANSIMALARI.....	71
3.1. İZMİR SUİKASTI	71
3.2. HARF DEVRİMİ.....	77
3.3. EKONOMİK BUHRAN	79
3.4. SERBEST CUMHURİYET FIRKASI	86
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon merkezinde yayınlanan yerli gazeteler listesi.....	11
Tablo 2: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Samsun kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi.....	14
Tablo 3: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Ordu kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi.....	16
Tablo 4: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Giresun kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi.....	17
Tablo 5: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon’da Rum azınlık tarafından yayınlanan gazeteler listesi.....	21
Tablo 6: Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon’da Ermeni azınlık tarafından yayınlanan gazeteler listesi.....	24
Tablo 7: Cumhuriyetin ilk on yılında Trabzon’da yayınlanan gazeteler listesi.....	27

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
BMM.	Büyük Millet Meclisi
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Ed. Yay haz.	Editör/Yayına hazırlayan
s.	Sayfa
S.	Sayı
TBMM.	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Dünya üzerindeki kültür hayatı içerisinde basının ehemmiyetli bir yeri vardır. On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti merkezinde basın faaliyetleri başladıktan sonra vilayetlerinde de basın yayın organları kurulmuştur. Türk basın tarihi içerisinde Trabzon Vilayetinin basını önemli bir yere sahiptir. Kentin stratejik konumdan kaynaklı olarak içinde bulunduğu bölgenin sosyal, entelektüel, sanat ve iktisat alanlarında her dönem ehemmiyetli bir rolü olmuştur.¹ 1865 senesinde şehirde kurulan Trabzon Vilayet Matbaası'nın Anadolu'da kurulan ilk matbaa olması kentin kültürel anlamda önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yapılan idari reformlar doğrultusunda eyalet sistemi kaldırılarak vilayet sistemine geçilmiştir. 1867 senesinde kurulan Trabzon Vilayetinin günümüzdeki, Batum, Rize, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun gibi şehirleri bünyesinde barındırdığı bilgisi şehrin Osmanlı Devleti merkezi yönetimi açısından değerini gösteren bir veridir.

Trabzon Vilayetinde çıkarılan ilk gazete, Vali Es'ad Muhlis Paşa döneminde 13 Nisan 1869 tarihinde haftalık olarak yayımlanmaya başlayan '*Trabzon*' gazetesidir.² Vilayet mektupçularının mesuliyeti ve yükümlülüğünde yayımlanan gazetede vazife ifa eden kişilerin Trabzon Valiliği'nin sakıncasız olduklarına salık verdiği şahıslar olması gazete üzerindeki denetim konusunda fikir vermektedir.

Trabzon Vilayet Gazetesi'nin içeriğinde, devlet ve yargı hükümleri, mahalli yönetimin duyuru ve talimatları, askeri birliklerin eğitimlerine dair bilgiler, memur atamaları, personellerin görevden alınma ve görev yerlerinin değiştirilmesi, taltifler ve ödüller yer almaktadır. Osmanlı Dâhiliye Nazırlığının Trabzon Valiliğine 1902

¹ Hikmet Aksoy, **Trabzon Basını Gazeteler Gazeteciler (1869-1998)**, Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Trabzon, 1998, s.9.

² Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s.1.

senesinde gönderdiği bir yazıda *Trabzon Gazetesinde* felsefe konusunda yazılan yazıların sansürlenmesi konusunda talimatlarda bulunması ise Osmanlı merkezi yönetiminin sadece başkent İstanbul'da değil vilayetlerde de çıkarılan matbu yayınların üzerindeki denetim kurma arzusunun bir sonucudur.³ Trabzon kentinin medya tarihinde kritik bir rolü olan Trabzon Vilayet Gazetesi I. Dünya Savaşı esnasında Trabzon'un 18 Nisan 1916 tarihinde Ruslar tarafından işgal edilmesi sonrasında matbaanın Rus askeri birliklerinin denetimine geçmesi ile yayın faaliyetleri sona ermiştir⁴

Trabzon Vilayetinde bu dönemde yayınlanan gazetelerden bir diğeri ise 1885 senesinde yayınlanmaya başlayan *Saadet Gazetesi*'dir. 1906 senesinde yayınlarına son veren gazete hakkında kaynaklarda yeterli bir bilgi bulunamamıştır.⁵

Trabzon Vilayetinde o dönemde çıkan gazetelerden bir diğeri ise *Karadeniz Gazetesi*'dir.⁶ Bu gazete hakkında da kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

Yirminci asrın ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet'in ilan edildiği dönemde içinde bulunduğu toplumsal kargaşa önemli bir vilayet olan Trabzon'da da yakından hissedilmiştir.

Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Trabzon kentinde çıkarılmaya başlanan basın yayın organları arasında Halil Bey'in sahibi olduğu *Feyz Gazetesi* ise bir yıllık kısa bir süre çıkarıldıktan sonra kapanmıştır. Politik, bilimsel, folklorik, iktisadi ve tarımsal temaları merkeze alarak haberler yapan gazete yönetimi İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif bir yayın politikası takip etmiştir.⁷

Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Trabzon kentinde dikkat çeken bir diğer basın yayın organı ise politik anlamda İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakın olan Naci Bey'in *Meşveret Gazetesi*'dir. Trabzon şehrinde vazife ifa eden genç subaylarla

³ Albayrak I, a.g.e., s.15.

⁴ Albayrak I, a.g.e., s.594.

⁵ Albayrak I, a.g.e., s.25.

⁶ Cumhuriyet Odabaşıoğlu, **Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları**, Karadeniz Gazetesi ve Matbaacılık Limited Şirketi Yayınları, Trabzon, 1987, s.10.

⁷ Albayrak I, a.g.e., s.27.

oldukça yakın ilişkiler kuran Naci Bey başta olmak üzere kentteki önde gelen sermaye sahiplerinin yurt dışı ticaret ağlarını güvence altına almak amacıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne destek vermelerinin bir yansıması olarak *Meşveret Gazetesi* yayınlarında Trabzon Vilayeti'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politik arenada en büyük rakibi olan Hürriyet ve İhtilaf Fırkası taraftarı kesimlerce çıkarılan *Tarık Gazetesi*'ni sık sık tenkit etmiştir.

Meşveret Gazetesi'nin yayınlarında Trabzon Vilayetinde sahil kesimlerinde demiryolu yapılması fikrini savunması ise Osmanlı merkezi yönetimi katında projeye himaye ve maddi fon sağlanmaya çalışıldığını kanıtlamaktadır.⁸

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra fiili olarak ülke yönetimini eline alan İttihat ve Terakki Fırkasının yöneticilerinin ilk dönemlerde basın yayın organları üzerinde uygulanan baskı ve sansürü önemli oranda azaltmaları sonucunda Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da yayınlanan gazete ve dergilerin tirajları önemli oranlarda artmış ve onlarca yeni gazete ve dergi yayınlanmaya başlanmıştır. Bu zaman diliminde ülke genelinde basın yayın organlarının tirajlarının sayısının atması ve yeni basın yayın organlarının kurulmasına özdeşlik gösterecek şekilde Trabzon Vilayetinde faaliyet gösteren basın yayın organlarının genelinin tirajı yükselmiş ve yeni basın yayın organları çıkarılmaya başlanmıştır.⁹

Trabzon kentinin basın yayın hayatına dair birçok kitap, makale ve lisansüstü ve doktora tez çalışması kaleme alınmıştır.

Çalışmamızda kaynak olarak kullandığımız Hüseyin Albayrak tarafından kaleme alınan dört ciltlik *Dünden Bugüne Trabzon Basını* adlı kitap Trabzon kenti ve Cumhuriyet'in ilanından önce Trabzon kentinin vilayet sınırları içerisinde olan yerleşim yerlerinde çıkan basın yayın organlarının incelendiği ve Trabzon kenti yerel basınında önemli roller üstlenen gazeteci ve araştırmacıların biyografilerinin okuyuculara sunulduğu oldukça önemli bir eserdir.¹⁰

⁸ Albayrak I, a.g.e., s.49.

⁹ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basım Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2003, s.79.

¹⁰ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara, 2010.

Çalışmamızda kaynak olarak kullandığımız bir diğer eser ise Hikmet Aksoy tarafından yazılan *Trabzon Basını* adlı kitaptır. Kitabın içerisinde, Trabzon kentinde çıkarılan yerel gazeteler ile ilgili tanıtıcı bilgiler verilmiştir.¹¹

Cumhur Odabaşoğlu tarafından kaleme alınan *Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları 1869-1928* adlı kitap çalışmamızda kullandığımız kaynaklardan biridir. Kitapta Trabzon ve çevresindeki illerde çıkan gazete ve dergiler incelenmiştir. Yaklaşık 180 gazete ve derginin incelendiği çalışma döneme dair önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.¹²

Cumhur Odabaşoğlu tarafından kaleme alınan *Trabzon Milli Mücadele Yılları Basını 1919-1925* adlı kitap Trabzon basını ile ilgili olarak kullanılabilir bir diğer kaynaktır. Kitapta Trabzon'da çıkarılan on bir basın yayın organı tanıtılmıştır.¹³

Trabzon basını ile ilgili olarak faydalanabilecek bir diğer kaynak ise Asuman Demircioğlu tarafından kaleme alınan *Faik Ahmed (Barutçu) Bey ve İstikbal Gazetesi (1918 Yılı Sonu ve 1922 Yılı)* adlı doktora tezidir. Tezde, 1919 senesinde ülke genelinde meydana gelen önemli olaylar aktarılmış, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'da bağımsız devlet kurmak için dış devletler tarafından politik, ekonomik, askeri ve lojistik olarak desteklenen Rum ve Ermeni azınlık mensuplarının faaliyet ve eylemleri ile ilgili olarak bilgiler sunulmasının yanı sıra *İstikbal Gazetesinin* anılan dönemdeki yayın politikası okuyucuya aktarılmıştır.¹⁴

Gökhan Selcik tarafından kaleme alınan *Trabzon Gazetesine Göre Trabzon Vilayeti (1906-1907)* adlı yüksek lisans tezi Trabzon Basın Tarihi ile ilgili

¹¹ Hikmet Aksoy, **Trabzon Basını (Gazeteler-Gazeteciler) 1869-1998**, Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Trabzon, 1998.

¹² Cumhur Odabaşoğlu, **Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları 1869-1928**, Karadeniz Gazetesi ve Matbaacılık Limited Şirketi Yayınları, Trabzon, 1987.

¹³ Cumhur Odabaşoğlu, **Trabzon Milli Mücadele Yılları Basını 1919-1925**, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon, 1993.

¹⁴ Asuman Demircioğlu, ‘‘ **Faik Ahmet (Barutçu) Bey ve İstikbal gazetesi (1918 yılı sonu ve 1992 yılı)** , Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 1998.

kaynaklardan biridir. Tezde, *Trabzon Gazetesi'nin* yayınları merkeze alınarak anılan dönemde Trabzon kentindeki idari, sosyal ve ekonomik gelişmelere yer verilmiştir.¹⁵

Ümit Bilici tarafından yazılan *Yeniyol ve Halk Gazetesi Öncülüğünde Trabzon Basınının Çok Partili Sisteme Bakışı* adlı yüksek lisans tezi Trabzon basını ile ilgili olarak yapılan bir diğer çalışmadır. Tezin ana konusu 1946 senesinde çok partili siyasal sisteme geçildikten sonra Trabzon'da faaliyet gösteren basın yayın organlarının incelenmesi olsa da tezin ilk bölümlerinde Trabzon'da basın yayın faaliyetlerinin ortaya çıkmasından başlayarak 1980'li yılların bitimine kadar olan zaman diliminde Trabzon kentinde faaliyet gösteren basın yayın organları tanıtılmıştır. Tezde ayrıca bu dönemlerde Trabzon'da faaliyet gösteren matbaaların tanıtılması, Trabzon Basını içerisinde yer alan önemli gazetecilerle ilgili bilgiler verilmesi ve ülke genelinde meydana gelen değişimlere Trabzon Basınının gösterdiği tepkilerin örnek seçilen gazeteler üzerinden değerlendirmiştir.¹⁶

Trabzon Basını ile ilgili kaynak değeri barındıran bir diğer çalışma ise Hüseyin Bulut tarafından kaleme alınan *İstikbal Gazetesi Dizini (1921-1923)* adlı yüksek lisans tezidir. Tezde *İstikbal Gazetesinin* haber ve baş makalelerinin tasnifi dışında gazetede yayınlanan konulara göre de bir tasnif gerçekleştirilmiştir.¹⁷

Trabzon Basını hakkında yapılacak araştırmalarda kaynak değeri barındıran bir diğer çalışma ise Mehmet Can Omay tarafından kaleme alınan *General Political Opinions Of An Opponent Journalist During The Early Republican Period: Faik Ahmet Baraçcu and Istikbal Newspaper (1923-1925)* adlı yüksek lisans tezidir. Tezde, Erken Cumhuriyet Döneminde ilk kurulan muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katılan *İstikbal Gazetesi* başyazarı Faik Ahmed Bey'in yazıları

¹⁵ Gökhan Selcık, “ **Trabzon gazetesine göre Trabzon Vilayeti (1906-1907)** , Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Trabzon, 2002.

¹⁶ Ümit Bilici, “ **Yeniyol ve Halk Gazeteleri Öncülüğünde Trabzon Basınının Çok Partili Sisteme Bakışı** ”, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2009.

¹⁷ Hüseyin Bulut, “ **İstikbal Gazetesi Dizini (1921-1923)** ”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzurum, 1994.

merkeze alınarak Erken Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır.¹⁸

Trabzon Basın Tarihi ile ilgili kullanılabilir bir diğer kaynak ise Ali Birinci tarafından kaleme alınan *Trabzon'da Matbuat ve Neşriyat Hayatı 1865-1928* adlı makaledir. Makalenin içeriğinde Trabzon kentinde bulunan matbaalar, bu matbaaların sahipleri hakkında bilgiler ve bu matbaalarda ki yayınlar hakkında bilgiler verilmektedir.¹⁹

Yrd. Doç. Dr. Mesut Çapa tarafından kaleme alınan *İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Mücadele ve İskân* adlı makale ise Trabzon Basını ile ilgili kullanılabilir bir diğer kaynaktır. Makalede *İstikbal Gazetesi* merkeze alınarak yirminci yüzyılın en büyük göç hareketlerinden biri olan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sırasında Trabzon'a yerleştirilen göçmenlerin yaşadıkları sorunlar, Trabzon'dan gönderilen Rumların sayısı ile ilgili olarak bilgiler sunulmuştur.²⁰

Trabzon Basını ile kaynak olarak kullanılabilir bir diğer çalışma ise Dr. Öğr. Üyesi Asuman Demircioğlu tarafından kaleme alınan *Cumhuriyet'in İlan Edilişi ve Halifeliğin Kaldırılması Sürecinde İstikbal Gazetesi'nde Lütfi Fikri Bey* adlı makaledir. Makalede Erken Cumhuriyet Döneminde gerçekleştiren reformlara karşı çıkan ve toplumsal muhalefetin önemli bir siması olan İstanbul Barosu Eski Başkanı Lütfi Fikri Bey ve *İstikbal Gazetesi*'nin saltanat ve hilafetin kaldırılması sırasında gösterdikleri tepkiler yer almaktadır. Devlet üst bürokrasisi tarafından uygulanan reformlara karşı çıkan Lütfi Fikri Bey'in *İstiklal Mahkemesi*'nde yargılanması ve *İstikbal Gazetesinin* saltanat ve hilafetin kaldırılması sırasında gösterdiği tepkilerin yer aldığı makale Erken Cumhuriyet Döneminde Trabzon kentindeki basın yayın organları arasında önemli bir yere sahip olan *İstikbal Gazetesi'nin* politikada meydana gelen

¹⁸ Mehmet Can Omay, “ **General Political Opinions Of An Opponent Journalist During The Early Republican Period: Faik Ahmet Barutçu And İstikbal Newspaper** ”, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2009.

¹⁹ Ali Birinci, “ **Trabzon'da Matbuat ve Neşriyat Hayatı 1865-1928** ”, İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongreleri Bildirileri, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1990.

²⁰ Mesut Çapa, “ **İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Mücadele ve İskân** ”, Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 1991.

önemli dönüşümlere karşı tutumunu konusunda fikir edinilmesine yardımcı olmaktadır.²¹

Tarafımızca kaleme alınan tezde ise, yukarıda yazılan eserlerden daha ayrıntılı bir biçimde başlangıçtan Cumhuriyet'in onuncu yılına kadar olan süreçte Trabzon ve civarında faaliyet gösteren basın yayın organlarının tanıtılması ve bu süreçte meydana gelen politik, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bu basın yayın organlarından bazılarının bakış açısından aktarılmasına çalışılmıştır.

²¹ Asuman Demircioğlu, “ Cumhuriyet'in İlan Edilişi ve Halifeliğin Kaldırılışı Sürecinde “ İstikbal “ Gazetesi'nde Lütfi Fikri Bey “, Atatürk Dergisi, 2018.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BAŞLANGIÇTAN CUMHURİYET'İN İLANINA KADAR TRABZON VİLAYETİNDE BASIN FAALİYETLERİ

1.1 OSMANLI DEVLETİ'NDE BASIN

Osmanlı Devleti'nin modernleşme tarihinde oldukça önemli bir figür olan II. Mahmud döneminde devletin iç bünyesindeki sorunları çözmek için askerî, idari ve mali alanda olduğu gibi kültürel alanda da köklü reformlar yapma stratejisi benimsenmiştir. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet alanlarındaki fiili etkisinin giderek azaldığı bir dönemde kendisinden önce yapılan geçici çözümlerle başarıya ulaşamayan reform girişimlerinin başarısızlığından ders çıkaran II. Mahmud birçok alanda radikal reformları büyük bir kararlılıkla uygulayarak merkezi yönetimin etkisini arttırma amacı benimsemiştir.²² Askerî, idari, toplumsal ve iktisadi alanlarda radikal reformların hayata geçirildiği II. Mahmud döneminde aynı zamanda kültürel hayata dair önemli bir yenilik olan gazeteler de Osmanlı Devleti ahalsinin gündelik hayatı içerisine girmiştir.

Bu şartlar altında, Osmanlı Devleti'nde basın hayatı 1831 senesinde yayınlanmaya başlanan *Takvim-i Vekayi* ile başlamıştır.²³ Dönemin padişahı II. Mahmud'un gazetenin kuruluşu ile yakından ilgilenmesi ve bizzat gazeteye ismini koymasının toplumun kültürel gelişimini hızlandırma amacının yanı sıra yeni yayınları kontrol altına almak amacını da taşımaktadır. *Takvim-i Vekayi Gazetesi*'nin çıkarılması için bir konak satın alınması, gazete yayın kurulu kurulmasının yanı sıra matbaa araç ve gereçlerinin tedarik edilmesi merkezi yönetimin *Takvim-i Vekayi*'ye

²² Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1779-1914**, Timaş Yayınları, Ankara, 1995, s.190.

²³ Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, (çeviren Yasemin Soner), İletişim Yayınları, Amsterdam, 1995, s.73.

desteğini ispatlar nitelikte verilerdir.²⁴ *Takvim-i Vekayi*'nin içeriğinin, merkezi yönetimin hayata geçirdiği reformları kamuoyuna tanıtmaya amacıyla dizayn edilmiş olması gazetenin kuruluş vizyonu ile ilgili yukarıda vurguladığımız analizin doğruluk payını arttıran etkenlerden birini teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin Kasım 1922'de tarih sahnesinden çekilmesiyle beraber *Takvim-i Vekayi Gazetesi*'nin faaliyetleri sona ermiştir.

Aynı dönemde çıkartılan ikinci gazete ise Birleşik Krallık vatandaşı bir müteşebbis olan William Churhcill'in 1840 senesinde çıkarmaya başladığı '*Ceride-i Havadis*' adlı gazetedir.²⁵ Osmanlı Sarayı ile olan ilişkisinden dolayı '*resmi gazete*' özelliğini taşıyan *Takvim-i Vekayi*'den sonra özel teşebbüs kanalıyla çıkarılan ilk gazete olma yönü bulunan *Ceride-i Havadis*'in yayın politikasının esasını, merkezi yönetimin yayınlanmasında sakınca görmediği iç haberler, memleket sınırları haricinde meydana gelen olaylar, duyurular ve muhtelif havadisleri ahaliye iletmek teşkil etmektedir.

Başlangıçta Osmanlı merkezi idaresi tarafından fonlandığı için '*yarı-resmi*' bir özellik taşıyan bu gazete ilerleyen zamanlarda tirajının giderek artması üzerine kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bir konuma gelmesi ise gazetenin kamuoyunda edindiği popülerliği ispat etmektedir. Gazetenin kurucusu William Churchill'in uluslararası haber kanalları ile güçlü bağlantıları olması ve bu kanallar aracılığıyla dış dünyadaki gelişmelere dair kaliteli bilgileri kamuoyuna sunması gazetenin halk nazarında itibarını arttırmıştır. 1864 yılında gazete son sayısını yayınlayarak kapanmıştır.

Anılan dönemde Osmanlı Basını konusunda dikkat celp eden gazetelerden bir diğeri ise *Tasvir-i Efkar*²⁶ Gazetesidir. '*Resmi Gazete*' fonksiyonu icra eden *Takvim-i Vekayi* ve '*yarı-resmi gazete*' olarak tanımlanabilecek *Ceride-i Havadis*'in aksine *Tasvir-i Efkar* Gazetesi Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki ilk özel sermayeli Türk

²⁴ Alpay Kabalçalı, **Türk Kitap Tarihi Cilt I Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar** , Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s.77.

²⁵ Ziyad Ebüzziya, '*Ceride Havadis* ', **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul, 1993, s.406.

²⁶ Nesimi Yazıcı, '*Tasvir-i Efkar* ', **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XL, İstanbul, 2011, s.139.

gazetesi olarak Agah Efendi ve Şinasi tarafından yayınlanmaya başladığı 1860 yılından başlayarak Osmanlı merkezi yönetimini eleştirmek ve kamuoyuna alternatif çözümler sunmak konusunda tutarlı bir yayın politikası takip etmiştir. Sayfalarında politik haberlere daha fazla yer veren gazete Genç Osmanlılar politik hareketinin entelektüel anlamda tesiri altında kaldığı yayınların başında gelmektedir. Osmanlı Devlet bürokrasına karşı eleştirilerinin dozajını yüksek tutan gazete 1868 yılında kapanmıştır.

Takvim-i Vekayi'nin yayınlanmasından başlayarak Ulusal Kurtuluş Savaşı'na kadar ilerleyen süreçte yayın hayatına başlayan gazeteler ve dergilerin Osmanlı merkezi yönetiminin maddi destek aktarımından zaman içerisinde uzak kalmaları neticesinde merkezi yönetime gayet üst perdeden eleştirilerini yöneltmeye başlamalarının sonucunda merkezi yönetimde basına karşı sansür uygulamalarına başvurmaları lüzumu duymuştur.

Otoriter bir merkezi yönetim temsilcisi olan II. Abdülhamid'in iktidarında çok sayıda matbu yayın sansüre uğramıştır. Mizah Dergisi Diyojen'in muhtelif dönemlerde tam on beş defa kapatılması bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Ulusal matbu yayınların dışarısında merkez ile taşra arasında önemli bir etkileşim ağı ortaya çıkaran Vilayet Gazeteleri de bu süreçte yayımlanmaya başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra fiili olarak ülke yönetimini eline alan İttihat ve Terakki Fırkasının yöneticilerinin ilk dönemlerde basın yayın organları üzerinde uygulanan baskı ve sansürü önemli oranda azaltmaları sonucunda Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da yayınlanan gazete ve dergilerin tirajları önemli oranlarda artmış ve onlarca yeni basın yayın organı kurulmuştur. Bu zaman diliminde ülke genelinde basın yayın organlarının tirajlarının sayısının artması ve yeni basın yayın organlarının kurulmasına özdeşlik gösterecek şekilde Trabzon Vilayetinde faaliyet gösteren basın yayın organlarının genelinin tirajı yükselmiş ve yeni basın yayın organları çıkarılmaya başlanmıştır.²⁷

²⁷ Topuz, a.g.e., s.79.

1.2 CUMHURİYETİN İLANINA KADAR TRABZON VİLAYETİNDEKİ YERLİ VE YABANCI BASIN FAALİYETLERİ

1.2.1 Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetindeki Yerli Basın Yayın Organları

1865 senesinde şehirde kurulan Trabzon Vilayet Matbaası'nın Anadolu'da kurulan ilk matbaa olması kentin kültürel anlamda önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. 1867 senesinde teşkilatlanan Trabzon Vilayetinin, günümüzdeki, Batum, Rize, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun gibi şehirleri bünyesinde barındırdığı bilgisi şehrin Osmanlı Devleti merkezi yönetimi açısından değerini gösteren bir veridir.

Anılan dönemde yerel gazetelerin yayınladığı Osmanlı Vilayetlerinin listesinde Trabzon Vilayetinin yerel basın faaliyetlerinin başladığı ilk vilayetler arasında yer alması ise kentin Osmanlı Devleti açısından ehemmiyetini göstermektedir.²⁸

Tablo 1 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon merkezinde yayınlanan yerli gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi/Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Trabzon Gazetesi</i>	Trabzon Valiliği	Politik ve Toplumsal Konular	1869-1916
<i>Saadet Gazetesi</i>	Mehmed Nuri Efendi\Ahmed Fethi Efendi	Politik Konular	1885-1909
<i>Karadeniz Gazetesi</i>	Şatırzade Osman Bey	Politik Konular	1897-Tespit Edilemedi
<i>Feyz Gazetesi</i>	Halil Bey	Politik, Akademik, Folklorik, Ticari ve Ekonomik Konular	1908-1909
<i>Trabzon'da Meşveret Gazetesi</i>	Naci Bey	Politik, Akademik ve Folklorik Konular	1908-1916
<i>İnkılab Dergisi</i>	Bedii Nedim Bey	Politik Konular	1908-Tespit Edilemedi

²⁸ Suat Gezgin, **Türkiye'de Yerel Basın**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.79.

<i>Pulat-Hane Gazetesi</i>	Mehmed İzzet Efendi	Politik Konular	1908-Tespit Edilemedi
<i>Bahr-i Siyah Gazetesi</i>	Yanko Yovanidi Efendi	Toplumsal Konular	1908-Tespit Edilemedi
<i>Haber Anası Gazetesi</i>	Mehmed Tevfik Bey	Mizahi Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Haber Babası Gazetesi</i>	Mehmed Ziya Bey	Mizahi Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Trabzon'da Ahbab Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Mizahi Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Kehkeşan Dergisi</i>	Ali Rıza Bey	Ekonomik, Akademik ve Folklorik Konular	1909-1910
<i>Leyla İle Mecnun Gazetesi</i>	Serdarzade Mehmed Ziyaeddin Efendi	Mizahi Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>İkbal Gazetesi</i>	Osman Nuri Bey	Politik ve Ekonomik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Envar-ı Vicdan Dergisi</i>	Ali Rıza Bey	Politik ve Folklorik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Temkin Gazetesi</i>	Hafız Mehmed Zühdi Bey	Politik, Akademik ve Folklorik Konular	1909-1910
<i>Lazım Gazetesi</i>	Ömer Fevzi Bey	Politik Konular	1909-1910
<i>Şebab Gazetesi</i>	Bekir Bey\Sedat Bey	Tespit Edilemedi	1909-Tespit Edilemedi
<i>Tahsil Gazetesi</i>	İsmail Hakkı Efendi	Politik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Mehdi Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Politik Konular	1909-1910
<i>Radendaz Gazetesi</i>	Şatırzade Hasan Hicabim Bey	Mizahi Konular	1909-1909
<i>Lazan Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1909-Tespit Edilemedi
<i>Yeni Haber Anası Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Politik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Hekim Gazetesi</i>	Raif Bey	İnsan Sağlığı Üzerine Konular	1910-1911
<i>Tarık Gazetesi</i>	Şatırzade Hasan Hicabi Bey	Politik Konular	1909-1913
<i>Şebab Dergisi</i>	Şatırzade Hasan Hicabi Bey	Tespit Edilemedi	1910-Tespit Edilemedi
<i>Rençber Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Zirai ve Ekonomik Konular	1910-1911
<i>Şark Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Ekonomik Konular	1910-1914
<i>Afacan Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Mizahi Konular	1911-Tespit Edilemedi

<i>Cadaloz Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Mizahi Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Tilki Gazetesi</i>	Osman Nuri Bey	Mizahi Konular	1912-Tespit Edilemedi
<i>Yeşil Yurd Gazetesi</i>	Hüseyin Avni Bey	Politik ve Ekonomik Konular	1918-Tespit Edilemedi
<i>Selamet Gazetesi</i>	Ömer Fevzi Bey	Politik, Ekonomik ve Sosyolojik Konular	1918-1919
<i>Kaygu Dergisi</i>	Mustafa Cavid Bey	Akademik, Sosyolojik ve Edebi Konular	1918-1919
<i>İstikbal Gazetesi</i>	Faik Ahmed Bey	Politik ve Akademik Konular	1918-1925
<i>İğne Dergisi</i>	Yunuszade Tevfik Bey	Mizahi Konular	1919-Tespit Edilemedi
<i>Hürriyet Dergisi</i>	Behram Bey	Tespit Edilemedi	1919-Tespit Edilemedi
<i>Eş Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Politik Konular	1920-1922
<i>Nur Dergisi</i>	Behram Bey	Akademik, Sosyolojik ve Edebi Konular	1920-Tespit Edilemedi
<i>Fecir Dergisi</i>	Hayri Bey	Akademik, Sosyolojik ve Edebi Konular	1921-Tespit Edilemedi
<i>Genç Anadolu Dergisi</i>	Nizameddin Bey	Akademik, Edebi ve Toplumsal Konular	1921-1922
<i>Güzelyüz Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1921-Tespit Edilemedi
<i>Güzel Trabzon</i>	Ali Becil Bey	Politik ve Toplumsal Konular	1922-1922
<i>Hak Gazetesi</i>	Hulusi İbrahim Bey	Politik, Akademik ve Folklorik Konular	1922-Tespit Edilemediği
<i>Kahkaha Gazetesi</i>	Ömer Eyyubi Bey	Mizahi ve Toplumsal Konular	1922-1925
<i>Düşünceler Dergisi</i>	Mehmed Edib\Namık Hüsni	Düşünsel Konular	1922-1922
<i>Yeni Mektep Dergisi</i>	Raşid Bey	Eğitime Dair Konular	1922-1923
<i>Zafer Dergisi</i>	Hatipzade Kemal Bey	Sosyolojik ve Edebi Konular	1922-1923
<i>Halk Gazetesi</i>	Ali Becil Bey	Politik, Ekonomik, Toplumsal, Sportif ve İdari Konular	1922-1923

<i>Gençlik Dergisi</i>	Mustafa Bey	Akademik ve Edebi Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Kelebek Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1923-Tespit Edilemedi
<i>Alev Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Politik, Akademik ve Edebi Konular	1923-Tespit Edilemedi

Trabzon Vilayeti merkezinde Cumhuriyet'in ilanına kadar yayın yapan yerli gazetelerin listesi yukarıdaki tabloda sunulmuştur.²⁹

1.2.2. Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetinin Kazalarında Yerli Basın Yayın Organları

Trabzon Vilayetinde ki matbuat yayınlarının tarihine dair araştırmalar yapılırken anılan dönemde Trabzon Vilayetinin sınırları içerisinde bulunan kazalarında basın tarihini aktarmak gerekmektedir. Anılan dönemde Trabzon Vilayetinin sınırları içerisinde yer alan Samsun, Giresun ve Ordu Kazalarında faaliyet gösteren basın yayın organlarının listesi tablolarda halinde sunularak tezin okuyucularının anılan dönemde Trabzon Vilayetinin Kazalarındaki basın yayın organları ile ilgili olarak bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Tablo 2 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Samsun kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi/Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Aks-ı Seda Anadolu Sesleri</i>	Avnizade Cemil Bey	Politik ve Folklorik Konular	1908-Tespit Edilemedi
<i>Samsun'da Ticaret Odası Gazetesi</i>	Hoca İbrahimzade Mehmed Şükrü	Ekonomik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Doğru Sada ve Vicdan Sesleri</i>	Nazifzade Süreyya Bey	Politik Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Samsun'da Nevzad</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1910-Tespit Edilemedi
<i>Nöbet Gazetesi</i>	Ömer Niyazi Efendi	Politik ve Toplumsal Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Şems-ül Maarif Dergisi</i>	Şükrü Bey	Eğitime Dair Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Yeni Selamet Gazetesi</i>	Said Coşkun Bey	Tespit Edilemedi	1911-Tespit Edilemedi

²⁹ Albayrak I, a.g.e., s.1-297.

<i>Cebel-i Cudi Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1910-Tespit Edilemedi
<i>Fos Gazetesi</i> ³⁰	Doktor İstavrakı	Politik Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Fırtına Gazetesi</i>	Mehmed Cemal Bey	Politik Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Samsun Gazetesi</i>	Fethi Bey	Politik Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Fatsa'da Kuşluk Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1912-Tespit Edilemedi
<i>Işık Gazetesi</i>	Nuri Ahmed Bey	Tespit Edilemedi	1918-Tespit Edilemedi
<i>Ahali Gazetesi</i>	İsmail Cenani Bey	Politik Konular	1918-1944
<i>Piyasa Dergisi</i>	Sefirzade Kardeşler	Ekonomik Konular	1919-Tespit Edilemedi
<i>Lale Dergisi</i>	Burhaneddin Şinasi Bey	Edebi, Akademik ve Sosyolojik Konular	1919-Tespit Edilemedi
<i>Rehber Gazetesi</i>	Emin Bey	Politik Konular	1919-1919
<i>Siham Gazetesi</i>	Faruk Bey	Tespit Edilemedi	1919-Tespit Edilemedi
<i>Ticaret-i Umumiye Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Ekonomik Konular	1919-Tespit Edilemedi
<i>Samsun'da Hilal Gazetesi</i>	Hüseyin Kemal Bey	Politik, Ekonomik ve Akademik Konular	1920-Tespit Edilemedi
<i>Servet-i İslam Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Akademik, Folklorik ve Ekonomik Konular	1921-Tespit Edilemedi
<i>Samsun Hayat Gazetesi</i>	Ömer Niyazi Bey	Politik, Ekonomik ve Sosyolojik Konular	1922-Tespit Edilemedi
<i>Ahali-i Edebiyat Dergisi</i>	İsmail Canani Bey	Folklorik Konular	1922-1947
<i>Mektebli Dergisi</i>	Hayreddin Nadi\Hüseyin Hüsni\Ahmet Sami Bey	Edebi Konular	1922-Tespit Edilemedi
<i>Yeni Mekteb Dergisi</i>	Raşid Bey	Edebi Konular	1923-1923

³⁰ Bu gazete Samsun kazasında Hürriyet ve İtilaf Fırkasını destekleyen bir gazetedir. Sahibi Doktor İstavrakı tarafından 1911 senesinde Türkçe olarak çıkarılmaya başlayan gazete sahibi Türk olmamasına karşın Samsun kazasındaki yerli basın yayın organları arasında kabul edilmektedir. Albayrak 1, a.g.e., s.503.

<i>Bafra'da Tenvir-i Efkar Gazetesi</i>	Burhaneddin Şinasi Bey	Politik, Akademik ve Folklorik Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Samsun Ticaret Gazetesi</i>	Mustafa Adil Bey	Ekonomik Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Samsun'da Şark Yıldızı Dergisi</i>	Temel Naci Bey	Edebi ve Ahlaki Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Haber Gazetesi</i>	İbrahim Naci Bey	Ekonomik Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Çocuk Postası Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Eğitime Dair Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Eczacılar Dergisi</i>	Ahmed Cevad Bey	Tıbbi Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Genç Eczacı Dergisi</i>	Emir Refik Bey	Tıbbi Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Nefir Gazetesi</i>	Münir Hamdi Bey	Mizahi Konular	1923-Tespit Edilemedi
<i>Samsun Ticaret Rehberi Dergisi</i>	Hayreddin Nabi Bey	Akademik ve Ekonomik Konular	1923-Tespit Edilemedi

Başlangıçtan Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte Trabzon Vilayetinin sınırları içerisinde bulunan Samsun Kazasında çıkarılan basın yayın organlarının listesi yukarıda sunulmuştur.³¹

Anılan dönemde Trabzon Vilayetinin kazaları içerisinde yer alan Ordu Kazasında ise çıkarılan basın yayın organlarının sayısının Trabzon Vilayetinin diğer iki kazası olan Giresun ve Samsun'dan daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 3 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Ordu kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi/Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Osmanlı Ajansı Gazetesi</i>	Karnik Erman Efendi	Politik Konular	1913-1913
<i>Osmanlı Ajansı Gazetesi</i>	Ağyazar Efendi	Politik Konular	1914-1914
<i>Güneş Gazetesi</i>	İsmail Hakkı Bey	Toplumsal Konular	1919-1920

³¹ Albayrak I, a.g.e., s.487-555.

<i>Bucak Gazetesi</i>	Rüstem Bey	Politik ve Toplumsal Konular	1920-1920
<i>Ordu Bucak Gazetesi</i>	Mustafa Fehmi Bey	Politik ve Toplumsal Konular	1920-1922
<i>Güneş Dergisi</i>	İsmail Hakkı Bey	Akademik, Sosyolojik ve Ahlaki Konular	1922-1922
<i>Azım Gazetesi</i>	İsa Bey	Politik, Ekonomik ve Akademik Konular	1922-Tespit Edilemedi
<i>Muaffakiyyet-i Milliye Gazetesi</i>	Yusuf Sırrı Bey	Politik, Akademik, Folklorik, Ekonomik ve Toplumsal Konular	1923-1926

Başlangıçtan Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte Ordu Kazasında yayınlanan gazete ve dergilerin listesi yukarıda tabloda sunulmuştur.³²

Tablo 4 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Giresun kazasında yayınlanan yerli gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi\Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Maarif Giresun Gazetesi</i>	İbrahim Halil Bey	İdari ve Eğitime Dair Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Giresun Gazetesi</i>	Mehmed Hamdi Bey	Politik, Toplumsal ve Folklorik Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Karadeniz Gazetesi</i>	Mehmed Hamdi Bey	Politik ve İdari Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Kavlak Gazetesi</i>	Ali Osman Bey	Folklorik ve Mizahi Konular	1912-Tespit Edilemedi
<i>Hadim-i Millet Gazetesi</i>	Ahmed Ziyaeddin Bey	Politik, Folklorik ve Toplumsal Konular	1912-Tespit Edilemedi
<i>Ana Türk Yurdu Dergisi</i>	Türk Ocağı	Akademik, Folklorik ve Ahlaki Konular	1917-Tespit Edilemedi
<i>Gedikkaya Gazetesi</i>	Topal Osman Ağa	Politik Konular	1920-1920

³² Albayrak I, a.g.e., s.457-470.

<i>Yeni Giresun Gazetesi</i>	Cemil Ragıp Bey	Politik, Akademik ve Folklorik Konular	1920-Tespit Edilemedi
<i>Yeni Yol Gazetesi</i>	Bekir Sukuti Bey	Politik Konular	1923-1924
<i>Halk Sesi Gazetesi</i>	Nizameddin Bey	Tespit Edilemedi	1923-Tespit Edilemedi

Anılan dönemde Trabzon Vilayetinin sınırları içerisinde yer alan bir diğer kaza olan Giresun'da çıkarılan basın yayın organları yukarıdaki tabloda sunulmuştur.³³

Bu dönemde Giresun kazası içerisinde çıkarılan basın yayın organları arasında en çok dikkat çeken 1920 senesinde Milli Mücadelenin önemli simaları arasında bulunan Topal Osman Ağa'nın sahibi olduğu *Gedikkaya Gazetesi*dir. Entelektüel bir şahıs olmamakla beraber basın yayın organlarının propaganda yapmak için en uygun yol olduğunun farkında olan Topal Osman Ağa'nın kentteki Osmanlı Bankası yetkililerinin el koyduğu baskı makinelerini cebir kullanarak ellerinden almaları sonrasında haftalık olarak çıkarılmaya başlanan gazete kısa bir yayın hayatına sahip olmuş ve yirmi altıncı sayısından sonra Topal Osman Ağa'nın gazeteye zaman ayıramamasından dolayı kapanmıştır.³⁴

1.2.3. Başlangıçtan Cumhuriyetin İlanına Kadar Trabzon Vilayetindeki Azınlıklara Ait Basın Yayın Organları

On sekizinci asrın son çeyreğinde Fransa'da meydana gelen ve etkileri hızla yayılan Fransız İhtilali'nin önemli sonuçlarından biri de ulusçuluk akımının güçlenmesidir. Ulusçuluk akımlarının güçlenmesi diğer çok uluslu devletler gibi bünyesinde birçok farklı etnik kökenden grup barındıran Osmanlı Devleti'ni de yakından etkileyen bir etmen olmuştur.

Bünyesinde barındırdığı muhtelif etnik gruplarla çok uluslu imparatorluk olma özelliği taşıyan Osmanlı İmparatorluğu da bu dönemdeki diğer önemli çok uluslu imparatorluk olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na özdeşlik gösterecek şekilde bünyesindeki azınlıkların büyük güçler tarafından politik, iktisadi ve lojistik olarak desteklenen isyanları ile karşılaşmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında

³³ Odabaşoğlu, a.g.g., s.41-44.

³⁴ Albayrak I, a.g.e., s.402.

Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında bulunan Sırp azınlığın isyanı ile başlayan merkezi yönetime karşı olan ayaklanmalar ilerleyen yıllarda Mora Yarımadası'nda Yunanlıların isyan etmeleri ile devam etmiştir.

1830 yılında Batılı devletler ve Rus Çarlığı tarafından desteklenen Yunanistan Krallığı kurulmuştur. Yunanistan Krallığı yöneticilerinin kendi nüfuz alanları olarak gördükleri Ege Adaları, Batı Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Rum azınlığı Megali İdea hedefi doğrultusunda teşkilatlandırmak ve isyan etmeleri için provoke etmeleri sebebiyle Osmanlı Devleti on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Girit Adası ve Makedonya'da Rum İsyanlarının çıkmasına sebep olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında giderek güç kaybettiği yirminci yüzyılın ilk yıllarında Balkan topraklarında bulunan azınlıkların bilhassa Rus Çarlığının Pan-Slavist politikaları doğrultusunda desteklediği isyanlar neticesinde Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarındaki nüfuzu giderek azalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Anadolu yarımadasında bulunan topraklarında ise yirminci yüzyılın ilk yarısında Rum azınlığın örgütlenmesi hızlanmıştır. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Rum azınlığın siyasal bağımsızlığa ulaşmak için kurdukları teşkilatlara Rum din adamlarının destek verip, teşkilatlanmalarına yardımcı olup, Yunanistan Krallığı ve Batılı devletlerin temsilcileriyle bağlantı kurmalarını sağlamaları ise dikkat çekmektedir.³⁵

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Trabzon Vilayetinde bulunan Rum azınlığın nüfusunun kentin genel nüfusu içerisinde dikkat çekici bir orana sahip olması ise ilerleyen süreçte Rum azınlığın bağımsız devlet kurmak isteğini arttıran bir etken teşkil edecektir. Osmanlı Devleti Dâhiliye Nezareti'nin 1892-1893 senesinde yaptırdığı nüfus sayımında Trabzon Vilayetindeki Rum nüfusunun genel nüfus içerisinde %20 oranına ulaşması ise ayrılıkçı Rumların bağımsızlık isteklerine dayanak sağlayan bir demografik veri olmak özelliği taşımaktadır.³⁶

³⁵ Yusuf Sarınoy, Hamit Pehlivanlı, Abdullah Saydam, **The Pontus Issue And The Policy Of Greece**, Atatürk Research Center, Ankara, 2000, s.19.

³⁶ Kemal Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.318.

18 Nisan 1916 Rusların Trabzon’u işgali sonucu Müslüman Türkler işgalin olmadığı batı şehirlerine göçü başlamış, muhacirlik olgusu ortaya çıkmış ve çok zor şartlar altında geçen iki yıl içerisinde salgın hastalıklar ve kötü şartlardan dolayı nüfusta ciddi azalmalar olmuştur. 1918’e kadar süren Rus işgali değişik nedenlerle şehrin ekonomik ve kültür altyapısında büyük tahribatlara sebebiyet vermiştir. Bunlardan biri Rus askeri birliklerinin şehirde otorite kurma isteği ve şehri Rus Çarlığına bir parçası haline getirmek için yaptığı düzenlemeler, diğeri ise Müslüman Türklerin şehri terk etmelerini fırsat bilen azınlıkların yaptığı yağma ve tahribatlardır. Şehrin demografik yapısını tespit için çalışma yaptırılmış, kentin arşivlerindeki vesikaların bir kısmı Ortahisar Camii’nde toplanmış, bir kısım belgeler ise terkedilmiş vilayet binasının bahçesinde Rus askerler tarafından yakılmış, özellikle mülkiyet kayıtlarının toplandığı Ortahisar Camii’nin kilitli kapısı Rumlar tarafından kırılarak bu belgelerin önemli bir kısmı tahrip edilmişti.

Rus işgalini bağımsız bir Pontus devleti kurma girişimlerinin bir aşaması olarak gören Rumlar Rus işgalinin büyük bir sevinç ve memnuniyetle karşılamıştır. Rumların ruhani lideri Metropolit Hrisantos, maiyetindeki 20 kadar papazla dini ayin düzenleyerek Rus ordusunun zaferi ve Hristiyan halkın Türk hâkimiyetinden kurtarılmasına dua etmiş, ardından işgal kuvvetleri üst düzey komutanlarıyla ayin-i ruhaniye katılmışlardı.

İşgalin sona ermesi ve bağımsızlığın kazanılması sonucu Lozan Antlaşması ile gerçekleştirilen mübadele siyasi açıdan sorunsuz bir demografi oluştursa da ekonomik açıdan olumsuz yansımaları olmuştur. Bunun nedeni ise Trabzon Limanından yapılan transit ticaretin şehirde yarattığı zenginliği yöneten Rumların mübadil olmaları Trabzon ekonomisini olumsuz olarak etkilemiştir.³⁷

Bu dönemde dikkat çeken bir olgu ise Rusların Trabzon’u işgali sırasında azınlıklar ile kurduğu iyi ilişkiler ve işgal sürecinde Trabzon’da Rum gazetelerin yayınlanmaya devam etmesidir.

³⁷ Veysel Usta, ‘‘ Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon’un Durumu ‘‘, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Yıl:9, Sayı:17, Güz 2014, 139-141.

Tablo 5 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon’da Rum azınlık tarafından yayınlanan gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi/Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Eksinos Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tarihi ve Folklorik Konular	1870-1882
<i>Eksinos Pontos Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	1880-Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi
<i>Astr Tou Pontos Gazetesi</i>	Grammaticopoulos	Tespit Edilemedi	1886-Tespit Edilemedi
<i>Epohi Gazetesi</i>	Nikos Kapetanidis	Politik Konular	1887-Tespit Edilemedi
<i>Faros Tis Anatolis Gazetesi</i>	Dimitros Georgios	Politik Konular	1908-1922
<i>Anexartitos Gazetesi</i>	Milopoulos	Tespit Edilemedi	1908-1908
<i>Omayna Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1908-Tespit Edilemedi
<i>Feniki Gazetesi</i>	Mozenidi Dimitri	Folklorik ve Mizahi Konular	1908-Tespit Edilemedi
<i>Drasis Gazetesi</i>	Phiilippos Philipidis	Tespit Edilemedi	1908-1909
<i>Nekos Estir Bondo</i>	Garamadikopolos Todor	Politik, Folklorik, Akademik ve Ekonomik Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Bontikos Gazetesi</i>	Dimitri Senarapolo	Mizahi Konular	1909-Tespit Edilemedi
<i>Etniki Drasis Gazetesi</i>	Phiilippos Philipidis	Tespit Edilemedi	1909-Tespit Edilemedi
<i>Belzebul Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1909-Tespit Edilemedi
<i>Efxinos Pontos Dergisi</i>	Xifilinos	Tespit Edilemedi	1916-1918
<i>Emporikos Agglioforos Dergisi</i>	Xeneokratis Stigopoulos	Ekonomik Konular	1916-Tespit Edilemedi
<i>İcho Tou Pontus Gazetesi</i>	G.Michailidis	Tespit Edilemedi	1916-1918
<i>İmmorologinTou Pontus Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1916-Tespit Edilemedi
<i>Keodigos Tis Trapezuntos Keton Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1916-Tespit Edilemedi
<i>Peichoros Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Politik Konular	1916-Tespit Edilemedi

<i>Logos Gazetesi</i>	N.Leontidis	Politik Konular	1916-1918
<i>Komhmnoi Dergisi</i>	Trabzon Metropoliti Hrisantos	Politik Konular	1916-1918
<i>Ston Ponto Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1916-1918

Trabzon Vilayetinde bulunan Rum azınlık tarafından başlangıçtan Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemde çıkarılan basın yayın organları yukarıdaki tabloda sunulmuştur.³⁸

Bu dönemde Rumların Megali İdea hedeflerini gerçekleştirmek için kurdukları organizasyonların sayısı artmıştır. 1904 senesinde Merzifon Amerikan Kolejinde kurulan Pontus Topluluğu bu organizasyonlar arasında önemli bir yere sahip olması ile dikkat çekmektedir. Kolej bünyesinde eğitim gören yaklaşık 1000 Rum öğrencinin Osmanlı Devleti'nin Karadeniz topraklarında bağımsız bir Pontus Devleti kurmak ideali ile yetiştirilmiştir.³⁹

Bu zaman diliminde Pontus Rum idealinin Doğu Karadeniz'de bulunan Rum azınlık tarafından destek gördüğü Rum yetkili Yerasimos tarafından teyit edilmiştir. Doğu Karadeniz kentlerindeki Rum azınlığın ticari ağlar kurarak servetlerini arttırmaları ve buna bağlı olarak merkezi yönetimden siyasi ayrıcalıklar talep etmeleri ile beraber ayrılıkçı Rum azınlık örgütlerinin kendilerine taban bulmaları kolaylaşmıştır.⁴⁰

Trabzon Vilayetinde Rumların ardından kültürel sahada ikinci sırada bulunan Ermenilerin ise Osmanlı Devleti toprakları içerisinde basın yayın faaliyetlerinde bulunmalarının oldukça köklü bir mazisi vardır. Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da ilk Ermeni matbaasının kuruluşunun ilk Türk matbaasının kuruluşundan yüz altmış sene önce 1567 senesinde gerçekleşmesi ise dikkat çeken bir bilgidir.⁴¹

II. Mahmud döneminden başlayarak Osmanlı Devleti sınırları içerisinde basın yayın faaliyetlerinin başlamasından sonra da Ermeni azınlığa mensup kişiler ülke

³⁸ Albayrak I, a.g.e., s.580-591.

³⁹ Sarıay, Pehlivanlı, Saydam, a.g.e., s.5.

⁴⁰ Sarıay, Pehlivanlı, Saydam, a.g.e., s.4.

⁴¹ Topuz, a.g.e., s.74.

genelinde çok sayıda basın yayın organı kurmuşlardır. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yayınlanan ilk mizah dergisi olan *Boşboğaz Bir Adam* ve ülkedeki ilk karikatüristler olan Kirkor Semizyan, Harutyun Hekimyan ve Delemak Ekserciyan gibi kuvvetli bir kadroya sahip olan *Meğü Dergisi* bu zaman diliminde Ermeni azınlığa mensup bireyler tarafından kurulan basın yayın organları arasında dikkat celp eden bir yere sahipleridir.⁴²

Trabzon Vilayetinde Ermeni azınlığın basın yayın faaliyetlerine başlamaları II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1908 yılında başlamıştır. Bu dönemden kısa bir süre önce Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan Ermeniler on dokuzuncu asrın son çeyreğinde Fransız İhtilali'nin ardından başlayan ulusçuluk akımlarının tesiri altında kalarak politik ve askeri teşkilatlanmaya giderek Osmanlı Devleti'ne karşı isyanlar çıkarmışlardır. Bu zaman dilimi içerisinde ayrılıkçı Ermeniler tarafından kurulan organizasyonlar arasında iki oluşum diğerlerine göre daha çok eylemlerde bulunmuşlardır.⁴³

1887 tarihinde İsviçre'de kurulan İhtilalci Hınçak Partisi, Marksist doktrine sahip bir örgüt olarak Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bilhassa Doğu Anadolu'da bulunan ayrılıkçı Ermeni, ayrılıkçı Kürt ve ayrılıkçı Süryani gruplar üzerinde etkili propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur.⁴⁴

1890 yılında Gürcistan'da kurulan Ermeni İhtilalci Federasyonu (Taşnaksutyun) ise bu dönemdeki diğer bütün ayrılıkçı Ermeni örgütlerden daha radikal bir eylem yöntemi benimsemiştir.⁴⁵

Osmanlı Devleti'nin doğusunda bulunan diğer vilayetlerde olduğu gibi Trabzon Vilayeti sınırları içerisinde bulunan ayrılıkçı Ermenilerde de örgütlenmelere giderek eylemlerde bulunmuşlardır. 1895 yılında meydana gelen Trabzon Olayları

⁴² Topuz, a.g.e., s.74.

⁴³ Zürcher, a.g.e., s.130.

⁴⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.559.

⁴⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.559.

sırasında Trabzon Kentinde bulunan Müslüman Türk ahali ve ayrılıkçı Ermeni azınlık arasında meydana gelen gerginlik şehirdeki tansiyonu yükseltmiştir.⁴⁶

Tablo 6 (Başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar Trabzon’da Ermeni azınlık tarafından yayınlanan gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi\Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Harish Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Politik Konular	1908-1911
<i>Paylak Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1908-Tespit Edilemedi
<i>Gegçug Gazetesi</i>	Trabzon Ermeni Öğretmenler Birliği	Politik Konular	1908-1910
<i>Kharissky Gazetesi</i>	Serasi Biraderler	Tespit Edilemedi	1909-Tespit Edilemedi
<i>Keghtochoug Gazetesi</i>	Trabzon Ermeni Öğretmenler Birliği	Tespit Edilemedi	1909-1910
<i>Pontos Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1910-1913
<i>Modzag Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Mizahi Konular	1910-1914
<i>Charjom Gazetesi</i>	Mıgırdıç Üskünar	Tespit Edilemedi	1910-Tespit Edilemedi
<i>Bondoss Gazetesi</i>	Hovsep Matteosyan	Sosyal ve Folklorik Konular	1910-1913
<i>Petak Dergisi</i>	K.M. Narlıyan	Sosyal ve Folklorik Konular	1910-Tespit Edilemedi
<i>Bidzag Gazetesi</i>	Tespit Edilemedi	Mizahi Konular	1911-Tespit Edilemedi
<i>Pejichg Gazetesi</i>	Doktor Vahan Gazanyan	Tıbbi Konular	1911-1914
<i>Jamantağ Dergisi</i>	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi	1911-Tespit Edilemedi

Trabzon Vilayetinde Ermeni azınlık tarafından Cumhuriyet’in ilanına kadar olan süreçte çıkarılan basın yayın organlarının listesi yukarıdaki tabloda sunulmuştur.⁴⁷

Anılan zaman diliminde Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Rus Çarlığı başta olmak üzere büyük devletler tarafından Osmanlı Devleti’nin stratejik olarak önemli yerleşim yerlerinde açılan misyoner okulları Rum ve Ermeniler başta olmak üzere ekalliyetleri Osmanlı Devleti’ne karşı isyan çıkartmaya teşvik etmişler ve amaçlarında büyük oranda başarılı olmuşlardır. Bu dönemde Bursa, Kayseri, Van,

⁴⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.564.

⁴⁷ Odabaşoğlu, a.g.e., s.29-34.

Sivas, Adana, Ankara, Malatya, Diyarbakır, Elbistan, Merzifon, Palu, Arapkir, Maraş, Harput, Bitlis, Mardin, Amasya, Haçın ve Antep gibi önemli yerleşim yerlerinin yanı sıra Trabzon Vilayetinde de misyoner okullarının faaliyet gösterdikleri bilinmektedir.⁴⁸

Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte Trabzon Vilayetinde yayınlan ekalliyet gazeteleri arasında Ermeni azınlığın çıkardığı gazeteler ise Rum azınlığa nazaran pasif ve etkisiz kalıp yüksek tirajlara ulaşamadıkları görülmektedir.⁴⁹

1.3. CUMHURİYET'İN İLANINDAN ONUNCU YILINA KADAR OLAN SÜREÇTE TRABZON BASINI

Milli Mücadele'nin önderliğini yürüten Gazi Mustafa Kemal Paşa ve kadrosunun 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'i ilan etmelerinin etkileri günümüze kadar devam edecek olan tesirler yaratmıştır.⁵⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları Cumhuriyet'in ilk senelerinde yaptıkları inkılaplarda halkı kendi modernlik çizgilerine göre cebren yükseltme olarak nitelendirilebilecek bir reform politikası uygulamıştır. Bu reform girişimlerine karşı olduğu değerlendirilen kişi ve gruplar ise bazı sert yaptırımlara uğramıştır. Cumhuriyet'in ilk senelerinde devlet üst bürokrasisi dini bir sistemle yönetilen bir devlet mekanizmasından ulus-devlete geçiş yapma konusunda kısa bir zaman dilimi içerisinde başarılı olmuşlardır.⁵¹

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra dahi Osmanlı Hanedanını savunan ve reformlara karşı çıkan bir çizgide yayınlar yapan Tanin Gazetesi sahibi ve başyazarı Hüseyin Cahit Bey, *İkdam Gazetesi* sahibi ve başyazarı Velid Ebuuzziya ve gazete editörü Hayri Bey, Tevhid-i Efkar Gazetesi editörü Ömer İzzettin Bey, İstanbul Baro Başkanı Lütfi Bey ve Adana kentindeki bir yerel basın yayın organı olan *Toksöz Gazetesi* yazarı Abdülkadir Bey İstanbul'da kurulan İstiklal Mahkemesi'nin

⁴⁸ Cafer Ulu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s.31.

⁴⁹ Albayrak I, a.g.e., s.592.

⁵⁰ Oğuz Adanır, **Osmanlı ve Ötekiler**, Doğu Batı Yayınları, İzmir, 2002, s.528.

⁵¹ Carter V.Findley, **Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007**, (çev. Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.247.

yargılamaları neticesinde tevkif edilmişlerdir. Bu durum Ankara Hükümeti'nin hayata geçirmeyi planladığı radikal reformlara karşı oluşacak toplumsal muhalefeti yönlendirme ihtimali olan ulusal, yerel basın yayın organları ve toplum nezdindeki itibarlı kişilere gözdağı vermek politikasının bir tezahürü olarak öne değerlendirilebilir.⁵²

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Türk Basın Tarihi açısından bir diğer kayda değer olay ise Mustafa Kemal Paşa ve kadroları tarafından yürütülen Milli Mücadele'ye medya kanalıyla karşı çıkıp engel olmaya çalışan gazetecilerin sürgün edilmesidir. Bu dönemde *Alemdar Gazetesi* sahibi Ref'i Cevat Bey ve *Aydede Dergisi* patronu Refik Halit Bey başta olmak üzere bazı gazetecilerin Ankara Hükümeti tarafından vatan haini olarak ilan edilmeleri ve sürgüne gönderilmeleri ise anılan dönemde Mustafa Kemal Paşa ve kadrolarına sert bir muhalefetin yapıldığı İstanbul Basınına baskı altına alma çabasının yanı sıra Milli Mücadele'nin karşısında yer almış aydınların cezalandırılması olarak tahlil edilebilir.⁵³

Mustafa Kemal Paşa ve kadroları tarafından Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ülke genelinde uygulanmakta olan ve uygulanması planlanan inkılaplara toplumun daha hızlı adapte olabilmesi için ulusal ve yerel basın yayın organları üzerinde kontrolü artırma politikası uygulanmıştır.

Milli Mücadele'nin önderliğini yapan Mustafa Kemal Paşa ve kadrolarının BMM'de 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet rejimine geçildiğini ilan etmeleri yurdun geri kalanında olduğu gibi Trabzon bölgesinde de derin etkiler yaratmıştır.

Bu dönemde Trabzon Basını içerisinde kritik bir konuma sahip olan ve BMM içerisinde Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet eden İkinci Gruba yakın bir çizgide yayın yapan İstikbal Gazetesi yönetimi, Cumhuriyet'in ilan edilmesine hoş bir gözle bakmamıştır.

⁵² Tolga Yazıcı, **1923-1946: Tek Partili Dönem Medya ve Siyaset 2**, Volga Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.65.

⁵³ Yazıcı, a.g.e., s.63.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi kararını, 'aceleye getirilmiş' bir karar olarak okuyucularına sunan gazete yönetimi ilerleyen süreçte Ankara yönetimine yönelik olan muhalefetini sertleştirmeyerek bir denge politikası oluşturmaya çalışmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Ferit Bey'in Ankara hükümetine yönelik muhalefette bulunan basın yayın organlarının sansüre uğrayacağı ve kapatılacağı yönündeki ifadelerinin İstikbal Gazetesi'nde sert bir dille tenkit edilmesi ise gazete yönetiminin sansür ve baskıdan çekinmeden inandığı ilkeleri kararlı bir şekilde savduklarını göstermektedir. Bu dönemde reformlara karşıt olan şahısların olağanüstü yetkilere sahip olan İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmaları da İstikbal Gazetesi'nde sert bir dille tenkit edilen başka bir husus olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa ve kadroları tarafından Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ülke genelinde uygulanmakta olan ve uygulanması planlanan inkılaplara toplumun daha hızlı adapte olabilmesi için ulusal ve yerel basın yayın organları üzerinde kontrolü artırma politikası uygulanmıştır.

Bu dönemde Türk Basınının geri kalanına özdeşleşecek bir şekilde Trabzon Basını içerisinde yer alan gazete ve dergilerde ülke genelinde meydana gelen dönüşümlerden etkilenmiştir.

Tablo 7 (Cumhuriyetin ilk on yılında Trabzon'da yayınlanan gazeteler listesi)

Gazete/Dergi İsmi	Sahibi/Sahipleri	Yayın İçeriği	Çıktığı Yıllar
<i>Yeni Yol Gazetesi</i>	Bekir Sukuti Bey	Politik Konular	1924-1966
<i>Zühal Gazetesi</i>	Cemal Rıza Bey	Folklorik, Tarihi ve Sportif Konular	1924-1924
<i>Genç Fikirler Dergisi</i>	Cemal Rıza Bey	Akademik, Sosyolojik ve Edebi Konular	1924-1925
<i>Mihrak Dergisi</i>	Ömer Eyyubi Bey	Edebi Konular	1925-1925
<i>Tekamül Gazetesi</i>	Hüseyin Avni Bey	Tespit Edilemedi	1925-1925
<i>Sivrisinek Gazetesi</i>	Salim Bey	Mizahi Konular	1925-Tespit Edilemedi
<i>Diken Gazetesi</i>	Yunus-zade Tevfik Bey	Mizahi Konular	1925-Tespit Edilemedi
<i>Yeni Terbiye Dergisi</i>	Cemal Rıza Bey	Sportif Konular	1925-1925

<i>Deve Kuşu Gazetesi</i>	Cemal Rıza Bey	Mizahi, Folklorik ve Toplumsal Konular	1925-1926
<i>Trabzon Muallimler Birliği Dergisi</i>	Trabzon'da Muallimler Birliği	Folklorik ve Psikolojik Konular	1926-Tespit Edilemedi
<i>Çalığışu Gazetesi</i>	Şefika Münir Hanım	Politik, Edebi ve Toplumsal Konular	1926-Tespit Edilemedi
<i>Piyasa Gazetesi</i>	Seyyid Halim Bey	Ekonomik Konular	1926-1926
<i>Trabzon Ticaret Gazetesi</i>	Osman Cudi Bey	Ekonomik Konular	1927-Tespit Edilemedi
<i>Özdilek Dergisi</i>	Cemal Bey	Akademik ve Mesleki Konular	1927-1928
<i>Necm-i Ati Dergisi</i>	Osman Cudi Bey	Folklorik, Sosyolojik, Ahlaki ve Sportif Konular	1928-Tespit Edilemedi
<i>İktisad Gazetesi</i>	Cevdet Bey	Ekonomik Konular	1928-Tespit Edilemedi
<i>Güzel Pulat-Hane Gazetesi</i>	Mehmed Bedri Bey	Akademik ve Toplumsal Konular	1928-1928
<i>Serbest Seda Gazetesi</i>	Hayri Bey	Politik Konular	1930-Tespit Edilemedi
<i>Reklam Gazetesi</i>	Arif Bey	Ekonomik ve Toplumsal Konular	1931-1933
<i>Halk Gazetesi</i>	Arif Bey	Ekonomik ve Toplumsal Konular	1933-1963

Cumhuriyet'in ilk on senesinde Trabzon kentinde çıkarılan basın yayın organlarının listesi yukarıdaki tablodadır.⁵⁴

⁵⁴ Albayrak I, a.g.e., s.299-344.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CUMHURİYET'İN İLANINDAN İZMİR SUİKASTINA KADAR BAZI ÖNEMLİ OLAYLARIN TRABZON BASININA YANSIMALARI

Milli Mücadele'nin liderliğini yürüten Mustafa Kemal Paşa ve kadrosunun 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'i ilan etmesi ülkenin geri kalanında olduğu gibi Trabzon kentinde de derin etkiler yaratmıştır.

1923-1928 arasında meydana gelen bazı önemli olayların Trabzon basınına nasıl yansıdığını göstermek için inceleyeceğimiz basın yayın organlarından biri *İstikbal Gazetesi*'dir. Faik Ahmed Bey tarafından 1918-1925 arası çıkarılan *İstikbal Gazetesi* Milli Mücadele süreci ve sonrasında her zaman Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet eden çizgide bir yayın politikası benimsemiştir. Gazete, Cumhuriyet'in ilanı öncesinde Milli Mücadeleye tam destek olmakla beraber Büyük Millet Meclisi içerisinde Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında yer alan II. Grubu desteklemiş, Cumhuriyet'in ilanından sonra ise hükümet üzerinden Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı eleştirme yolunu seçerek örtülü bir muhalefette bulunmuştur. Gazetenin, muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını desteklemesi ve hükümete yönelik eleştirilerde bulunmasından dolayı Şubat 1925 tarihinde başlayan Şeyh Said İsyanı sırasında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile kapatılma kararı çıkarılmıştır.

2.1. CUMHURİYET'İN İLANI

Faik Ahmed Bey'in sahibi ve başyazarı olduğu *İstikbal Gazetesi*'nin 31 Ekim 1923 tarihli sayısında Cumhuriyet'in ilan edilmesine karşı üstü kapalı eleştirilerde bulunulmuştur.⁵⁵

⁵⁵ Trabzon kentinin basın tarihi içerisinde oldukça önemli bir kişi olan Faik Ahmed Bey Trabzon Sultanisi mezunudur. 1918 senesinde Trabzon kentinde çıkarmaya başladığı *İstikbal Gazetesi*'nde ilerleyen süreçte Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında yer alan II. Grubu destekleyen

İstikbal Gazetesi'nin 31 Ekim 1923 tarihli sayısının ilk sayfasının ana başlığı altında; kabine buhranının Cumhuriyet'i ilan ederek aşıldığı yazılmaktadır. Devam eden satırlarda Cumhurbaşkanının seçtiği Başbakanın kendi kabinesini oluşturacağı ve kabine içerisinde yer alan Vekillerin (Bakanların) önceki sistemde olduğu gibi teker teker değil Başvekil ile beraber bir bütün halinde meclis tarafından seçilecekleri bilgisi aktarılarak Cumhuriyet sisteminin nasıl yürüyeceğine dair açıklamalarda bulunulmuştur.

Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından meclise sunulan teklifin kabul edildiği haberi aktarıldıktan sonra meclisin Mustafa Kemal Paşa'yı Cumhurbaşkanlığı'na seçtiği bilgisi verilmiştir. Bu bilginin altında yer alan satırlarda ise Cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırları aktararak Teşkilat-ı Esasiye üzerinde bir değişiklik yapma yetkisinin ancak millet tarafından seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde olduğu belirtilmiştir.

Devam eden kısımda ise, gazete sahibi ve başyazarı Faik Ahmed Bey tarafından yazılan yazıda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kendi elinde olan yetkileri başka bir makama devretmesi halinde ise milli hâkimiyetin büyük bir darbe alacağı uyarısında bulunulmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın hükümeti kurma görevini Başvekil olarak tayin ettiği İsmet Paşa'ya verdiği ve başvekilin hükümeti kurduğu gazetenin devlet merkezinden okuyucularına aktardığı bir diğer gelişmedir.

Devamında gazete tarafından ilk Cumhuriyet Hükümeti içerisinde bulunanların listesi sunulmuştur. Liste içerisinde Başvekil İsmet Paşa'nın aynı zamanda Hariciye Vekili olarak bulunduğu bu kabinede Ahmed Muhtar Bey Nafia Vekili, Sıhhiye Vekili Refik Bey, Dâhiliye Vekili Ferid Bey, Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım Paşa, Erkan-ı Harbiye Umumiye Vekili Fevzi Paşa, Şer'iyeye Vekili Mustafa Fevzi Efendi, Adliye Vekili Seyyid Bey, Maarif

yayınlar yapmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da 1925 senesine kadar çıkan *İstikbal Gazetesi'nde* muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının savunulması ve hükümet üzerinden Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya eleştiriler yöneltilmesinden dolayı gazete 17 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanunu doğrultusunda kapatılmıştır. Trabzon basınında çıkardığı gazete ile Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya örtülü bir muhalefette bulunan Faik Ahmed Barutçu Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra Cumhuriyet Halk Fırkasına katılıp milletvekilliği ve bakanlık vazifelerinde bulunmuştur. Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara, 2010.

Vekili İsmail Bey yer almaktadır. Listenin altında yer alan bölümde ise yeni kabinenin programının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İsmet Paşa tarafından okunacağı bilgisi sunulmuştur. Gazetenin devam eden kısmında ise Maliye Vekili Hasan Bey'in Trabzon şehrine daha fazla kaynak gönderilmesi için vekâletinde bulunan memurlara talimat gönderdiği bilgisi yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt kısımlarında ise Trabzon Valisi Nazım Bey'in beraberinde bir heyet ile beraber şehirde bulunan Darü'l-Muallimatı ziyaret etmesi ve bu ziyaret esnasında öğrencilerin yaklaşan kış mevsimine uygun kıyafetleri olmadığına görülmesi üzerine öğrencilere kış mevsimine uygun elbiseler alınacağına söz vermesi haberi yer almaktadır. Bu haberin hemen altında ise Sivas Vilayetinde yeni açılan Darü'l-Mualimata kabul edilmek için gerekli şartlar hakkında bilgi verilmektedir.

Gazetenin ilk sayfasının alt bölümünde ise, Milli Mücadele esnasında Kars'ın Ermenilerden kurtarılmasının üçüncü yıldönümü olduğu hatırlatılmaktadır. Milli Mücadele'nin Doğu Cephesindeki çatışmaların ne kadar zor şartlarda yürütüldüğü yazıldıktan sonra Doğu Cephesinde elde edilen muvaffakiyetin Milli Mücadele kadrolarının gücünü ispat ettiği belirtilmektedir. Milli Mücadele'nin ilk zaferi olan Doğu Cephesindeki ilerlemenin mücadele aleyhinde tavır gösteren ve mücadelenin muvaffakiyete ulaşacağından tam olarak emin olamayan grupların tepkilerine karşı oldukça değerli bir cevap niteliği taşıdığı vurgulanmaktadır. Kars'ın Ermeni işgalinden kurtarılmasının yıl dönümü dolayısıyla Trabzon'da yapılan resmi törenler okuyucuya aktarılmıştır. Trabzon'da yapılan askeri merasime Milli Mücadele esnasında Doğu Cephesinin başında bulunan Kazım Karabekir Paşa'nın katılmasının Trabzon kenti için büyük bir onur olduğu vurgulanmıştır.

Gazetenin alt sayfasında ise dış haberler kısmında Yunanistan Krallığı içerisinde meydana gelen önemli olaylara yer verilmiştir. Birleşik Krallığın başını çektiği İtilaf Devletleri grubu tarafından politik, ekonomik ve askeri olarak desteklenerek Batı Anadolu'da hakimiyet kurması amaçlanan ve Milli Mücadele'yi bastırma vazifesi verilen Yunanistan Krallığı askeri birliklerinin 1922 yazında aldıkları büyük askeri yenilgiden sonra Batı Anadolu'dan çekilmek zorunda kalmaları

1919-1922 arasında Anadolu’da girdikleri askeri mücadelelerin sonunda amaçlarına ulaşamaması Yunanistan Krallığı içerisinde büyük tepkilere neden olmuştur.

Yunanistan Krallığı içerisinde Yunanistan Kralı ve Yunanistan hükümeti arasında büyüyen anlaşmazlıklar bu dönemde Yunanistan’ın iç politik arenasında önemli olaylara sebebiyet vermiştir. Yunanistan Hükümetine görevden el çektirmeyi amaçlayan ancak başarısız olan bir grup subayın başarısız olduğu haberi gazetenin birinci sayfasının en alt kısmında yer almaktadır. Gazetenin alt tarafında Avusturya’nın Sofya Sefirinin İstanbul’u ziyaret ettiği haberi yazılmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt bölümlerinde ise Türkiye’de bulunan Yahudiler hakkında bir değerlendirilme yazısı bulunmaktadır. Yazıda; Milli Mücadele sürecinde Rum ve Ermeni azınlığa mensup kişilerin önemli bir bölümünün ekonomik hayatta etkinliğinin sonlanmasından sonra ekonomik hayatta Yahudilerin hâkimiyetinin giderek arttığı tezi ileri sürülmektedir. Yahudilerin bilhassa kırsal alanda hayatını idame ettiren Türk köylülerini dolandırdıkları ileri sürülerek yetkili makamların bu konuda önlem almasının oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının altında yer alan son bölümde ise Trabzon kentinde yaşanan su sorunundan bahseden bir yazı bulunmaktadır. Yazıda, suyun insan hayatı için en temel gereksinim olduğu vurgulandıktan sonra Trabzon kentinde sağlıklı içme suyuna ulaşma konusunda yaşanan zorluklar aktarılmasının yanı sıra kalitesiz içme suyunu tüketen kişilerin son günlerde sık sık bu sebepten dolayı hastalandıkları belirtilmektedir.⁵⁶

İstikbal Gazetesi’nin 31 Ekim 1923 tarihli sayının ikinci sayfasında ise İstanbul Basını içerisinde yer alan önemli gazetelerin başyazarlarının önceki gün yazdıklarının özetleri Trabzon’da bulunan kamu kurumlarına alınacak personelin aylık maaşı ve taşınması gereken özelliklerin bulunduğu bir duyuru ve ticari işletmelerin reklamları yer almaktadır.⁵⁷

⁵⁶ *İstikbal Gazetesi*, 20 Rebiü’l-Evvel 1342, s.1.

⁵⁷ *İstikbal Gazetesi*, 20 Rebiü’l-Evvel 1342, s.2.

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında Cumhuriyet'in ilan edilmesine karşı örtülü bir muhalefet yapıldığı görülmektedir. Gazete sahibi ve başyazarı Faik Ahmed Bey'in Cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlı olduğunun hatırlatılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kendi elinde bulunan yetkilerin korunması gerektiğinin belirtilmesi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya karşı örtülü bir muhalefet olarak görülmektedir. Gazetenin bu sayısında ayrıca, Trabzon kentinde bulunan su sıkıntısı ve Darü'l Muallimatta bulunan çocukların sorunlarının kaleme alınması gazete yönetiminin kentteki toplumsal sorunların giderilmesi yönünde kamuoyu oluşturma çabaları olarak değerlendirilebilir. Yahudilerin Türkiye'de ekonomik alanda giderek hâkim oldukları tespiti yapılması ise İttihat ve Terakki döneminde başlayan Milli Burjuvazi yaratma hedefinin tam olarak gerçekleştirilemediğini göstermektedir.

Gazetenin bu sayısının dış haberler kısmında Yunanistan Krallığı içerisinde meydana gelen gelişmelerin aktarılması ise gazetenin uluslararası gelişmeler konusunda da okuyucularını bilgilendirmeyi hedeflediğini göstermektedir.

Cumhuriyet'in yeni ilan edildiği dönemde ulusal ve yerel basın yayın organlarında kararın etkileri uzun bir süre tartışılmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 1 Kasım 1923 tarihli sayısında ise Cumhuriyet'in ilan edilmesine karşı eleştiriler devam etmektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 1 Kasım 1923 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk kısmında Cumhuriyet'in ilan edilmesini bir emrivaki olarak değerlendiren gazete başyazarı Faik Ahmed Bey tarafından kaleme alınan bir yazı yer almaktadır. Yazıda, halkın henüz böyle bir sisteme hazır olmadığı vurgulanarak devlet üst bürokrasisi eleştirilmektedir. Gazetenin ilerleyen bölümlerinde ise bir sene önce Büyük Millet Meclisi tarafından saltanatın kaldırılmasının yıl dönümü olduğu okuyuculara hatırlatılmıştır. Yirminci asrın en önemli nüfus değişimlerinden biri olan ve Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı arasında de 1930'lu senelerin sonuna kadar devam eden Nüfus Mübadelesinden Trabzon kenti de etkilenmiştir.⁵⁸ Bu çerçevede Selanik'ten göç eden

⁵⁸ Hikmet Öksüz, **Batı Trakya Türkleri (Makaleler)**, (haz. Veysel Usta), Karadeniz Araştırmaları Merkezi Yayınları, Çorum, 2006, s.25.

muhacirlerden beş yüz kişilik bir grubun Samsun üzerinden Trabzon'a geldiği bilgisi okuyuculara sunulmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında Türk-Yunan Mübadelesi ile ilgili olarak devam eden sorunlar sıralanmıştır. Yunanistan'dan ayrılan muhacirlere ait gayrimenkullerin Yunan yetkili makamları tarafından değerinin oldukça altında satın alınması bu sorunlar arasında en çok dikkat çekenini olarak görülmektedir.

İlerleyen kısımlarda ise Cumhuriyet'in ilanının yurdun dört bir tarafında olduğu gibi Trabzon kentinde de resmi törenlerle kutlandığı haberi yazılmaktadır. Cumhuriyet'in ilan edilmesine karşı gazetenin bu sayısında da tavrını sürdürdüğü görülmektedir. Gazetenin orta kısmında yazılan bir yazıda, ülkenin sorunlarının saltanatın lağvedilmesi ve Cumhuriyet'e geçilmesi gibi sistemsal değişimlerle çözülemeyeceğini ve halkın birçok sorununun artarak devam ettiği yazılarak tenkitlerde bulunulmuştur. Gazetenin ilk sayfasının son kısmında ise, Birleşik Krallık ve Fransa tarafından Almanya'nın Versay Antlaşması'nda vermeyi kabul ettiği tazminatları ödemesine engel olan ekonomik krizin incelenmesi için bir komisyon kurulmasına karar verildiği haberi yer almaktadır.⁵⁹

İstikbal Gazetesi'nin 1 Kasım 1923 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise İstanbul Basının önde gelen basın yayın organlarının başyazarlarının yazılarının özetleri sunulmaktadır. Tanin Gazetesi Baş Yazarı Hüseyin Cahid Bey'in Cumhuriyet sistemi içerisinde hükümetin meclis tarafından gerektiği gibi denetlemeyeceğine anlatan yazısı ise sisteme yönelik bir eleştiri olarak dikkat çekmektedir.

Gazetenin ikinci sayfasının orta sütunlarında ise dış haberler yer almaktadır. İran'da mevcut hükümetin istifa ettiği ve Harbiye Nazırı Rıza Han'ın yeni kabineyi kurmakla vazifelendirildiği ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği lideri Lenin'in hastalığının giderek ilerlediği haberleri dikkat çekmektedir.

Gazetenin ikinci sayfasının alt sütunlarında ise Trabzon'da bulunan çeşmelerin sularının sağlıklı olmadığı bilhassa bu çeşmelerden su içen kadın ve çocukların hastalandıkları belirtildikten sonra bu konunun daha önce de gündeme getirildiği halde

⁵⁹ *İstikbal Gazetesi*, 21 Rebiü'l-Evvel 1342, s.1.

Trabzon Belediyesi ve Şer'iyeye ve Evkaf Nezareti'nin bu sorunla ilgilenmedikleri yazılarak şehrin yaşadığı sorunlar duyurulmaya çabalanmıştır. Gazetenin ikinci sayfasında yeni çıkan ekonomi konulu bir kitabın tavsiye edilmesi ise gazetenin politik ve toplumsal konular dışında kültür-sanat konusunda da yayınlar yaptığını göstermektedir.

Gazetenin ikinci sayfasının yan sütunlarında bir giyim mağazasının reklamı yer almaktadır. Gazetenin ikinci sayfasında bulunan reklam kısımlarında ayrıca kendi özel muayenesi olan bir doktorun verdiği ilan yer almaktadır. Gazetenin ikinci sayfasında bulunan bir diğer reklamın ise bir matbaaya ait olduğu görülmektedir. Gazetenin ikinci sayfasının son kısmında ise Fransa ile ticaret yapan bir firmanın ilanı yer almaktadır. Firmanın bilhassa Marsilya kentinde faaliyet gösteren Fransız firmaları ile deri ticareti yaptığı ve belirtildikten sonra İstanbul şubesinin adresi verilmektedir.⁶⁰

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında hükümet üzerinden Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın örtülü bir şekilde eleştirildiği görülmektedir. Genel politika dışında şehirdeki altyapı sorunları ile ilgili olarak Trabzon Belediyesi ve Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletinin eleştirilmesi ise gazete yönetiminin toplumsal sorunların çözülmesi konusunda duyarlılığını göstermektedir.

Cumhuriyet'in yeni ilan edildiği bu dönem içerisinde devlet üst bürokrasisi yapılan reformlara karşı çıkan gazeteciler ve diğer nüfuzlu kişileri olağanüstü yetkilere sahip olan İstiklal Mahkemeleri'nde yargılayarak yapılan ve yapılması planlanan inkılaplara karşı çıkacak toplumsal muhalefeti örgütleyip yönlendirebilecek olan kişileri baskı altına almak yoluna gitmiştir.⁶¹

İstikbal Gazetesi'nin 4 Ocak 1924 tarihli sayısında İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanan gazeteciler ve İstanbul Barosu Eski Başkanı Lütfi Bey'in davalarının sonuçlandırılması haber yapılmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 4 Ocak 1924 tarihli sayısının birinci sayfasının ilk sütunlarında İstiklal Mahkemesi tarafından tutuklu olarak yargılanan kişilerin beraat

⁶⁰ *İstikbal Gazetesi*, 21 Rebiü'l-Evvel 1342, s.2.

⁶¹ Yazıcı, a.g.e., s. 66.

edip tahliye edildikleri haberi verilmektedir. İstiklal Mahkemesi tarafından sanık gazetecilerin tamamının tahliye edilmesine karşın İstanbul Barosu Eski Başkanı Lütfi Bey ile ilgili alınan kararlar ilgili bir bilgilendirme yapılmamıştır. Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin görevden alındığı ve yerine Abdülhalik Bey'in vazifelendirildiği haberi yer almaktadır. Gazetenin ilk sayfalarının alt sütunlarında ise Anadolu'da demir yolu inşa edebilmek için hükümetin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden istediği bütçe konusunda bilgilendirme yapılmıştır.⁶²

İstikbal Gazetesi'nin 4 Ocak 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk sütunlarında İstanbul Basınıının önde gelen basın yayın organlarının yazarlarının köşe yazılarının özetleri yer almaktadır. Gazetenin orta sütunlarında yer alan ilan bölümlerinde ise Trabzon kent merkezinde özel muayeneleri olan iki cerrahın reklamlarını görülmektedir.⁶³

Gazetenin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında merkezi yönetime karşı eleştiriler devam etmektedir. Gazetenin ikinci sayfasında ise İstanbul'da çıkarılan ve merkezi idareye karşı eleştirilerde bulunan basın yayın organlarının başyazarlarının köşe yazılarının özetlerinin sunulması ise kanaatimizce gazetenin ulusal medya içerisinde bulunan muhalif basın yayın organlarının görüşlerini daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırmayı hedeflediğini göstermektedir.

2.2. HİLAFAFETİN İLGASI

Bu zaman diliminde Mart 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından son olarak Osmanlı Hanedanının uhdesinde bulunan Hilafet makamının ilga edilmesi ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir etki yaratan bir karar olmak özelliği taşımaktadır. Karar İslam Dünyasında derin akisler yaratmıştır. Hilafet makamının kaldırıldığı gün içerisinde, Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin de kaldırılması ve eğitimi modernleştirip tek

⁶² *İstikbal Gazetesi*, 27 Cemazielahir 1342, s.1.

⁶³ *İstikbal Gazetesi*, 27 Cemazielahir 1342, s.2.

elden kontrolünü sağlamak amacıyla Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkartılması ise Mustafa Kemal Paşa'nın laik-seküler reformları doğrultusunda hayata geçirilmiştir.⁶⁴

Hükümet tarafından Hilafet makamının ilga edildiği bu zaman dilimi boyunca İstanbul kenti merkezli birçok basın yayın organı sert bir muhalefet göstermişlerdir. Tanin Gazetesi, İkdam Gazetesi ve Tevhid-i Efkar Gazetesi başta olmak üzere İstanbul basınının önemli bir kısmı Hilafet makamının ilga edilmesine karşı yayınlar yapmışlar ve kamuoyunu yönlendirmeye çabalamışlardır. 1924 yılı başlarında Hilafet kurumunun geleceği ile ilgili olarak Ankara kulislerinde bazı söylentilerin yayılması ise İstanbul Basınının bazı basın yayın organları tarafından endişe ile karşılanmıştır.⁶⁵

3 Mart 1924 tarihinde alınan önemli kararlar geri kalan yerlerinde olduğu gibi Trabzon kentinde de etkiler yaratmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 4 Mart 1924 tarihli sayısının birinci sayfasının ilk sütunlarında, Hilafet makamının kaldırıldığı, son Halife Abdülmecid'in ve hanedan üyelerinin gelecek hafta İstanbul'dan gönderilecekleri haberleri ana başlık olarak sunulmuştur. İsmet Paşa'nın başında olduğu kabinenin gün içinde istifasını sunacağı haberi de ilk sütunlarda yer alan başka bir gelişmedir.

Gazetenin devam eden kısımlarında ise Hilafetin kaldırılmasına dair kanunun maddeleri detaylandırılarak sıralanmıştır. Osmanlı Hanedanı içerisinde padişahlık yapmış kişilerin tapuda kayıtlı olan taşınmaz mallarının millileştirilmesi ise en dikkat çeken madde olarak görülmektedir. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ise önemli bir diğer gelişme olarak okuyucuya sunulmuştur. 3 Mart 1924 tarihinde alınan önemli kararlardan bir diğeri ise Harbiye Vekâletinin kaldırılmasının da gazete sütunlarında yer aldığını görmekteyiz.

Gazetenin orta sütunlarında ise Baş Vekâlet'in din adamı yetiştirmek için yeni okullar açacağı haberini görmekteyiz. 3 Mart 1924 günü Ankara'da alınan bir diğer

⁶⁴ Orhan Koloğlu, **Gazi'nin Çağında İslam Dünyası Kitap 1 (1919-1922)**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1994, s.343.

⁶⁵ Asuman Demircioğlu, 'Cumhuriyet'in İlan Edilişi ve Halifeliğin Kaldırılması Sürecinde' *İstikbal Gazetesi'nde Lütü Fikri Bey*, **Atatürk Dergisi**, C.7, S.1, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Yaz 2018\I, s.37-62.

önemli karar ise İstanbul ve Anadolu'nun muhtelif noktalarında faaliyet gösterecek olan olağanüstü yetkilere sahip İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden kurulacağı haberi gazetenin bu sayfasında dikkat çeken bir diğer haberdir.

Gazetenin iç haberler bölümünde ise, İzmir kentini ziyarete giden İmar Vekili Necati Bey'in hükümet tarafından derhal Ankara'ya çağırıldığı ve yeni kabinede İmar Vekili olamama ihtimalinin yüksek olduğu havadisi okuyuculara aktarılmıştır. Halife Abdülmecid'in şahsi güvenliğini sağlamak için görevlendirilen askeri birliğin Hilafetin ilgası üzerine devlet merkezi olan Ankara'ya çağırılması ise bu bölümde yer alan diğer haberdir.

Gazetenin birinci sayfasının alt sütunlarında ise gazete başyazarı Faik Ahmed Bey'in gümrüklerde alınan vergilerin oldukça yüksek olduğuna dair eleştirisel bir yazısı yer almaktadır. Gazetenin ilk sayfasının orta kısımlarında ise dış haberler yer almaktadır. Roma'da İtalya ve Arnavutluk arasında bir antlaşma imzalanması, Türkiye'den hac ibadetini yerine getirmek için Hicaz'a giden hacıların⁶⁵ sık sık dolandırıcılık ve gasp girişimine maruz kaldıkları belirtilerek hükümetin Türk hacıların can ve mal güvenliğini sağlamak için diplomatik girişimlerde bulunması gerektiğini belirten bir haber bu bölümde dikkat celp etmektedir.

Gazetenin alt sütunlarında ise iç havadisler yer almaktadır. Milli Mücadele'nin önemli simalarından Ardahan Mebusu Halid Paşa'nın bir gün sonra Trabzon'a geleceği burada bir süre sonra kaldıktan sonra Ardahan'a hareket edeceği havadisi bu bölümde yer almaktadır. Gazetenin ilk sayfasının son sütunlarında ise, Fransa'nın Ankara Büyükelçisi'nin görevden alındığı ve Ankara'yı terk ettiği yerine tayin edilen bürokratin ise Fransa'dan yola çıktığı aktarılmıştır.⁶⁷

İstikbal Gazetesi'nin 4 Mart 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk sütunlarında iç havadisler yazılmaktadır. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi kapsamında Trabzon'a gelecek olan muhacirlerle ilgilenmek için görevlendirilen komisyonun başındaki memurun hastalandığı için birkaç günden beri evinden dışarı çıkamadığı,

⁶⁶ Erken Cumhuriyet Döneminde Türk vatandaşlarının hac farızası ile ilgili bu haber ekonomik güçlüklerle karşın imkanı olan kişilerin hacca gidebildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

⁶⁷ *İstikbal Gazetesi*, 27 Recep 1342, s.1.

Trabzon Orman İdaresi'nde vazifeli personelden vatandaşların sık sık şikâyetle bulunmaları, Trabzon merkezde bulunan bir okulun önünde çok sayıda kedi ve fare ölüsü bulunduğu halde Trabzon Belediyesi'nde görevli personelin bunları toplamadıkları haberleri bulunmaktadır.

Gazetenin ikinci sayfasının alt sütunlarında ise Samsun ve civarında büyükbaş hayvan hastalıklarının son günlerde giderek artması üzerine Trabzon kentinde vazife ifa eden Baytar Müfettişi Sabit Bey'in Samsun'daki baytarları denetlemek üzerine şehirden hareket ettiği, Gümüşhane'den mevsimlik olarak Trabzon'a gelen kişilerin sürekli aynı bahanelerle yerel ahaliden para isteyip dilencilik yapmalarının yerel ahalide meydana getirdiği rahatsızlık yaratması bu kısımdaki dikkat çeken havadislerdir.

Gazetenin ikinci sayfasının ilan bölümünde ise, Trabzon'da yeni kurulan Yıldız Sineması'nda ertesi gün oynayacak filmler hakkında bilgi veren reklamın yanı sıra çocuklar için yazılan Tarzan romanının yakında Trabzon'da satılacağı duyurusu dikkat çekmektedir. Gazetenin ilan kısmının sonunda ise Trabzon'da faaliyet gösteren bir matbaanın reklamı yer almaktadır.⁶⁸

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında özellikle devlet kurumlarının eleştirildiği görülmektedir. Trabzon Belediyesi'nin kent sokaklarını temiz tutmakta başarısız olması sebebiyle yetersiz bulunması ve gümrüklerden giren malların vergilerinin yüksek olması sebebiyle Ticaret Vekâletinin eleştirilmesi gazete yönetiminin kamu kurumlarının hizmetlerinden memnun kalmadığını göstermektedir.

3 Mart 1924 tarihinde yapılan yasal düzenlemelerin etkisi uzun süre ulusal ve yerel basında devam etmiştir.

Bu kapsamda *İstikbal Gazetesi'nin* 5 Mart 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Hilafetin ilgasına yönelik kararın oldukça yüksek bir oyla kabul edildiği haberi yer almaktadır. Devamında ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde mebusların Hilafet makamının tarihi ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmelere yer verilmiştir.

⁶⁸ *İstikbal Gazetesi*, 27 Recep 1342, s.2.

Gazetenin ilk sayfasının orta kısımlarında ise dış politikada meydana gelen havadisler yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya arasında bir ticaret antlaşması imzalanması ve Lozan Antlaşması'nın Birleşik Krallık Lordlar Meclisi'nde onaylanması bu bölümde ki kayda değer haberlerdir. Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın bir gün sonra Trabzon kentine ziyarette bulunacağı havadisi aktarılmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında yer alan bir değerlendirme yazısında ise, Batı dillerine ait kelimelerin fazla kullanılması ve tercih edilmesinin uzun vadede Türkçeye büyük zararlar verdiği vurgulanarak bu konuda bir reform yapılması gerektiği yorumunda bulunmaktadır.⁶⁹

İstikbal Gazetesi'nin 5 Mart 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst kısımlarında, Trabzon kentinin ticari faaliyetlerinin giderek düştüğü ve Trabzon ekonomisinin giderek kötüye gittiği değerlendirilmesinden sonra bu durumu çözmek için yapılması gereken icraatın Trabzon ve Erzurum kentleri arasında bir demiryolu kurulması projesinin hayata geçirilmesi olduğu ve bu surette Trabzon kentinin Anadolu'nun iç bölgelerinde yer alan şehirlerle ticari bağlantısının çok daha kuvvetleneceğini savunan bir yazı bulunmaktadır.

Gazetenin ikinci sayfasının iç havadisler bölümünde ise Trabzon kentindeki kurumları denetlemek için Maliye Müfettişi Ali Rıza Bey'in Trabzon kentine geleceği, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi kapsamında Yunanistan topraklarından gelen iki bin altı yüz muhacirin deniz yolu ile Trabzon kentine gönderileceği, İmar ve İskân Müdürlüğü'ne yapılan yeni tayinler, Trabzon kentinde vazife ifa eden emniyet teşkilatı mensuplarının fiziki yeterliliklerini ölçmek için bir imtihana tabi tutulacakları havadisleri bulunmaktadır. Trabzon kentinde bulunan Darüleytamdaki çocukların buldukları binaya sığmamaları üzerine yeni bir binaya taşınacakları, Trabzon'da bulunan çiftçilerin gelirlerinin giderek azalması üzerine Trabzon Mebusu Rahmi Bey'e müracaat ederek konuyu hükümet nezdinde dile getirmesini talep etmeleri haberleri ise gazetenin ikinci sayfasının orta kısımlarında yer almaktadır.

⁶⁹ *İstikbal Gazetesi*, 28 Recep 1342, s.1.

Gazetenin ikinci sayfasının son sütunlarında ise reklam ve ilanlar bölümü vardır. Bu bölümde, Tütün Rejisinin Trabzon Baş Müdürlüğü'nün kurumun elinde bulunan emtiaları açık arttırma ile satışa çıkaracağı ilanı ve Yıldız Sineması'nda ertesi gün oynayacak filmlerin tanıtımları bulunmaktadır.⁷⁰

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, özellikle Trabzon kentinin ekonomik sorunlarına yer verilmiştir. Trabzon kentinin büyük ekonomik sorunlar içerisinde bulunduğu belirtildikten sonra bu sorunun çözülmesi için Trabzon-Erzurum demiryolunun inşa edilmesi fikrinin desteklenmesi ise gazete yönetiminin sadece sorunları eleştirmekle kalmayarak bu sorunlar için sunulan çözüm önerilerini desteklediğini göstermektedir.

2.3. 1924 ANAYASASININ KABULÜ

Erken Cumhuriyet döneminin ilk senelerinde devlet üst bürokrasisi tarafından reformlar büyük bir kararlılıkla uygulanmıştır. Bu dönemde ki önemli değişimlerden biri de 1924 Anayasasının kabulüdür.

Bu çerçevede *İstikbal Gazetesi'nin* 24 Nisan 1924 tarihli sayısının ilk sayfasında bu olay okuyucuya manşet olarak sunulmuştur. Gazetenin bu sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, yeni anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde büyük bir çoğunlukla kabul edildiği bilgisi okuyucuya sunulduktan sonra yeni anayasanın Cumhurbaşkanı ve hükümete verdiği yetkiler ve yükümlülükler yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, Dâhiliye Vekili Ferid Bey'in istifa edeceğine dair Ankara kulislerinde söylentilerin çıktığı yazılmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt kısımlarında ise, Türkiye Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık arasında Lozan Müzakereleri sırasında çözülemeyen Musul Meselesinin yakında iki devlet arasında yapılacak görüşmelerle çözülmeye çalışılacağı belirtildikten sonra görüşmelerde Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil edecek kişilerin isimleri verilmektedir. Gazetenin ilk sayfasının son sütunlarında ise Trabzon Cezaevi'nde bulunan mahkûmlardan bazılarının firar etmesini araştırmak için görevlendirilen vazifelilerin

⁷⁰ *İstikbal Gazetesi*, 28 Recep 1342, s.2.

Cezaevi Müdürünün yüklü bir miktarda rüşvet aldığını tespit etmeleri üzerine müdürün görevden alındığı haberi verilmektedir.⁷¹

İstikbal Gazetesi'nin 24 Nisan 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk sütunlarında, yeni kabul edilen anayasanın önemli maddelerinin sıralandığı görülmektedir. Gazetenin ikinci sayfasının orta sütunlarında ise, yeni açılan Trabzon Ticaret Lisesi'nin öğrenci kabul şartlarına dair yayınlattığı bir ilan dikkat çekmektedir. Gazetenin ikinci sayfasının alt sütunlarında ise reklam ve ilanlar kısmı bulunmaktadır. Bu kısımda, Yıldız Sineması'nda ertesi gün oynayacak filmlerin isimleri ve bir giyim firmasının reklamı bulunmaktadır.⁷²

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, Trabzon kentinde vazifeli üst düzey bir kamu görevlisi olan bir Cezaevi Müdürünün görevden alınması haberi verilirken son dönemlerde kamu görevlileri tarafından buna benzer birçok usulsüzlük yapıldığının yazılması ise gazete yönetiminin bürokrasiye karşı bir tenkidi olarak öne çıkmaktadır.

2.4. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN TRABZON SEYAHATI

Erken Cumhuriyet döneminde Trabzon kenti için ehemmiyet arz eden bir diğer olay ise 15-17 Eylül 1924 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın kente gerçekleştirdiği ziyarettir.

İstikbal Gazetesi'nin 14 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın öğle saatlerinde Trabzon'da olacağı havadisi manşet olarak sunulmuştur. Haberin alt kısımlarında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamak için yapılan hazırlıklar hakkında bilgi sunulmuştur.

İstikbal Gazetesi'nin 14 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının orta sütunlarında ise Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı karşılama protokolünde yer alacak kamu görevlilerinin listesi bulunmaktadır. Gazetenin devam eden satırlarında,

⁷¹ *İstikbal Gazetesi*, 17 Ramazan 1342, s.1.

⁷² *İstikbal Gazetesi*, 17 Ramazan 1342, s.2.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ile beraber Trabzon'a gelecek olan devlet görevlilerinden bazılarının adları yer almaktadır.

İstikbal Gazetesi'nin 14 Eylül 1924 tarihli sayısının alt sütunlarında ise Başvekil İsmet Paşa'nın Nafia Vekili ile beraber Ankara-Sivas demiryolunu denetlemesi haberi bulunmaktadır.⁷³

İstikbal Gazetesi'nin 14 Eylül 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasında ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir ayakkabı dükkânı ve bir alkol firmasının reklamlarının yanı sıra Trabzon kent merkezinde kendi özel muayenesi olan bir doktorun verdiği bir ilan bu bölümde yer almaktadır.⁷⁴

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Trabzon kentine geleceği haberi herhangi bir yorum yapılmadan nesnel bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 16 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sütunlarında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın maiyeti ile beraber önceki gün saat ikide Trabzon kentine gelmesi manşet olarak sunulmuştur. Trabzon Valisi Cemal Bey ve Trabzon Mebusu Abdullah Bey ve Trabzon Mebusu Rahmi Beyin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı karşılayan protokolün başında bulduklarını devam eden satırlarda görülmektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 16 Eylül 1924 tarihli sayısının orta sütunlarında ise, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın eşi Latife Hanımla beraber Hamidiye Vapurundan indiği ve maiyetinde İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Bey, Gaziantep Mebusu Kılıç Ali Bey ve Bozok Mebusu Salih Bey'in buldukları yazılmaktadır. Nafia Vekâletine ayrılan bütçe ile ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşmeler yapıldığı haberi ise devam eden sütunlarda yer almaktadır.

İstikbal Gazetesi'nin 16 Eylül 1924 tarihli sayısının alt sütunlarında ise dış havadisler bulunmaktadır. Birleşik Krallık ve Mısır Krallığı Başvekillerinin Londra'da bir toplantı gerçekleştirecekleri ve kısa bir süre önce Cumhuriyet rejimine geçen

⁷³ *İstikbal Gazetesi*, **14 Safer 1342**, s.1.

⁷⁴ *İstikbal Gazetesi*, **14 Safer 1342**, s.2.

Yunanistan'da bir grup subayın ihtilale teşebbüs etmesi havadisleri bu bölümde bulunmaktadır.⁷⁵

İstikbal Gazetesi'nin 16 Eylül 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasında, reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir ayakkabı dükkânı ve bir alkol firmasının reklamları bu sayfada yer almaktadır.⁷⁶

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Trabzon ziyareti ile ilgili olarak genel bilgiler sunulmuştur.

İstikbal Gazetesi'nin 17 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın kendi onuruna verilen akşam yemeğinde Trabzon kenti ile ilgili yaptığı konuşma manşet olarak sunulmuştur.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasında “*Trabzon ve Trabzonluları temsil eden bu önemli kişilerle Trabzon'da aynı sofrada bulunmaktan çok büyük mutluluk duyuyorum. Özellikle bugün yaptıkları coşkulu karşılamadan, gösterdikleri ciddi sevgi ve bağlılıktan dolayı, yüce Trabzon halkına arz etmeyi görev bildiğim gönülden teşekkürlerimi, bu seçkin topluluk aracılığıyla açıklama fırsatı bulduğum için son derece mutluyum.*

Efendiler...

Trabzon halkının tamamını birlik ve beraberlik içinde gördüm. Kadınlarının, çocuklarının, ihtiyarlarının gözlerinde yaş gördüm. Bu ne coşkun duygulanma, bu ne sevecenlik, bu ne yüksek soyluluktur. Açıklamak zorunluluğundayım ki; bugüne kadar yaşadığım hiç bir şeyin bu kıymetli memleket ve yüce halkından bugün gördüğüm ilgi kadar beni etkilememiş olduğunu görmüş ve anlamış bulunuyorum. Şundan emin olabilirsiniz ki; Trabzon ve yüce Trabzonluları ziyaret etmek, yıllardan beri içimde beslediğim derin bir arzu ve özlem idi. Ancak bugüne kadar beni bu mutluluktan yoksun bırakan koşulların neler olduğunu hepimiz biliyorsunuz. Bugün çok mutluyum. Çünkü bu zamana kadar sevenlerimi görmeme engel olan kötü koşullar ortadan kaldırılmıştır. Çeşitli zamanlarda gönderdikleri telgraflarla beni görme arzularını

⁷⁵ *İstikbal Gazetesi*, **16 Safer 1342**, s.1.

⁷⁶ *İstikbal Gazetesi*, **16 Safer 1342**, s.2.

belirten Trabzon halkının tamamını ziyaret edebilme onuruna erişebilmeyi çok isterdim. Ancak ne yazık ki onlara şimdilik, yalnızca selam ve sevgilerimi sunmak ve saygıyla anmakla yetinmek zorunluluğundayım.

Arkadaşlar... Beş sene önce ilk kez Samsun'a ayak bastığım zaman bana kalp gücü veren vatandaşlarımın ilk sırasında Trabzonluların bulunduğunu asla unutmuyacağım. Sakarya büyük kanlı savaşına Üçüncü Tümen ile yetişen Trabzon evlatlarının savaş alanında gösterdikleri özverili çabaların kıymetli anısı, bilincimde sürekli canlı kalacaktır. Bu yurtsever halka ve o kıymetli kahraman evlatlara sahip bulunan bu değerli yurdunuzu; Ermenistan'a bağlı bir bölge veya Pontus krallığı yapma hayal ve istekleri ile tehditleri ne kadar korkunç bir girişimdi. Kuşkusuz bu korku artık sonsuza kadar hayal olmuştur.

Efendiler... Vatanın birliğini, özgürlük ve bağımsızlığını sağlayan ulusumuzu Cumhuriyet idaresine ulaştıran devrimlerimi; ekonomik bollukla mutluluğumuzu ve dünya uygarlığında kendimize yaraşan düzeye erişmemizi sağlayacaktır. Halkı zeki, üretken, girişimci ve çalışkan olan Trabzon'unuzu; kısa bir süre sonra ülkenin iç kesimlerine demiryolu ile bağlanmış, güzel bir rıhtım ve limana kavuşmuş olarak görmek en önde gelen dileğimdir. Trabzon; Türk camiasında Cumhuriyet'in zengin, sağlam ve duyarlı en önemli güven kaynaklarından biridir. Cumhuriyet'in bu niteliklere sahip bir kenti, hiç kuşkusuz bayındırlık ve gelişmeyi sağlamak için gerekli araçlara sahip olacaktır. Sözlerimi bitirirken, saygıdeğer Trabzonlulara sevgi ve saygılarımla, gösterdikleri içten sevgi ve bağlılık gösterilerinden dolayı teşekkürlerimi sunmama aracılık etmenizi rica ederim." şeklinde sözlerini tamamladı.

İstikbal Gazetesi'nin 17 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının orta sütunlarında, dört gün önce Erzurum'da meydana gelen ve altmış kişinin hayatını kaybettiği depremin etkisinin devam ettiği ve çok sayıda köylünün evsiz kalıp mağdur olduğuna dair bir yazı bulunmaktadır.

İstikbal Gazetesi'nin 17 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Trabzon-Erzurum arasında inşa edilmesi planlanan demiryolu

konusunda hükümetin herhangi bir girişim gerçekleştirmediği belirtilerek İsmet Paşa hükümeti sert bir şekilde tenkit edilmektedir.⁷⁷

İstikbal Gazetesi'nin 17 Eylül 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasında reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir giyim dükkânı ve bir alkol firmasının reklamları bu bölümde bulunmaktadır.⁷⁸

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Trabzon kentinde devam eden programı hakkında bilgiler sunulmasının yanı sıra Erzurum'da meydana gelen deprem ile ilgili olarak da bilgiler sunulduğu görülmektedir. Gazetenin ilk sayfasında Trabzon-Erzurum arasında inşa edilmesi planlanan demiryolu konusunda hükümetin yeteri kadar çaba göstermediğinin belirtilmesi ise gazete yönetiminin Trabzon kentinde yaşanan ekonomik durgunluğun giderilmesi için kamuoyu oluşturmayı amaçladığı olarak yorumlanabilir.

İstikbal Gazetesi'nin 18 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın maiyeti ile beraber Trabzon'dan Rize'ye geçtiği havadisi manşet olarak verilmiştir.

İstikbal Gazetesi'nin 18 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının orta sütunlarında, Erzurum'da meydana gelen depremden sonra evini kaybeden köylülere hükümet tarafından gerekli yardım yapılmadığı haberi yer almaktadır.

İstikbal Gazetesi'nin 18 Eylül 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, hükümet tarafından Emniyet Genel Müdürlüğü için ayrılan bütçe ile ilgili havadisi bulunmaktadır.⁷⁹

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında Erzurum Depreminden sonra mağdurlarla gerektiği gibi ilgilenilmediği konusunda İsmet Paşa hükümetinin eleştirilmesi gazetenin muhalif yayın politikasının bir tezahürü olarak görülebilir.

⁷⁷ *İstikbal Gazetesi*, **17 Safer 1342**, s.1.

⁷⁸ *İstikbal Gazetesi*, **17 Safer 1342**, s.2.

⁷⁹ *İstikbal Gazetesi*, **18 Safer 1342**, s.1.

2.5. TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASININ KURULMASI

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ve kadrolarının reformlarını büyük bir kararlılıkla sürdürdüğü bu dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası içerisinde muhalif kanadın Milli Mücadele'nin önemli simalarından olan Hüseyin Rauf Bey'in liderliğinde ayrı bir siyasi parti kurmaları ülkedeki ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını ortaya çıkarmıştır.⁸⁰

Yeni kurulan siyasi partinin iktidar partisinden farklı olan yönleri, liberal bir ekonomik politikadan yana olması, iktidar partisinin merkezîyetçi ve otoriter politikalarına karşı adem-i merkezîyetçi ve güçler ayrılığını savunması olarak görülmektedir.⁸¹

Ülkedeki iç politik arenada meydana gelen bu gelişmeler ulusal basında olduğu gibi Trabzon Basınında da yakından takip edilmiştir.

Ömer Eyyubi'nin sahibi olduğu *Kahkaha Gazetesi*'nin 7 Ekim 1924 tarihli sayısının ilk sayfasında ülke geneli ve Trabzon'da meydana gelen önemli gelişmeler bulunmaktadır. Kahkaha Gazetesinin ilk sayfasının üst sütunlarında, ülkenin en büyük sorununun Maarif Vekâletinin bünyesindeki öğretmenlerin kalitesinin düşük olması olduğu yazılarak bu soruna çeşitli çözüm önerileri getirilmektedir.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise şehirdeki emniyet mensupları ile ilgili bir tahlil yazısı bulunmaktadır. Yazıda, Trabzon şehrinde görev yapan polisler hakkında son dönemlerde sık sık ahaliden şikâyet geldiği ve çok sayıda polisin rüşvet aldığına dair kuvvetli emareler olduğu belirtildikten sonra Trabzon kent merkezinde bulunan bir polis karakolunda bir polisin karakolun perdelerini alıp evine götürdüğü havadisi sunulmaktadır.

Trabzon kentinde vazifeli olan üst düzey emniyet yetkililerinin polis teşkilatı içerisinde ki bu yozlaşmaya sert bir şekilde müdahale etmedikleri takdirde yerel ahalinin rahatsızlığının daha da artacağı uyarısında bulunarak yazı sonlandırılmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Trabzon kentinde

⁸⁰ Zürcher, a.g.e., s.250.

⁸¹ Zürcher, a.g.e., s.251.

tanınan bir esnafın vefatı ve Dâhiliye Vekâleti tarafından Trabzon Valisi Cemal Bey'in görevinden alındığı havadisleri bulunmaktadır.⁸²

Kahkaha Gazetesi'nin 7 Ekim 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise Erzurum kentindeki ticari hayat ile ilgili olarak yazılan bir tahlil yazısı bulunmaktadır.⁸³

Kahkaha Gazetesi'nin 7 Ekim 1924 tarihli sayısının üçüncü sayfasının ilk sütunlarında ilan ve reklamlar bulunmaktadır. İlkokul kitapları satan bir matbaa ve Yıldız Sinemasında ertesi gece oynayacak filmlerinin ilanlarının yanı sıra gaz lambası satan bir işyerinin reklamı bu bölümde yer almaktadır.⁸⁴

Kahkaha Gazetesi'nin yukarıda özetini verdiğimiz sayısında, eğitim, güvenlik ve idari bürokrasi içerisinde yer alan görevlilerin yetersizlikleri ve usulsüzlükleri vurgulanarak bu görevliler üzerinden bürokrasiye sert eleştiriler yöneltme yolu seçildiği görülmektedir.

Ömer Eyyubi tarafından çıkarılan *Kahkaha Gazetesini* bu dönemde Trabzon kentinde çıkarılan diğer basın yayın organlarından ayıran en önemli özellik gazetenin örtülü bir şekilde Marksist Sol çizgide yayınlar yapmasıdır. Gazete sahibi Ömer Eyyubi Bey ve gazete yönetiminin Milli Mücadele esnasında sadece iktidarda bulunan Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki I. Grubu değil aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında bulunan II. Grubu ve bu grubun en önemli isimlerinden biri olan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'i oldukça sert bir şekilde tenkit etmeleri gazetenin farklı bir politik görüşü benimsemiş olmasının bir tezahürü olarak görülmelidir.

Gazete sahibi Ömer Eyyubi Bey 1924 sonbaharında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği topraklarına kaçmış ve ünlü komünist Nazım Hikmet ile yakın bir dostluk kurmuştur. Şubat 1925'de meydana gelen Şeyh Said İsyanı esnasında

⁸² *Kahkaha Gazetesi*, 8 Rebiü'l-Evvel 1342, s.1

⁸³ *Kahkaha Gazetesi*, 8 Rebiü'l-Evvel 1342, s.2.

⁸⁴ *Kahkaha Gazetesi*, 8 Rebiü'l-Evvel, s.3.

çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu doğrultusunda *Kahkaha Gazetesi* de birçok muhalif basın yayın organı gibi kapatılmıştır.⁸⁵

İstikbal Gazetesi'nin 18 Kasım 1924 tarihli sayısında ülkedeki iç politik arenada meydana gelen dönüşümlere değinilmiştir.

İstikbal Gazetesi'nin 18 Kasım 1924 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında yeni kurulan siyasi partinin adının Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olduğu, genel sekreteri Ali Fuad Paşa olan firkanın genel başkanının henüz seçilmediği yazılmaktadır. Fırkanın programını Dâhiliye Nezareti'ne sunduğu haberi sunulduktan sonra firkanın programında yer alan kayda değer maddelere değinilmiştir. Alt sütunda ise Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının parti yönetiminde görev alan şahısların listesi yer almaktadır. Bu süreçte Cumhuriyet Halk Fırkasından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına geçen milletvekillerinin isimlerinin listesi de okuyucuya sunulmuştur.

Gazetenin ilk sayfasının orta bölümünde yer alan bir değerlendirme yazısında ise, yeni firkanın kurulması ile beraber iktidar partisini denetleyebilecek bir muhalif partinin ortaya çıkmasının çok önemli olduğu belirtildikten sonra Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın politik arenada rekabet edecek iki parti arasında tarafsız kalması gerektiği vurgulanmaktadır

Gazetenin ilk sayfasının orta bölümünde yer alan iç havadisler kısmında ise, İstanbul kentine vali olarak tayin edilen Süleyman Sami Bey'in kolluk kuvvetleri tarafından yapılan resmi törenle karşılanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülen kanunlar, VIII. Kolordu Kumandan Vekilliğine getirilen Miralay Salih Bey'in görev yerine gitmek için Reşid Paşa Vapuru ile Trabzon'a geldiği ve şehirde bir süre kaldıktan sonra yola çıkacağı havadisleri bu bölümdeki kayda değer haberlerdir.⁸⁶

İstikbal Gazetesi'nin 18 Kasım 1924 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk kısımlarında, İstanbul Ticaret Borsası'nda önceki gün meydana gelen mali değişimlerin bir liste halinde hazırlandığı görülmektedir. Gazetenin ikinci sayfasının

⁸⁵ Albayrak 1, a.g.e., s.232-335.

⁸⁶ *İstikbal Gazetesi*, 20 Rebiulahir 1342, s.1.

orta kısımlarında ise, mesleki deneyimlerini arttırmak amacıyla hekimlerin Avrupa ülkelerine gönderilmelerini amaçlayan bir uygulama doğrultusunda bakanlığın tabii tuttuğu imtihana giren hekimler arasından üç kişinin imtihanı geçmeye başardıkları ve bu üç kişinin Fransa'ya gönderilmeleri için gerekli işlemlerin başlatıldığı havadisleri bulunmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının alt sütunlarında ise reklam ve ilanlar yer almaktadır. Bu kısımda, Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan bir hanenin sahip olduğu özellikleri anlatan bir ilan, bir bayan giyim mağazası ve bir alkollü mekânın verdiği reklamlar bulunmaktadır.⁸⁷

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, gazete yönetiminin muhalefet partisi olarak kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının varlığının politik sistem için çok önemli olduğunun belirtilmesi ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın iki fırka arasında tarafsız olması gerektiğinin yazılması ise iktidar bloğunun muhalif fırkayı ileride kapatmasından veya devlet gücünü kullanarak baskı altına almasından çekindiğini göstermektedir.

2.6. ŞEYH SAİD İSYANI

1925 senesinin ilk aylarında ülkenin diğer bölgeleri gibi Trabzon şehrindeki kültür hayatını da yakından etkileyen önemli bir olay meydana gelmiştir. 13 Şubat 1925'te Diyarbakır'da başlayan ve kısa zamanda diğer Doğu illerinde yayılan Kürt ve Zaza aşiretleri tarafından desteklenen şeriatçı söylemler taşımaya karşın esasında bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasını hedefleyen Şeyh Said İsyanının başladığı görülmektedir.⁸⁸

Türkiye Cumhuriyeti otoritesine karşı çıkan ilk büyük başkaldırı hareketi olan Şeyh Said İsyanı dönemin Trabzon Basınında da ele alınmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 25 Şubat 1925 tarihli sayısında Şeyh Said İsyanına dair bilgiler okuyuculara sunulmuştur.

İstikbal Gazetesi'nin 25 Şubat 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının üst kısımlarında, Ergani'de başlayan Şeyh Said İsyanının Diyarbakır ve Genç

⁸⁷ *İstikbal Gazetesi*, **20 Rebiulahir 1342**, s.2.

⁸⁸ Zürcher, a.g.e., s.255.

Vilayetlerine de yayıldığı başlığı yer almaktadır. Başlığın devamında ise hükümetin on iki vilayette sıkıyönetim ilan ettiği haberi bulunmaktadır.

Gazetenin orta sütunlarında ise, Şeyh Said İsyanına karşı Başvekil Fethi Bey'in isyanın ilk haftasında gerekli hızla müdahale edememesinin yanı sıra isyan ile ilgili bilgi vermek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne dahi gelmediği yazılarak hükümete sert eleştirilerde bulunulmuştur. Gazetenin ilk sayfasının devam eden kısımlarında ise, Dâhiliye Vekili Ahmed Ferid Bey'in Şeyh Said İsyanı ile ilgili olarak verdiği beyanat, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Mareşal Fevzi Paşa'yı ziyaret ederek Şeyh Said İsyanı ile ilgili olarak detaylı olarak bilgi aldığı haberi verilmiştir. Devamında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Adliye Vekâletinin bütçesi ile ilgili olarak müzakerelerde bulunulduğu haber başlıkları yer almaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt kısmında ise, Jandarma uniformalarında değişiklik yapılacağı kararının alındığı havadisi yer almaktadır.⁸⁹

İstikbal Gazetesi'nin 25 Şubat 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, kısa bir süre Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde başka bir mebus tarafından tabancayla ateş açılarak katledilen Ardahan Mebusu Halid Paşa ile ilgili olarak yazılan bir yazı bulunmaktadır.

Gazetenin ikinci sayfasının orta kısımlarında ise Trabzon kenti ile ilgili mahalli haberler verilmektedir. Of Kaymakamı'nın icraatlarından yerel ahalinin çok şikâyetçi olduğu ve polis tarafından gözaltına alındıktan bir süre sonra serbest bırakılan iki kayıkçının polis karakolu içerisinde işkence gördükleri iddiasında bulunarak polisleri şikâyet etmeleri bu bölümdeki dikkat çeken havadislerdir.

Gazetenin ikinci sayfasının devam eden kısımlarında ise Trabzon kentinde faaliyet gösteren bir diğer mahalli basın yayın organı olan *Kahkaha Gazetesi'nin* yüz altmış yedinci sayısının yayınlandığı belirtildikten sonra dergi yönetimini tebrik eden ve muvaffakiyetlerinin devamını dileyen bir kutlama yazısı bulunmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının ilan ve duyuru kısmında ise, Yıldız Sinemasında ertesi gün oynayacak filmlerin isimleri, Trabzon kent merkezinde faaliyet gösteren bir alkol firmasının

⁸⁹ *İstikbal Gazetesi*, 1 Şaban 1343, s.1.

reklamı ve geçim sıkıntısı çeken dul kadınlar için başlatılan bir yardım kampanyasının ilanı bulunmaktadır.⁹⁰

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Ergani'de başlayan Şeyh Said İsyanına karşı tepki gösterilmekle beraber Başvekil Fethi Bey ve kabinesine sert eleştirilerin yöneltildiği dikkat çekmektedir. Bu sayıda ayrıca kısa bir süre önce Türkiye Büyük Millet Meclisi binası içerisinde Afyonkarahisar Mebusu Ali Bey tarafından tabancayla ateş açılarak katledilen Ardahan Mebusu Halid Paşa'nın anıldığı bölümde hadisenin yargı makamlarına yansıdığı gibi gerçekleşmediğinin kuvvetli bir ihtimal olduğunun belirtilmesi ise gazete yönetiminin olayın bireysel bir cinayetten daha ziyade azmettiricisi olan planlı bir suikast olduğunu ima etmeleri olarak yorumlanabilir.

İstikbal Gazetesi'nin 26 Şubat 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında, Baş Vekil Fethi Bey'in Şeyh Said İsyanı ile alakalı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerini bilgilendirmesi, isyan nedeniyle sıkıyönetim ilan edilen illerin arasına Malatya'nın da dâhil edilmesi kararının alınması ana başlık halinde sunulmuştur.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, Şeyh Said İsyanının uzun süreli bir hazırlığın sonucu olduğu tespiti yapıldıktan sonra isyancıların telgraf hatlarını kesmesinden dolayı bölgede bulunan askeri birlikler ve kolluk kuvvetleri arasında ki koordinasyonu oldukça zayıflattığına değinilmiştir. Şeyh Said tarafından başlatılan ayaklanmanın dış devletler tarafından desteklendiği, hükümetin bu ayaklanmanın ilk günlerinde isyancıların kuvvetlerini küçümseyip gerekli sayıda kuvveti isyan bölgesine göndermediğini ve bilhassa Kürt vatandaşların Şeyh Said İsyanına karşı tavır alması gerektiğini anlatan bir değerlendirme yazısı gazetenin ilk sayfasının devam eden bölümlerinde yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt kısımlarında ise iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Fırkasının bir tebliğ yayınlarak Şeyh Said İsyanı konusunda hükümetin her icraatını destekleyeceklerini belirtmesi, isyanın lideri olan Şeyh Said'in 1924

⁹⁰ *İstikbal Gazetesi*, 1 Şaban 1343, s.2.

senesinin yaz aylarında çıkan Nasturi İsyanı sırasında isyancılara destek olduğu, muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası lideri olan Kazım Karabekir Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde isyancılar aleyhinde sert bir konuşma yapması havadisleri bulunmaktadır.

Şeyh Said İsyanına karşı olarak yeni bir Hıyanet-i Vataniye Kanununun hükümet tarafından hazırlanıp Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirileceği ve bu kanunun mecliste kabul edilmesinin oldukça yüksek bir ihtimalle gerçekleşeceği, Trabzon Basınında hükümetin İstanbul başta olmak üzere ülkenin önemli şehirlerinin tamamında sıkıyönetim ilan edeceği ve bu şehirlerin arasında Trabzon'un da bulunduğu haberinin gerçeği yansıtmadığına dair haberler ise devam eden bölümlerde yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının son sütunlarında ise şehirde tanınan bir esnaf olan Seyfeddin Efendi'nin bir gece önce sokakta silahla ateş açılarak katledildiği polisin yaptığı araştırma sonucunda bu cinayeti işleyen kişinin kentte tanınan başka bir esnaf olan Süleyman Efendi'nin çıkması ve katilin tutuklanması havadisi verilmektedir.⁹¹

İstikbal Gazetesi'nin 26 Şubat 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, iç haberler kısmında Anadolu Ajansının Şeyh Said İsyanı ile ilgili olarak basın yayın organlarına verdiği bilgilerin sağlıklı olmadığı ve hükümetin isyan karşısında ki tavrını andıran bir şekilde, isyancıların gücünü küçük gösterme yayın politikasını takip ettiğine dair bir eleştiri yazısı görülmektedir.

Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt kısımlarında ise gazeteye verilen reklam ve ilanlar yer almaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir lokantanın reklamı, Yıldız Sinemasında ertesi gece oynayacak bir filmin tanıtılması, Trabzon kent merkezinde bulunan bir hanenin ve bir dükkânın sahibi tarafından satılığa çıkarıldığı ilanı, geçim sıkıntısı yaşayan dul kadınlar için bir süre önce başlatılan ve devam eden yardım kampanyasının ilanı yer almaktadır.⁹²

⁹¹ *İstikbal Gazetesi*, 2 Şaban 1343, s.1.

⁹² *İstikbal Gazetesi*, 2 Şaban 1343, s.2.

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, hükümetin Şeyh Said İsyanının ilk günlerinde isyana gerekli müdahaleyi gerçekleştirememesinin sert bir şekilde tenkit edilmesinin yanı sıra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının genel başkanı olan Kazım Karabekir Paşa'nın isyana karşı yaptığı açıklamaların ön plana çıkarılması gazetenin hükümete olan muhalefetinin bir yansımasıdır.

İstikbal Gazetesi'nin 28 Şubat 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının genel başkanı olan Kazım Karabekir Paşa'nın isyan ile ilgili verdiği demeç ana manşet olarak yer almaktadır.

Kazım Karabekir Paşa'nın Şeyh Said İsyanının şeriatçı söylemler kullanılmasına rağmen din ile ilgisi olmadığı ve dini değerleri amaçlarına ulaşmak için kullandıkları tespitini yaptığı görülmektedir. Devam eden sütunlarda ise, Dâhiliye Vekili Cemil Bey tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde verilen beyanatta, Şeyh Said İsyanına destek vererek El-Aziz'e (Elazığ) giren bir isyancı kolunun şehirden çıkarılmaya başarıldığı ve bu başarıyı gösteren müdafaa birliklerine madalya verileceği havadisi okuyucuya aktarılmaktadır.

Gazetenin orta sütunlarında ise Şeyh Said İsyanı ile ilgili bir tahlil yazısı kaleme alınmıştır. Yazıda, Şeyh Said İsyanının dini retorik kullanılmasına rağmen bağımsız bir devlet kurma hedefi bulunduğu vurgulanmıştır. Şeyh Said İsyanının dış devletler tarafından yönlendirildiğinden bahsedilerek Şeyh Said İsyanının Osmanlı Devleti otoritesine karşı Rumeli'nde çıkarılan isyanlarla benzerlik gösterdiği ve bu isyanları yönlendiren dış devletlerin aynı bölgede hayatını idame ettiren ahalileri birbirine karşı kışkırtarak aralarında çatışma çıkardıkları tespitinde bulunmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının son sütunlarında ise gazete muhabirinin Trabzon Valisi Said Bey'i makamında ziyaret ederek son günlerde hakkında çok sayıda şikâyette bulunan Of Kaymakamı'nın durumunu sorması ve valinin konunun Dâhiliye Nezareti tarafından inceleneceği cevabını verdiği bir röportaj yer almaktadır.⁹³

⁹³ *İstikbal Gazetesi*, 4 Şaban 1343, s.1.

İstikbal Gazetesi'nin 28 Şubat 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, Trabzon kentinde bulunan Darüleytam için yapılan bina inşaatının altı ay sonra tamamlanacağı haberi verilmiştir. Devamında Ordu Ticaret Odası'na üye olan tüccarların Doğu Karadeniz'de ki bütün illerden tüccarların katılacağı Sofya, Belgrad, Budapeşte, Viyana, Berlin, Hamburg ve Paris güzergâhlarında planlanan bir Avrupa gezisi tertip edeceklerini Ticaret Vekâletine bildirmeleri, Trabzon kent merkezinde bulunan Osman Gazi Okulunda öğrenim gören birkaç öğrencide kabakulak hastalığı görülmesi havadisleri görülmektedir.

Gazetenin ikinci sayfasının orta kısımlarında ise, gazeteye verilen reklam ve ilanlar bulunmaktadır. Bu kısımda, Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan bir hane ilanı, Yıldız Sineması'nda ertesi gece oynayacak filmlerin tanıtılması ve bir giyim dükkânının verdiği reklam yer almaktadır.⁹⁴

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında, Şeyh Said İsyanı ile ilgili tarihi bir değerlendirme yapılmasının yanı sıra kentteki bürokratlarla ilgili sert eleştiriler yer almıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 1 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, İstanbul'da Darülfünun öğrencileri tarafından Şeyh Said İsyanına protesto eden bir yürüyüş düzenlenmesi manşet olarak verilmiştir. Devam eden satırlarda ise Şeyh Said İsyanının hangi sebeplerden dolayı bu kadar yüksek bir taraftar topladığı üzerine bir tahlil yazısı yer almaktadır.

Yazıda, Güneydoğu'da aşiretlerin ve şeyhlerin hâkim olduğu bir sistem olduğu, bir Nakşibendi şeyhi olan Şeyh Said'in bölgede etkili bir kişi olduğu ve uzak yerlerden dahi kendisine mürit olabilmek için çok sayıda kişinin yanına geldiği bilgisi verilmiştir. Bölgede ki halkın isyana katılma nedenlerinden en önemlisinin bölge halkının genelinin eğitim düzeylerinin oldukça düşük olması olduğu değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, doğu illerinde Maarif Vekâletinin müfettiş sayısının oldukça az olmasından dolayı okulların gerektiği gibi

⁹⁴ *İstikbal Gazetesi*, 4 Şaban 1343, s.2.

denetlenemedikleri yazılmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Trabzon Belediyesi'nin şehirde baş gösteren zahire ihtiyacının bir kısmını karşılamak için Romanya'dan buğday ve mısır siparişi verilmesi haberi vardır.

Sonraki haberde ise bir süre önce Türkiye Büyük Millet Meclisi binası içerisinde kavga ettiği Ardahan Mebusu Halid Paşa'yı tabancayla ateş açarak öldüren Afyonkarahisar Mebusu Ali Bey'in olayda nefs-i müdafaada bulunduğu gerekçesiyle beraat ettikten sonra ilk defa meclis binasına gelmesi havadisine yer verilmiştir. Haberin devamında görev başında yaptığı suiistimallerden dolayı Of Kaymakamı Saadettin Bey'in görevden alınması gerektiğine dair bir yazı bulunmaktadır.⁹⁵

İstikbal Gazetesi'nin 1 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst kısımlarında, Sürmene'de bulunan bir okulda başmuallim vekili olan Sabri Efendinin vefat etmesi, Almanya'da ki gümrükleri incelemek için gönderilen Rüsumat Müdürü Adil Bey şerefine Alman makamları tarafından öğle yemeği tertip edileceği, Samsun ve Çarşamba arasında yapılacak demiryolunu inşa edecek olan Türk Anonim Şirketi'ne hattın işletmesinin yirmi beş yıl süre ile verilmesi havadisleri yer almaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt kısımlarında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır.⁹⁶

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Şeyh Said İsyanı ile ilgili analizler yapılmasının yanı sıra kentin sosyal yaşantısındaki sorunların çözülememesinden dolayı Trabzon Belediyesi'ne sert eleştiriler yöneltildiği müşahede edilmektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 2 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasında, İstanbul Basımının önemli gazetelerinden olan Tanin Gazetesi'nin isyan hakkında detaylı bir değerlendirme yapılan bölümünün özeti manşet olarak verilmiştir. Şeyh Said İsyanına katılıp El-Aziz'e giren ve kısa bir süre sonra şehirden çıkarılmaya muvaffak olan bir grup isyancının Dersim'de bulunan köylere saldırıp yağmalamaları, Diyarbakır'ın güneyinde bulunan bir isyancı kolunun savaş uçakları tarafından bombalanması haberi

⁹⁵ *İstikbal Gazetesi*, 5 Şaban 1343, s.1.

⁹⁶ *İstikbal Gazetesi*, 5 Şaban 1343, s.2.

verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Maarif Vekâletinin bütçesi konusunda yapılan görüşmeler ve ülkenin dört bir tarafından Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ve hükümete isyana karşı destek telgrafları gelmesi havadisleri gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında yer almaktadır.

Devam eden satırlarda ise, İstanbul'dan Anadolu'ya yayılan büyük bir grip salgınının Trabzon'da da görüldüğü belirtildikten sonra Doktor İbrahim Kemal Bey ile hastalığın yayılmasına yönelik hangi önlemlerin alınması gerektiği üzerine yapılan bir röportaj yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının orta ve alt sütunlarında ise, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına mensup üç mebusla bir görüşme gerçekleştirmeleri haberleri okuyuculara aktarılmıştır.⁹⁷

İstikbal Gazetesi'nin 2 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, I. Dünya Savaşı sırasında meydana gelen Ermeni Olayları ile ilgili olarak bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt sütunlarında ise ilan ve reklamlar yer almaktadır. Trabzon şehir merkezinde bulunan bir arsanın sahibi tarafından satılığa çıkarılması ve Yıldız Sinemasında ertesi gün oynanacak filmlerin ilanları, Trabzon kent merkezinde bulunan bir lokanta ve bir giyim dükkânının reklamları bu bölümde yer almaktadır.⁹⁸

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Şeyh Said İsyanının gidişatı ile ilgili bilgiler sunulmasının yanı sıra Trabzon'da görülmeye başlanan grip salgı ile ilgili konunun uzmanı bir doktor ile röportaj gerçekleştirilmesi ise gazete yönetiminin kentte yaşayan vatandaşların sağlık durumları konusunda bilinçli yayınlar yapma politikasını benimsediğini göstermektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 3 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasında, Başvekil Fethi Bey'in istifa ettiği havadisi manşet olarak verilmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkasının önceki gün gerçekleştirdiği toplantı sonucunda Fethi Bey kabinesinin

⁹⁷ *İstikbal Gazetesi*, 6 Şaban 1343, s.1.

⁹⁸ *İstikbal Gazetesi*, 6 Şaban 1343, s.2.

istifaya mecbur kaldığı belirtildikten sonra yeni kabineyi İsmet Paşa'nın kuracağı yazılmıştır.

Takip eden sütunlarda ise Şeyh Said İsyanı ile ilgili bir tahlil yazısı kaleme alınmıştır. Bu yazıda, Şeyh Said İsyanının 1924 yazında meydana gelen Nasturi Ayaklanmasından sonra bölgede çıkan ikinci büyük başkaldırı girişimi olduğu vurgulanmıştır. Haberin devamında isyanın uzun süren bir hazırlık sürecinin ardından başladığı belirtilerek hükümetin isyana müdahalede geç kaldığı ve bu isyan bastırıldıktan sonra bölgede gerekli önlemler alınmazsa benzeri çok sayıda ayaklanma çıkabileceği uyarısında bulunulmuştur.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında Trabzon Rüşumat Müdürlüğü tarafından açıklanan, Trabzon kentinin yirmi milyon lira tutarında ihracat yaptığı bildirisine yer verilmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde yayınlanan Pravda Gazetesi'nin Şeyh Said İsyanı ile ilgili yaptığı değerlendirmede isyanın arkasında Birleşik Krallık olduğu tezi de bu sayfada okuyucuya sunulan başka bir bilgidir.⁹⁹ Diyarbakır'da Şeyh Said İsyanına taraftar olan grupların Hükümet Konağı ve Cumhuriyet Halk Fırkası binalarına isyan lehine olan el yazılarını bırakmaları ise bu sayfadaki dikkat çeken başka bir havadistir.¹⁰⁰

İstikbal Gazetesi'nin 3 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde Afyonkarahisar Mebusu Ali Bey tarafından tabancayla ateş açılarak katledilen Ardahan Mebusu Halid Paşa'yı öven bir yazı yer almaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt sütunlarında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan

⁹⁹ Şeyh Said İsyanının ilk günlerinde Başvekil Fethi Bey'in kamuoyu ve fırka tarafından başarısız bulunup istifa etmesinden sonra tekrar Başvekil olan İsmet Paşa hatıralarında, Şeyh Said İsyanının arkasında Birleşik Krallık olduğuna dair bir delil olmadığını belirtmiştir. İsmet İnönü, **İsmet İnönü'nün Hatıraları**, (haz. Nurer Uğurlu, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s.67. Buna karşılık Şeyh Said İsyanının Birleşik Krallık ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Musul Sorunun bulunduğu bir zaman diliminde başlaması ve isyanın bastırılmasından bir sene sonra 5 Haziran 1926 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile Musul'un Birleşik Krallığın manda yönetimi altında bulunan Irak'a bırakılması gibi sebeplerden dolayı isyanın arkasında Birleşik Krallığın bulunduğu tezi savunulmaktadır.

¹⁰⁰ *İstikbal Gazetesi*, 7 Şaban 1343, s.1.

bir arsa ilanı ve Samsun-Çarşamba demiryolu inşasını gerçekleştirecek olan Türk Anonim Şirketi'nin verdiği bir reklam bu bölümde yer almaktadır.¹⁰¹

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Şeyh Said İsyanının arkasında hangi dış gücün olduğuna dair fikir yürütülmesinin yanı sıra Başvekil Fethi Bey ve kabinesi sert bir şekilde tenkit edilmiştir.

İstikbal Gazetesi'nin 5 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, Şeyh Said İsyanı ile ilgili gelişmeler manşet olarak sunulmuştur. Şeyh Said İsyanına katılan isyancı gruplarından bir kısmının Ergani civarında kolluk kuvvetlerini pusuya düşürerek ağır kayıplar verdirmelerine karşın isyancıların genel cephede bir ilerleme kaydedemedikleri haberi yer almaktadır.

Şeyh Said İsyanına karşı müdahalesi yetersiz bulunan ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Başvekillikten istifa eden Fethi Bey'in yerine İsmet Paşa'nın yeni hükümeti kurması ve kabinede yer alan kişilerin isimleri verilmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Başvekil Fethi Bey'in görevinden istifa etmesi kararını almasında Kılıç Ali'nin büyük bir etkisi olduğunun iddia edilmesini takip eden sütunlardan görmekteyiz.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, Trabzon kentinde görülmeye başlayan grip salgını ile ilgili olarak gazete muhabirinin Sıhhiye Müdürü Abdülvehab Bey ile gerçekleştirdiği bir röportaj yer almaktadır. Gazetenin alt kısmında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülen kanun ve teklifler hakkında bilgilendirme yapılmıştır.¹⁰²

İstikbal Gazetesi'nin 5 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk sütunlarında, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi kapsamında Türkiye'ye gelen muhacirlerden geçim sıkıntısı çekenlere Dâhiliye Nezareti tarafından aile başına beş lira verileceği haberi yer almaktadır. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi kapsamında Selanik'ten göç eden göçmenlerden bazılarının vapur ile Trabzon şehrine gönderildiği

¹⁰¹ *İstikbal Gazetesi*, 7 Şaban 1343, s.2.

¹⁰² *İstikbal Gazetesi*, 9 Şaban 1343, s.1.

ve İskân Müdürlüğü tarafından muhacirler için sekiz dükkân ve iki kahvehanenin tahsis edildiğini devam eden satırlardan okumaktayız.

Gazetenin ikinci sayfasının orta sütunlarında ise, Şeyh Said İsyanının arkasında Birleşik Krallığın olduğuna dair kuvvetli emarelerin bulunduğu dair bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Önceki günlerde kentte bulunan Osmangazi Okulunda öğrenim gören bazı öğrencilerde kabakulak görülmesinden sonra Trabzon'da bulunan maarif yetkililerinin diğer okullarda okuyan öğrencilerin sağlık durumlarını kontrol etmek için okullara doktor gönderme kararı almaları devam eden satırlarda yazılmaktadır.

Gazetenin ikinci sayfasının alt sütunlarında ise, ilan ve reklamlar yer almaktadır. İstanbul'dan Trabzon kent merkezine taşınan bir giyim dükkânının reklamı, Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan bir hane ilanı, Trabzon'da çıkarılan bir diğer basın yayın organı olan *Kahkaha Gazetesi'nin* bir reklamı, Yıldız Sineması'nda ertesi gece oynayacak olan filmlerin ilanları bu bölümde yer almaktadır.¹⁰³

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, Şeyh Said İsyanının gidişatı ile ilgili olarak okuyuculara bilgi sunulmasının yanı sıra kentteki eğitim ve sağlık sorunları konusunda da yayınlar yapılmıştır.

İstikbal Gazetesi'nin 6 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında, İsmet Paşa tarafından kurulan yeni kabinenin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu aldığı haberi manşet olarak verilmektedir. Trabzon kentinde ki zahire ihtiyacının hala tam olarak karşılanamadığı ve bu durumun yetkililerin başarısızlığının bir sonucu olduğunu devam eden satırlarda yazılan bir değerlendirme yazısında okumaktayız.

İsmet Paşa Hükümeti'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu ve hükümete oldukça geniş yetkiler veren Tahrir-i Sükûn Kanununun muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının muhalefetine karşın Türkiye Büyük Millet

¹⁰³ *İstikbal Gazetesi*, 9 Şaban 1343, s.2.

Meclisi'nde kabul edildiği haberi gazetenin ilk sayfasının orta bölümlerinde bulunmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise, İstanbul'da Cumhuriyet Halk Fırkasından çok sayıda kişinin istifa ettikleri, Berlin Sefiri Kemaleddin Sami Paşa'nın görevden alınacağı yönünde söylentiler bulunduğu ve yeni kabinede Hariciye Vekili olarak bulunan Doktor Tevfik Rüştü Bey'in görev yerine ulaştığı haberi verilmiştir. Diğer haberde ise görev başında birçok suiistimal yaptığı yönünde yerel ahalden çok sayıda şikâyet gelen Of Kaymakamı Saadettin Bey'in Dâhiliye Vekâleti tarafından görevden alınması ve Maarif Müdürü Şemseddin Bey'in bazı okullarda denetimlerde bulunacakları haberleri bulunmaktadır.¹⁰⁴

İstikbal Gazetesi'nin 6 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, Trabzon Ticaret Lisesi ile Muallim Mektebi öğrencileri arasında Trabzon Ticaret Lisesi'nin bahçesinde bir futbol maçı yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Aşar Vergisinin kaldırılmasından dolayı ortaya çıkan vergi açığını kapatmak için yürürlüğe konulacak yeni vergiler hakkındaki haberler bulunmaktadır. Dâhiliye Vekâleti tarafından Sürmene Kaymakamı Osman Nuri Bey'in görevinden alınması haberi devam eden satırlarda yer almaktadır.

Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt kısımlarında ise ilan ve reklamlar yer almaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir giyim dükkânı, bir lokanta ve bir alkol firmasının reklamları bu bölümde bulunmaktadır.¹⁰⁵

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında, Trabzon kentindeki idari bürokrasinin Of Kaymakamı üzerinden sert bir şekilde eleştirilmesi ve Takrir-i Sükûn Kanununun hükümete olağanüstü yetkiler vereceği yazıldıktan sonra bu yetkilerin adil olarak kullanılması gerektiğinin belirtilmesi gazete yönetiminin idari bürokrasi ve hükümete karşı üstü kapalı birer eleştirisi olarak yorumlanabilir.

İstikbal Gazetesi'nin 10 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasında, muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının genel başkanı Kazım Karabekir Paşa

¹⁰⁴ *İstikbal Gazetesi*, 10 Şaban 1343, s.1.

¹⁰⁵ *İstikbal Gazetesi*, 10 Şaban 1343, s.2.

ve Ali Fuad Paşa ve Hüseyin Rauf Beyin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan Takrir-i Sükûn Kanunu görüşmelerinde hükümetin iç politikadaki icraatlarına karşı yaptıkları sert eleştiriler manşet olarak verilmiştir.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, Darülfünun Hocalarından Seyid Bey'in vefat etmesi ve Trabzon kentinde görülmeye başlayan grip salgınının giderek yayıldığı haberleri yer almaktadır. Gazetenin alt sütunlarında ise, Trabzon Rüsumat Müdürlüğü için yeni bir bina inşa edileceği haberi bulunmaktadır.¹⁰⁶

İstikbal Gazetesi'nin 10 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk bölümünde, San Remo'da bulunan son Osmanlı Padişahı Vahdeddin'in Şeyh Said İsyanının çıkmasında rolü olduğuna dair bir yazı bulunmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt kısımlarında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır.¹⁰⁷

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yönetiminin Takrir-i Sükûn Kanunu konusundaki eleştirilerin manşetten verilmesinin gazete yönetiminin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının genel politikasına ve bu konudaki görüşlerine destek olması olarak yorumlanabilir. Anılan dönemde San Remo'da bulunan son Osmanlı padişahı Vahdeddin'in Şeyh Said İsyanının çıkmasında rolü olduğu tezinin ileri sürülmesine rağmen bu tezi destekleyecek herhangi bir verinin ortaya konulmaması ise gazeteciliğin temel kavramı olan ilkeli yayıncılıkla bir tezat teşkil etmektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 11 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasında, birkaç önce Diyarbakır'ı kuşattıktan kısa bir süre sonra başarısızlığa uğrayıp şehrin önlerinden çekilen isyancı birliklerinin askeri birlikler karşısında geri çekilmeye devam ettikleri haberi manşet olarak sunulmuştur.

Aynı gazetenin ilk sayfasının orta kısmında ise, Cemiyet-i Akvama üye olan devletlerin temsilcilerinin Cenevre kentinde bir toplantı gerçekleştireceği, önceki gün vefat eden Darülfünun Hocalarından Seyid Bey'in cenazesinin büyük bir katılımı

¹⁰⁶ *İstikbal Gazetesi*, 14 Şaban 1343, s.1.

¹⁰⁷ *İstikbal Gazetesi*, 14 Şaban 1343, s.2.

defnedilmesi haberleri bulunmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Nafia Vekâletinin Trabzon kentindeki yetkilileri ile yapılan bir röportaj yer almaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararı ile artan resim ve vergilerin listesi okuyuculara sunulmuştur.¹⁰⁸

İstikbal Gazetesi'nin 11 Mart 1925 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan bir hane ilanı, Yıldız Sinemasında ertesi gece oynayacak filmlerin ilanı ve Trabzon kent merkezinde bulunan bir alkol firmasının reklamı bu sayfada bulunmaktadır.¹⁰⁹

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararı artan vergilerin listesi sunulurken bu vergilerin vatandaşları ekonomik olarak zorlamasının yanı sıra iç ve dış ticareti olumsuz olarak etkileyeceğinin yazılması ise gazete yönetiminin Fethi Bey kabinesi gibi İsmet Paşa kabinesinin de icraatlarından hoşnut kalmadığını göstermektedir.

İstikbal Gazetesi'nin 12 Mart 1925 tarihli sayısının ilk sayfasında, Şeyh Said İsyanına katılan isyancıların askeri birlikler tarafından bölgeden sürülmeye devam edilmesi manşet olarak verilmektedir. Gazetenin orta kısımlarında ise, İtalya'nın yeni Türkiye Büyükelçisi'nin Ankara'ya gelmesi, önceki gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülen kanunların listesi bulunmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt bölümlerinde ise, muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Ordu kentinde şube açması konu edilmektedir. Diğer bir haberde Trabzon kenti genelinde yayılan grip salgınının artarak devam etmesi, Romanya'dan satın alınan on ton mısırın Trabzon limanına gelmesi ve Maçka'da ki ahalinin büyükbaş hayvanlarının bir hayvan hastalığına yakalanıp yaklaşık iki bin büyükbaş hayvanın telef olması havadisleri bulunmaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁸ *İstikbal Gazetesi*, 15 Şaban 1343, s.1.

¹⁰⁹ *İstikbal Gazetesi*, 15 Şaban 1343, s.2.

¹¹⁰ *İstikbal Gazetesi*, 16 Şaban 1343, s.1

İstikbal Gazetesi'nin ikinci sayfasının ilk sütunlarında, Dâhiliye Vekâleti tarafından Of Kaymakamlığı'na İhsan Bey'in atanması havadisi bulunmaktadır.¹¹¹

İstikbal Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, Trabzon kentinin yaşadığı ekonomik sorunlar aktarılırken kentteki iş adamları ve girişimcilerin eleştirilmesinin yanı sıra Trabzon kenti için yeterli maddi fon ayrılmadığı tezi ileri sürülerek merkezi idarenin de eleştirilmesi Erken Cumhuriyet döneminde Trabzon kentindeki kamuoyunun genel fikrini ortaya koymaktadır.

Faik Ahmed Bey tarafından 1918 senesinde çıkarılan tezimizde birçok sayısını incelediğimiz *İstikbal Gazetesi* politik arenada Mustafa Kemal Paşa'ya karşı muhalefeti destekleme yayın politikası takip etmiştir. Gazete yönetimi Milli Mücadele sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini yaptığı I. Grubun karşısında bulunan II. Grubu, Erken Cumhuriyet döneminde ise ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını destekleyen yayınlar yapmıştır.

Gazetede ayrıca Erken Cumhuriyet döneminde iktidarda bulunan İsmet Paşa ve Fethi Bey kabinelerinin ekonomi politikaları sert bir şekilde tenkit edilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde yapılan yasal düzenlemeler karşısında ise hükümet üzerinden Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı eleştirerek örtülü bir muhalefette bulunmuştur.

Şeyh Said Ayaklanması bastırıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa ve kadroları kendi uyguladıkları reformlara muhalefet eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kapatmak yolunu seçmişlerdir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının politik faaliyetlerine son verilmesinin nedeni firkanın doğu illerindeki bazı üyelerinin Şeyh Said İsyanına destek vermelerinden ziyade Mustafa Kemal Paşa'nın hayata geçirmeye hazırlandığı inkılapların önünde bir engel olarak algılanmasıdır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer alan Kazım Karabekir Paşa'nın 1925 senesinde Avrupa'da yaşayan ayrılıkçı Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde Cemiyet-i Akvamda şikâyetle bulunmaları ile ilgili olarak

¹¹¹ *İstikbal Gazetesi*, 16 Şaban 1343, s.2.

anılarında ayrılıkçı Kürtlere yönelik olarak oldukça ağır bir dil kullanması ise yukarıda öne sürdüğümüz tezi güçlendiren bir olgudur.¹¹²

Politik alanda muhalefete karşı sert bir bastırma hareketine girişen Mustafa Kemal Paşa ve üst kadroları eğitim ve kültürel alanda da muhalefeti bastırmayı hedeflemiş ve bu hedef doğrultusunda politikalar belirlemişlerdir.

Bu doğrultuda Mart 1925'te yürürlüğe koyulan Takrir-i Sükûn Kanunu çerçevesinde Ankara yönetiminin reformlarına muhalefet eden birçok basın yayın organı kapatılmıştır. Bu dönemden sonra Trabzon kentinde muhalif basın yayın organlarının faaliyetleri büyük bir sansür ve denetime maruz kalmıştır.¹¹³

Aynı dönemde İstiklal Mahkemelerine Şeyh Said İsyanın çıkarıldığı Doğu Bölgelerinde yayınlanan bütün matbu yayınları basımlarından önce incelemek ve zararlı faaliyetlerde bulunacağına kani gelinen gazete ve dergilerinin yayın faaliyetlerine son vermek yetkisinin verilmiştir.¹¹⁴

Bu süreçte olağanüstü yetkilerle donatılan İstiklal Mahkemeleri'nin yaptığı yargılamalar neticesinde İstanbul kentinde yayın faaliyetlerinde bulunan ve muhtelif sebeplerden dolayı Ankara Hükümeti'nin reformlarına karşı bir çizgide yayın politikası takip eden muhafazakâr, liberal ve Marksist sol ideolojiye sahip birçok gazete ve derginin yayın faaliyetlerine son verilmiştir.¹¹⁵

Mart 1925 tarihinde ise İstiklal Mahkemeleri tarafından İstanbul'da faaliyet gösteren; *Son Telgraf*, *Tevhid-i Efkar*, *Aydınlık*, *Orak Çekiç*, *İstiklal*, *Sebilü'r-Reşad*, *Tanin*, *Vatan*, *Presse du Soire*, *Resimli Ay*, Adana kentinde ise *Toksöz* ve *Sayha* ve İzmir kentinde ise *Saday-ı Hak* gibi bir çok basın yayın organının faaliyetlerine son verilmiştir.¹¹⁶

¹¹² Kazım Karabekir, **Günlükler (1906-1948) 2.Cilt**, (haz. Yücel Demirel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.957.

¹¹³ Muzaffer Başkaya, **Trabzon'un Yakın Tarihinden Kesitler**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2019, s.42.

¹¹⁴ Yazıcı, a.g.e., s.67.

¹¹⁵ Yazıcı, a.g.e., s.67.

¹¹⁶ Yazıcı, a.g.e., s.68.

Bu süreçte İstiklal Mahkemeleri sadece Ankara Hükümeti'ne muhalif basın yayın organlarını kapatmakla kalmamış aynı zamanda muhalif basının önde gelen yazarlarını cezalandırma politikasını uygulamıştır.

Bu dönemde İstiklal Mahkemelerinin kararları doğrultusunda *Sebilü'r-Reşat* başyazarı Velid Ebuzziya Bey, *Toksöz* başyazarı Abdülkadir Kemali Bey, *Son Telgraf* yazarı Fevzi Lütfi Bey ve Sadri Edhem Bey tevkif edilip doğu illerine sürgün edildikten kısa bir süre sonra tutuklama dalgası genişleyerek *Vatan Gazetesi* başyazarı Ahmet Emin Bey, *Vatan Gazetesi* yazarı Ahmet Şükrü Bey, *Son Telgraf Gazetesi* yazarları Suphi Nuri Bey ve İsmail Müştak Bey de tevkif edilmişlerdir.

Cumhuriyet'in ilk senelerinde Ankara Hükümeti'nin hayata geçirdiği reformlara açıkça cephe alan ve Kasım 1924 tarihindeki kuruluşundan itibaren politik arenada Cumhuriyet Halk Fırkasının karşısında yer alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını destekleyen bir yayın politikası takip eden *Tanin Gazetesi* kapatılmıştır. Gazetenin başyazarı Hüseyin Cahit Bey, gazete muhabiri Nuri Bey ve gazete mesul müdürü Muammer Beyin tevkif edilmelerinin yanı sıra *Resimli Hafta Mecmuası*'nın yayınlarına son verilmiş mecmuanın başmuharriri Zekeriya Bey ve Cevat Şakir Bey kalebentlik cezalarına çarptırılmışlardır.

Tevkif edilen gazete sahipleri ve muharrirlerinin önemli bir kısmı yapılan yargılamalardan sonra verilen hükümlerin hukuki olmaktan ziyade politik olduğunu bildikleri için dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya mektuplar yazarak bağışlanmalarını talep etmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Mahkemeleri yetkililerine talimat vererek yukarıda adı geçen kişilerin serbest bırakılmasını sağlaması ise anılan dönemde politikanın yargıyı ne derece kontrol ettiğini göstermesi bakımından dikkat celp eden bir bilgidir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın talebi sonrasında serbest kalan gazete sahiplerinin uzun bir süre gazete ve dergi yayınlamalarına müsaade edilmemesi ise Ankara Hükümeti'nin basın üzerinde hegemonya kurma politikasının bir tezahürüdür.¹¹⁷

¹¹⁷ Yazıcı, a.g.e., s.70.

Trabzon kentinde bulunan öğretmenler tarafından çıkarılan *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin* 2 Mayıs 1926 tarihli sayısının ilk sayfasında, çocukların hafızalarının oluşma süreci ile ilgili olarak bir yazı yer almaktadır. Yazıda, Darwin'in çocuklardaki hafıza gelişimi ile ilgili olan fikirleri analiz edilerek Darwin'in fikirlerinin doğru olduğu tezi savunulmuştur.¹¹⁸

Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin 2 Mayıs 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasında, ana mektepleri ile ilgili bir yazı yazılmıştır. Yazıda çocukları ana mekteplerine göndermenin çocuklarının gelişimi için önemli olduğu savunularak velilerin çocuklarını ana mekteplerine göndermeleri teşvik edilmiştir. Ana mektebine girecek çocukların aşlarına olduklarına dair raporun velileri tarafından getirilmediği halde çocukların ana mektebine kabul edilmeyecekleri, ana mekteplerinde görev yapacak olan öğretmenlerin taşınması gereken özellikler ve ana mekteplerde çocuklar için hazırlanan programlar hakkında da bilgilendirme yapılmıştır.¹¹⁹

Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin 2 Mayıs 1926 tarihli sayısının takip eden bölümlerinde ise, Trabzon Muallimler Birliği'ne mensup bir grup öğretmenin şehirde bulunan Türk Ocağı temsilcileri ile beraber Ankara'ya bir seyahat düzenlemeleri havadisi yer almaktadır. Takip eden kısımlarda ise, İskenderpaşa Mektebi öğrencisi Muzaffer Hanım, Hatunpaşa Mektebi öğrencilerinden Fatma Hanım, Cumhuriyet Mektebi öğrencilerinden Mustafa Bey'in okullarının en başarılı öğrencileri oldukları belirtilerek öğrencilerin fotoğrafları koyulmuştur.¹²⁰

Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin 3 Mayıs 1926 tarihli sayısının ilk sayfasında, Trabzon'da bulunan okullarda derslerinde başarılı olan öğrencilerin himaye edilmeleri ve desteklenmeleri gerektiği ile ilgili bir yazı bulunmaktadır.¹²¹

¹¹⁸ *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **2 Mayıs 1926**, s.1.

¹¹⁹ *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **2 Mayıs 1926**, s.2.

¹²⁰ *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **2 Mayıs 1926**, s.7.

¹²¹ *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **3 Mayıs 1926**, s.1.

Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin 3 Mayıs 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasında, Trabzon Kız Ortaokulu öğretmenleri ve öğrencilerinin okulun bahçesinde çektiydikleri grup fotoğrafı bulunmaktadır.¹²²

Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi'nin 3 Mayıs 1926 tarihli sayısının üçüncü sayfasında eğitim çağında bulunan çocuklar ile ilgili olarak bir tahlil yazısı yazılmıştır. Yazıda eğitim çağında bulunan çocukların mizaç ve huylarının birbirinden farklı olduğu gibi ilgi alanları ve yeteneklerinin de birbirlerinden farklı olduğu ve bu sebeple çocukların yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmeleri gerektiği tezi savunulmaktadır.¹²³

Trabzon kentinde Şefika Münir tarafından çıkarılan *Çalıkuşu Gazetesi'nin* 3 Haziran 1926 tarihinde çıkan sayısının ilk sayfasında, ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir giyim dükkânı, bir ayakkabı dükkânı, bir kumaş dükkânı, bir kolonya dükkânının reklamları bu bölümde yer almaktadır.¹²⁴

Çalıkuşu Gazetesi'nin 3 Haziran 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise yerel türkü ve şiirler bulunmaktadır.¹²⁵

Çalıkuşu Gazetesi'nin 3 Haziran 1926 tarihli sayısının üçüncü sayfasında ise, çocuklara yönelik hazırlanmış karikatür ve kısa hikâyeler bulunmaktadır.¹²⁶

Çalıkuşu Gazetesi'nin 17 Haziran 1926 tarihli sayısının ilk sayfasında, ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde faaliyet gösteren bir matbaa, bir giyim dükkânı, bir kolonya dükkânı ve fotoğraf makinesi satan bir dükkânının reklamları bu kısımda bulunmaktadır.¹²⁷

Çalıkuşu Gazetesi'nin 17 Haziran 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst kısımlarında, üst devlet bürokrasisi tarafından gerçekleştirilen reformların ülke için

¹²² *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **3 Mayıs 1926**, s.2.

¹²³ *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi*, **3 Mayıs 1926**, s.3.

¹²⁴ *Çalıkuşu Gazetesi*, **3 Haziran 1926**, s.1.

¹²⁵ *Çalıkuşu Gazetesi*, **3 Haziran 1926**, s.2.

¹²⁶ *Çalıkuşu Gazetesi*, **3 Haziran 1926**, s.3.

¹²⁷ *Çalıkuşu Gazetesi*, **17 Haziran 1926**, s.1.

çok önemli olduğu belirtilerek gazete olarak kendilerinin de bu reformlara destek oldukları belirtilmiştir. Gazetenin ikinci sayfasının orta sütunlarında ise, yerel şiir ve yerel türkülerden örnekler sunulmuştur.¹²⁸

Cumhuriyet'in ilanından 1926 senesinde meydana gelen İzmir Suikastına kadar Trabzon basını içerisinde hükümete karşı en sert muhalefeti yapan basın yayın organları Faik Ahmed Bey'in sahibi ve başyazarı olduğu *İstikbal Gazetesi* ve Ömer Eyyubi Bey'in sahibi olduğu *Kahkaha Gazetesi*'dir. Faik Ahmed Bey'in sahibi olduğu *İstikbal Gazetesi* Milli Mücadele sürecinden başlayarak Mustafa Kemal Paşa'ya muhalif oluşumlara destek veren bir yayın politikası takip etmiştir. Gazete yönetimi Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın lideri olduğu I. Grubun karşısında yer alan II. Grubu desteklemiştir. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ise gazete yönetimi 1924 senesinde kurulan muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını destekleyen bir yayın politikası takip etmenin yanı sıra İsmet Paşa ve Fethi Bey'in kabineleri üzerinden Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'yı eleştirme yolunu seçmiştir.

Gazete yönetimi, Cumhuriyet'in ilanı, Hilafetin ilgası ve Şeyh Said İsyanı gibi önemli olaylar süresince her zaman muhalif bir tavır takınmıştır. Şeyh Said İsyanı sırasında hükümetin çıkardığı Tahrir-i Sükûn Kanunu doğrultusunda *İstikbal Gazetesi'nin* basın yayın faaliyetlerine son verilmesi hükümetin gazeteden duyduğu rahatsızlığı göstermektedir.¹²⁹

Kahkaha Gazetesi bu dönemde Trabzon'da faaliyet gösteren basın yayın organları içerisinde hükümete karşı sert bir şekilde muhalefet yapan bir diğer gazetedir. Ömer Eyyubi Bey'in sahibi olduğu gazetenin diğer muhalif basın yayın organlarından en önemli farkı ise gazete yönetiminin sadece hükümeti eleştirmekle kalmayıp muhalefeti de tenkit etmesidir. Gazete yönetiminin 1922 senesinde Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini yaptığı I. Grubun karşısında yer alan II. Grubun en önemli ismi olan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'i sert bir şekilde tenkit etmesi bu durumun

¹²⁸ *Çalığışu Gazetesi*, 17 Haziran 1926, s.2.

¹²⁹ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını IV (1869-1929)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s.53-54.

en bariz örneğidir. Kahkaha Gazetesi dikkatle analiz edildiğinde gazetenin Marksist Sol bir eğilim taşıdığı görülmektedir. Gazete sahibi Ömer Eyyubi'nin 1924 senesi sonbaharında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği topraklarına kaçması gazetenin Marksist Sol çizgide bir yayın politikası belirlemesinin tesadüf olmadığını göstermektedir.¹³⁰

Tezin bu bölümünde incelediğimiz basın yayın organlarından bir diğeri ise Trabzon Muallimler Birliği tarafından çıkarılan *Trabzon'da Muallimler Birliği Dergisi* genellikle eğitim temalı yayınlar yapılmıştır. Gazete yönetiminin politik olarak, hükümetin yaptığı yasal düzenlemeleri desteklediği görülmektedir.¹³¹

Tezin bu bölümünde incelediğimiz *Çalığışu Gazetesi'nde* çoğunlukla edebi konular yer almaktadır. Şefika Münir Hanımın sahibi olduğu gazete hükümetin yaptığı yasal düzenlemeleri savunan bir yayın politikası takip etmiştir.¹³²

¹³⁰ Albayrak IV, a.g.e., s.122.

¹³¹ Albayrak I, a.g.e., s.322.

¹³² Albayrak 1, a.g.e., s.327.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İZMİR SUİKASTINDAN CUMHURİYET'İN ONUNCU YILINA KADAR TRABZON'DA SOSYAL EKONOMİK HAYAT ve BAZI ÖNEMLİ OLAYLARIN TRABZON BASININA YANSIMALARI

3.1. İZMİR SUİKASTI

Bu dönemde bütün ülkeye tesir ettiği gibi sonuçları Trabzon şehrindeki hükümet muhaliflerini etkileyen oldukça önemli bir tarihi vakıa olan İzmir Suikastı yaşanmıştır. Milli Mücadele Döneminde birlikte hareket eden kadroların bir hesaplaşması olan ve Cumhuriyet'in kurucu lideri olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek maksadıyla Ziya Hurşit Bey tarafından planlanan bu komplonun başarısız olması ehemmiyetli karşı etkiler yaratacaktır.

Bu suikast girişiminin neticesi olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ülke sınırları içerisinde bulunan önemli isimlerinin tasfiye edilmesinin yanı sıra Şeyh Said İsyanı sonrasında kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile bağlantılı olan ve Milli Mücadele Döneminde oldukça kritik vazifelerde bulunup Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasında büyük katkıları bulunan Kazım (Karabekir), Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele) ve Cafer Tayyar (Eğilmez) gibi askeri bürokraside oldukça önemli olan isimlerde İzmir Suikastı Davasında yargılanarak muhalefet büyük bir baskı altı altına alınmıştır.¹³³

Başarısızlığa uğrayan İzmir Suikastı neticesinde Mustafa Kemal Paşa ve kadroları ülke genelindeki siyasal ve toplumsal muhalefeti büyük oranda bastırmış ve otoriter bir tek parti yönetiminin başladığı yeni bir siyasal konjonktür ortaya çıkmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Trabzon şehrindeki basın faaliyetleri üzerinde de

¹³³ Zürcher, a.g.e., s.258.

ülkenin diğere bölgelerindeki gibi denetim ve sansür sıkılaştırılarak kültürel ve entelektüel anlamda da muhalefet baskı altına alınmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde gerçekleşen en önemli olaylardan biri olan İzmir Suikastı sonrası Trabzon kentinde de çeşitli etkinlikler düzenlenerek olay protesto edilmiştir. Haziran 1926'da Trabzon Meydan Parkı'nda düzenlenen protesto mitingine kentin önde gelen simaları katılmışlardır. Mitingin ardından Trabzon kentinden bir heyetin Ankara'ya giderek Mustafa Kemal Paşa'ya sembolik bir hediye verilmesi ve Trabzon kenti adına geçmiş olsun dileklerinin götürülmesi kararlaştırılmıştır.

Trabzon Belediyesi içerisinde yapılan toplantı sonrasında heyette bulunmasına karar verilen kişiler arasında, kentte vazife ifa eden üst düzey mülkiye görevlileri, kentteki sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin yanı sıra *Yeniyol Gazetesi* Sahibi Bekir Sükuti Bey'in de bulunması Trabzon kentindeki basın yayın kuruluşlarının da İzmir Suikastı karşısında oldukça müteessir olduğunu göstermektedir. Ankara'ya giden heyet Çankaya Köşkü'nde dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmışlardır.¹³⁴

1926 senesinde meydana gelen İzmir Suikastı sonrasında ülke genelinde muhalefete karşı oldukça sert tedbirler alınmış ve bu durumun sonucunda tek parti idaresinin temeli atılmıştır. Bu şartlar altında 1927 yazında yapılan iki dereceli milletvekilleri seçimleri sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde tek sesli bir politik yapı ortaya çıkmıştır

1928 yılında ise Mustafa Kemal Paşa ve kadroları ülke siyasetini bütünüyle kontrol altına almalarından dolayı laik-seküler devrimleri teker teker uygulamaya koymaya devam etmişlerdir.

1924 anayasasının ikinci maddesinde devletin dini ile ilgili maddenin anayasadan çıkarılması laiklik ilkesi doğrultusunda yapılan reformlardan biri olarak 1928 yılında yürürlüğe koyulmuştur.

¹³⁴ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, **Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi**, (yayına hazırlayan, Hikmet Öksüz, Veysel Usta), Serander Yayıncılık, Trabzon, 2008, s.203.

Çalikuşu Gazetesi'nin 1 Temmuz 1926 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı planlanan İzmir Suikastı kınanarak bu girişimin içinde yer alan kişiler hakkında oldukça ağır ifadeler kullanılmıştır. Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, çocukları eğlendirmek için yazılan fıkralar ve bilmeceler yer almaktadır.¹³⁵

Çalikuşu Gazetesi'nin 1 Temmuz 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasında ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Bu bölümde, Trabzon kent merkezinde muayenehanesi olan bir doktorun verdiği ilan ve bir kumaş dükkânın reklamı bulunmaktadır.¹³⁶

Trabzon kentinde Cemal Rıza Bey tarafından çıkarılan *Deve Kuşu Gazetesi'nin* 8 Ekim 1926 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında, üst devlet bürokrasisi tarafından yapılan reformlarla ilgili bir değerlendirme yazısı yer almaktadır. Yazıda, yapılan reformların ülke halkının modernleşmesi için oldukça gerekli olduğu belirtildikten sonra ülke vatandaşlarının bu reformları desteklemeleri gerektiği ve vatandaşların toplumun çıkarını kendi bireysel çıkarlarının önüne koyması gerektiği aksi takdirde toplumun bir çöküş sürecine gireceği uyarısında bulunmaktadır. Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, yerel bir şarkının sözleri yazılmaktadır.¹³⁷

Deve Kuşu Gazetesi'nin 8 Ekim 1926 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise, mizahi öyküler ve şiirler bulunmaktadır.¹³⁸

Trabzon kentinde Cemal Bey tarafından çıkarılan *Özdilek Dergisi'nin* 24 Şubat 1927 tarihli sayısının ilk sayfasında, Türk milletinin asri değerlere uyum sağlamak için Şark Medeniyetinden uzaklaşarak Garp Medeniyetinin değerlerine yaklaşması gerektiği yönünde bir tahlil yazısı bulunmaktadır.¹³⁹

¹³⁵ *Çalikuşu Gazetesi*, **1 Temmuz 1926**, s.1.

¹³⁶ *Çalikuşu Gazetesi*, **1 Temmuz 1926**, s.2.

¹³⁷ *Deve Kuşu Gazetesi*, **8 Ekim 1926**, s.1.

¹³⁸ *Deve Kuşu Gazetesi*, **8 Ekim 1926**, s.2.

¹³⁹ *Özdilek Dergisi*, **24 Şubat 1927**, s.1.

Özdilek Dergisi'nin 24 Şubat 1927 tarihli sayısının ikinci sayfasında, Türkiye'de ki eğitim sistemi hakkında bir değerlendirme yazısı yer almaktadır. Yazıda, eski eğitim sisteminin tamamen ezber üzerine kurulmasına karşın son yıllarda eğitim sisteminin çocukların genel yeteneklerini ortaya çıkarıp uygun alanlara doğru yönlendirmek amacını taşıdığı belirtilerek Maarif Vekâleti tebrik edilmektedir.¹⁴⁰

Trabzon kentinde Osman Cudi Bey tarafından çıkarılan *Trabzon Ticaret Gazetesi'nin* 20 Ağustos 1927 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında, ekonomik hayat içerisinde gençlerin konumlarına ilişkin bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Yazıda, gençlerin büyük çoğunluğunun ellerinde bulunan maddi birikimi kısa sürede israf etmeleri eleştirilmekte ve gençlerin ekonomik hayat içerisinde kendilerine uygun bir yer bulmaları bilincinin kendilerine kazandırılması görevinin ebeveynlere düştüğü belirtilmektedir.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, İş Bankası'nın Trabzon kentindeki ilk şubesinin yakında açılacağı, bu durumun Trabzon kentinde durgun bir halde bulunan ekonomik hayatı düzeltereceği belirtildikten sonra bu kararın alınmasında etkili olan Trabzon Mebusu Hasan Bey'e Trabzon kenti adına teşekkür edilmektedir.

Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında ise, 9 Eylül tarihinde İzmir kentinde düzenlenecek olan sergiye gazete olarak bir muhabir gönderecekleri ve sergi hakkında intibaların gelecek sayılarda kaleme alınacağı yazılmaktadır. İzmir Valisi Kazım Paşa'nın (Dirik) kentte bilhassa esnaflar için kredi sağlayacak yeni bir banka kurdurduğu ve kentin ekonomisini güçlendirerek diğer il valilerine örnek olduğu haberi bulunmaktadır. Ticaret Vekâleti tarafından Ticaret Kanununun bazı maddelerini değiştirilmek üzere bir komisyon kurulduğu, Trabzon Belediyesi tarafından kentte faaliyet gösteren fırınlara bir denetim gerçekleştirildiği ve bu denetimler sonucunda on fırıncının dükkânlarının kapatılma cezası aldıkları havadisleri bulunmaktadır.¹⁴¹

Trabzon Ticaret Gazetesi'nin 20 Ağustos 1927 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında, 30 Ağustos Zaferi'nin yıl dönümünde Trabzon kentinde

¹⁴⁰ *Özdilek Dergisi*, 24 Şubat 1927, s.2.

¹⁴¹ *Trabzon Ticaret Gazetesi*, 20 Ağustos 1927, s.1.

düzenlenecek resmi törenler ile ilgili olarak bilgi sunulmaktadır. Gazetenin orta sütunlarında ise, Trabzon Ticaret ve Zahir Odası'nın emtia fiyatlarıyla ilgili belirlediği fiyatlarla ilgili bir liste sunulmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının alt kısımlarında ise, Tayyare Piyangosunun gazeteye verdiği bir reklam bulunmaktadır.¹⁴²

Cumhuriyet'in dördüncü yılında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından yazdırılan 1919 senesinde Milli Mücadelenin başlamasından 1927 yılına kadar meydana gelen olayların değerlendirildiği Nutuk kitabı Cumhuriyet Halk Fırkası kongresinde okunmuştur.

Trabzon kentinde Bekir Sükuti Bey tarafından çıkarılan *Yeni Yol Gazetesi*'nin 15 Ekim 1927 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, hükümet tarafından alınan bir karar sonucunda Trabzon şehrinde bir un fabrikası kurulacağı havadisi manşet olarak sunulmuştur.

Yeni Yol Gazetesi'nin 15 Ekim 1927 tarihli sayısının devam eden satırlarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Amerika Birleşik Devletlerinin yeni Ankara büyükelçisini kabul ettiği haberi bulunmaktadır.¹⁴³

Yeni Yol Gazetesi'nin 15 Ekim 1927 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir saatçi dükkânı, bir ayakkabı dükkânı ve bir alkol firmasının reklamları ve Trabzon kent merkezinde sahibi tarafından satılığa çıkarılan bir arsanın ilanı bu bölümde bulunmaktadır.¹⁴⁴

Yeni Yol Gazetesi'nin 23 Ekim 1927 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, önceki gün Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından okunan nutkun bir özeti yer almaktadır. Özette Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele esnasında kendi kadrosunda yer almasına karşın daha sonra politik arenada karşı tarafta yer alan Hüseyin Rauf Bey'e karşı sert eleştirileri yer almaktadır.

¹⁴² *Trabzon Ticaret Gazetesi*, 20 Ağustos 1927, s.2.

¹⁴³ *Yeni Yol Gazetesi*, 15 Ekim 1927, s.1.

¹⁴⁴ *Yeni Yol Gazetesi*, 15 Ekim 1927, s.2.

Gazetenin ilk sayfasının orta sütunlarında ise, Trabzon kent merkezinde sokakların temiz olmadığı ve bu manzaranın kent sakinlerini rahatsız ettiğini belirten ve Trabzon Belediyesi'ni eleştiren bir yazı bulunmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasının alt sütunlarında, Cumhuriyet Halk Fırkasının kabul ettiği yeni tüzük, İş Bankası'nın Trabzon şubesinin aşırı derecede zarar ettiği için kapatılacağına dair şehirde yayılan söylentilerin gerçeği yansıtmadığına dair İş Bankası Trabzon Müdürü Yakup Bey'in verdiği beyanat bulunmaktadır. Trabzon Belediyesi'nin toplantısında kentteki ekmek fiyatlarının 20 kuruş olarak belirlenmesi, kentte bulunan Darülbeyide üst düzey bir yetkilinin istifa etmesine dair bilgiler sunulmaktadır.¹⁴⁵

Yeni Yol Gazetesi'nin 23 Ekim 1927 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında ilanlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde satılığa çıkarılan haneler ve Trabzon Defterdarlığının aylık 75 lira maaş ile bir kâtip alacağına dair ilanlar bu bölümde bulunmaktadır. Gazetenin ikinci sayfasının orta ve alt sütunlarında ise reklamlar yer almaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir saatçi dükkânı, bir alkol firması ve kendi özel muayenesi olan bir operatör doktorun reklamları bu bölümde yer almaktadır.¹⁴⁶

Trabzon kentinde Osman Cudi Bey tarafından çıkarılan *Necm-i Ati Dergisi'nin* 6 Ocak 1928 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafı bulunmaktadır. Derginin birinci sayfasının orta sütunlarında ülkede son dönemde yapılan reformların ülkeyi asri uygarlıklar seviyesine çıkarmayı amaçladığı yazılmıştır.¹⁴⁷

Necm-i Ati Dergisi'nin 6 Ocak 1928 tarihli sayısının ikinci sayfasının ilk sütunlarında, Başvekil İsmet Paşa'nın fotoğrafı yer almaktadır. Derginin ikinci sayfasının orta sütunlarında ise, Başvekil İsmet Paşa'nın son dönemde yapılan

¹⁴⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, **23 Ekim 1927**, s.1.

¹⁴⁶ *Yeni Yol Gazetesi*, **23 Ekim 1927**, s.2.

¹⁴⁷ *Necm-i Ati Dergisi*, **6 Ocak 1928**, s.1.

reformları büyük bir azim ve kararlıkla uyguladığı belirtildikten sonra dergi olarak kendilerinin de bu reformlara destekte buldukları yazılmaktadır.¹⁴⁸

Necm-i Ati Dergisi'nin 23 Mart 1928 tarihli sayısının ilk sayfasının ilk sütunlarında Trabzon Valisi Said Bey'in bir fotoğrafı bulunmaktadır. Derginin ilk sayfasının orta ve alt sütunlarında ise şiirler bulunmaktadır.¹⁴⁹

Necm-i Ati Dergisi'nin 23 Mart 1928 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise dergi sahibi Osman Cudi Bey'i tanıtan ve Trabzon Basımına olan katkılarına dair bilgi sunan bir yazı yer almaktadır.¹⁵⁰

Necm-i Ati Dergisi'nin 23 Mart 1928 tarihli sayısının üçüncü sayfasında ise şiirler ve hikâyeler bulunmaktadır.¹⁵¹

Necm-i Ati Dergisi'nin 23 Mart 1928 tarihli sayısının dördüncü sayfasında ise reklamlar bulunmaktadır. Bu bölümde, Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Trabzon kent merkezinde kendi muayenesi olan bir diş doktorunun ilanlarının yanı sıra Türkiye İş Bankası'nın Trabzon Şubesi'nin ve bir eczanenin reklamları bulunmaktadır.¹⁵²

3.2. HARF DEVRİMİ

1928 senesinde yapılan devrimler arasında olan, Harf Devrimi birçok tarihi otorite tarafından Erken Cumhuriyet Döneminin en önemli devrimlerinden biri olarak gösterilmektedir. Arap Alfabe sisteminin terk edilerek Latin Alfabesine geçilmesi ülke genelinde salt toplumsal anlamda değil kültürel anlamda da etkisi günümüzde dahi devam eden çeşitli reaksiyonlar yaratmıştır.¹⁵³

Kasım 1928 tarihinde Arap Alfabeti sistemi terk edilerek Latin Alfabeti sistemine geçiş yapılması hâlihazırda okuryazar oranı %8 olan bir toplumu kültürel anlamda derinden etkilemiştir. 1929 senesinin ilk aylarında önderliğini bizzat dönemin

¹⁴⁸ *Necm-i Ati Dergisi*, 6 Ocak 1928, s.2.

¹⁴⁹ *Necm-i Ati Dergisi*, 23 Mart 1928, s.1.

¹⁵⁰ *Necm-i Ati Dergisi*, 23 Mart 1928, s.2.

¹⁵¹ *Necm-i Ati Dergisi*, 23 Mart 1928, s.3.

¹⁵² *Necm-i Ati Dergisi*, 23 Mart 1928, s.4.

¹⁵³ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011, s.370.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Millet Mektepleri uygulaması hayata geçirilerek halkın yeni harfleri öğrenebilmesi için yoğun bir çaba harcanmıştır.¹⁵⁴

Bu dönemde çıkarılan kanun gereği, şehir ve o dönemde ülke nüfusunun büyük bir bölümünün hayatlarını idame ettirdikleri kırsal alanlarda faaliyet gösterecek Millet Mektepleri uygulamasının hayata geçirilmesi, okuma yazma kurslarına mazeretleri sebebiyle katılım gösteremeyen yurttaşlar için özel olarak öğretmenlerin vazifelendirilmiştir. Okuma yazma kampanyasını maddi olarak fonlayabilmek amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na oldukça yüksek bir ek ödenek çıkartılmış, okuma yazma kurslarında diğerlerine göre daha başarılı olan vatandaşlara maddi ödül verilerek okuma yazma öğrenme teşvik edilmiştir. Millet Mekteplerine gelip okuma yazma öğrenmenin yasal olarak zorunlu tutulup mazeret bildirmeden gelmeyen vatandaşlara oldukça fahiş fiyatlarla ceza kesilmesi gibi etmenlerin sonucu olarak okuma yazma oranı 1930'lu senelerin başlarında %35'e yükselmiştir.

Millet Mekteplerinde okuma yazma öğrenen yurttaşların okumalarını daha pratik bir hale getirmek amacıyla *Halk Mecmuası* isimli bir derginin yayınlanmaya başlaması ise dönemin üst devlet bürokrasisinin kültürel anlamda vizyonlarının genişliğini kanıtlamaktadır.¹⁵⁵

Trabzon kentinde Mehmed Bedri Bey tarafından çıkarılan *Güzel-Pulat-Hane Gazetesi'nin* 24 Eylül 1928 tarihli sayısının ilk sayısında havadisler Osmanlıca ve Latin Alfabesi ile yazılmıştır. Gazetenin ilk sayfasında, yeni alfabeyi öğrenmek için Trabzon halkının büyük bir emek harcadığı belirtilerek Harf İnkılabını destekleyen yazılar yazılmaktadır.¹⁵⁶

Güzel Pulat-Hane Gazetesi'nin 24 Eylül 1928 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise Amerikalı bir profesörün evliliklerle ilgili yazdığı bir yazı bulunmaktadır. Yazıda, bazı evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasının temel nedeninin

¹⁵⁴ Suna Kili, **Türk Devrim Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s.224.

¹⁵⁵ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi III Yeni Türkiye'nin Oluşumu (Birinci Bölüm) (1923-1938)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, s.211-212.

¹⁵⁶ *Güzel Pulat-Hane Gazetesi*, **24 Eylül 1928**, s.1.

çiftler arasında ekonomik denklik olmaması olduğu istatistiksel verilerle kanıtlanmaya çabalanmıştır.¹⁵⁷

Güzel Pulat-Hane Gazetesi'nin 24 Eylül 1928 tarihli sayısının üçüncü sayfasının ilk sütunlarında, Maarif Memuru Halid Bey'in yeni alfabeyi kısa zamanda öğrenmek isteyen kişilere özel ders vereceğine dair bir ilan yer almaktadır. Gazetenin üçüncü sayfasının orta ve alt sütunlarında ise, türkü ve şiir dizeleri yer almaktadır.¹⁵⁸

3.3. EKONOMİK BUHRAN

1929 yılında küresel ölçekte meydana gelen Büyük Buhrandan yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisi de önemli ölçüde etkilenmiştir.

1918 yılında I. Dünya Savaşı'nın nihayete ermesinin ardından Avrupa ekonomilerine borç veren bir ülke konumuna gelen Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisi 1929 senesinin başlarında bir durgunluk sürecine girmiştir. 1929 yılının sonbaharında New York Borsasındaki hisse senetleri oldukça hızlı bir şekilde el değiştirmeye başlamış ve sonunda borsada faaliyet gösteren yatırımcıların zararı 40 milyar dolara yaklaşmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren şirketler muazzam oranlarda değer kaybetmişlerdir.

Bu olumsuz ekonomik durum Amerika Birleşik Devletlerindeki bütün sektörlerde zincirleme bir etki yaratmış, ülke genelinde faaliyet gösteren şirketlerin büyük bir kısmı ticari olarak batmıştır. Amerika Birleşik Devletleri içerisindeki inşaat sektörü oldukça büyük darbe almış, sanayi tesislerinin üretimleri sekteye uğramış, yüzlerce banka iflasını açıklamış, milyonlarca Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı işini kaybetmiş ve Amerika Birleşik Devletleri dış ticareti oldukça düşük bir seviyeye inmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen bu ekonomik kriz yer kürenin geri kalan bölgelerini de yayılmıştır. Uluslararası ticaret hacmi %70 oranında düşmüştür. Dünya genelinde 50 milyon kişi bu krizin yarattığı koşullar sebebiyle işsiz kalmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁷ *Güzel Pulat-Hane Gazetesi*, 24 Eylül 1928, s.2.

¹⁵⁸ *Güzel Pulat-Hane Gazetesi*, 24 Eylül 1928, s.3.

¹⁵⁹ Ramazan Kağan Kurtoğlu, , **Her Ekonominin Bir Siyaseti Her Siyasetin Bir Ekonomisi Vardır Türkiye Ekonomisi (1838-2010) Mali Bağımlılık-Büyüme Krizler ve Siyasi Sonuçları Zihniyet-**

Popüler tarih konusunda yayınlarda bulunan bir yazara göre Büyük Buhran Avrupa'da militarist grupların kuvvetlenmesine ve liberal doktrinlerin itibar kaybetmesine yol açmıştır. Büyük Buhranın Amerika Birleşik Devletleri'ne borçlu konumunda olan Büyük Britanya ve Almanya gibi ülkelerde de etkisini göstermesi bir domino taşı etkisi yaratmış ve Kıta Avrupası'nın geri kalan bölgelerine de yayılmıştır. 1932 yılının ilk aylarında Almanya geneline işsiz sayısı çalışabilir nüfusun dörtte birine tekabül eden rakamlara ulaşmıştır. Yer küre genelinde krizden etkilenen memleketler gümrük vergilerini fahiş rakamlara yükseltip, ithalatı düşürmeye çalışmış ve öz üretimlerini arttırma yolunu seçmişlerdir.

Büyük Buhranın yarattığı ekonomik kriz sebebiyle devletçi, militarist politik ve ekonomik doktrinler liberal ekonomik doktrinlerin yerini almıştır. Büyük Buhran neticesinde Weimar Cumhuriyeti, İtalya Krallığı ve Japon İmparatorluğu topraklarında militarist rejimler hâkimiyet sağlamışlar ve bu rejimlerin kendilerine yayılma alanları araması neticesinde yer küre ikinci defa topyekûn bir savaşa tanıklık etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından Müttefik Devletler Bloğunun lideri konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri üst devlet bürokrasisi uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde yürümesini yönlendirmek ve denetlemek amacıyla Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi teşkilatları kurmuşlardır.¹⁶⁰

1929 Büyük Ekonomik Buhranı dünyanın geri kalanında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisinde de oldukça etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren sermaye sahipleri yurt dışından aşırı derecede ithalat yaptıkları için Türkiye Cumhuriyeti büyük bir dış ticaret açığı vermiştir. Aynı süreçte Türk Lirası ise oldukça yüksek derecede değer kaybetmiştir. Aynı zaman diliminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden kendisine kalan dış borcu ödemeye başlaması ve 1929 Büyük Buhranından kaynaklı olarak dış devletlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nden satın aldığı zirai ürünlerin beklenin oldukça altında olması Türkiye Ekonomisini de oldukça olumsuz olarak etkilemiştir.¹⁶¹

Borç-Büyüme-İstihdam 1834-1914 Dönemi ile 1980 Sonrası Benzerlikleri, Orion Kitapevi, İstanbul, 2015, s.311.

¹⁶⁰ Ali Çimen, **Tarihi Değiştiren Olaylar**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.93.

¹⁶¹ Kurtoğlu, a.g.e., s.328.

1929 Büyük Buhranı sonrasında yer kürenin geri kalan ülkelerine özdeşlik gösterecek bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nde de devletçi iktisadi doktrinler doğrultusunda ekonomi politikası yeniden düzenlenmiştir. Bu ekonomik politikanın oluşturulmasında 1929 Büyük Buhranının büyük bir etkisi olmakla beraber kritik rol oynayan bir diğer etken ise Lozan Antlaşması kararları uyarınca devletin gümrükteki serbest ticarete müdahalesini önleyen maddenin süresinin dolması neticesinde Ankara'nın gümrükler hakkında tek başına karar alma hakkını edinmesidir.¹⁶²

Kuruluşundan Büyük Buhranın başladığı 1929 senesinde kadar ekonomik doktrin olarak karma bir ekonomik model uygulayıp, devlet destekli özel sektör girişimleri ile ülke ekonomisini kalkındırmaya çalışan Mustafa Kemal Paşa ve kurmaylarını devletçi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin beş yıllık ekonomi politikalarını örneklem alan iktisadi doktrinleri yürürlüğe koymak konusunda motive etmiştir.¹⁶³

Cumhuriyet'in ilk senelerinde Türk Lirasının İngiliz Sterlinine bağlı olan bir ekonomik yapıda bulunması, ülke ekonomisinde Osmanlı Devleti dönemine özdeş bir biçimde yabancı ekonomik kurumlar ve kartellerin etkili olmaları, Lozan Antlaşması maddeleri uyarınca Ankara'nın 1929 yılına kadar Gümrük Vergisi koymak hakkına sahip olmaması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devletinin dış borçlarından kendi hissesine düşen muazzam rakamın taksitlerinin ödenmeye başlanması bu dönemde Türkiye Ekonomisini olumsuz anlamda etkilemiştir.¹⁶⁴

Büyük Buhranın etkisiyle korumacı ekonomik politikalara yönelen Ankara hükümeti tarafından 1930 yılının ilk aylarında Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Aynı senenin yaz aylarında ise Merkez Bankası kurularak devletin ülke ekonomisi üzerindeki kontrolü arttırmaya çabalanmıştır. Aynı dönemde Ankara demiryolları, madenler ve limanlar başta olmak üzere birçok sektörde kamulaştırma yapmıştır. Dönemi inceleyen ekonomistler Ankara hükümetinin bu

¹⁶² Kurtoğlu, a.g.e., s.328.

¹⁶³ Kurtoğlu, a.g.e., s.329.

¹⁶⁴ Kurtoğlu, a.g.e., s.331.

dönemdeki ekonomik doktrinini İthal İkameci bir ekonomik politika olarak adlandırmaktadırlar.¹⁶⁵

Bu zaman diliminde Büyük Buhranın yarattığı ekonomik krizden derinden etkilenilmesine rağmen yurt genelinde 445 kilometre demiryolu inşa edilmesi ise ülkedeki altyapı hizmetlerini güçlendirmek kadar ülke içi ticari dolaşımı arttırma gayreti taşımakta olan bir ekonomik politikanın gereği olarak nitelendirilebilir.¹⁶⁶

1929 Büyük Ekonomik Buhranının tesiri ile dış ülkelerin Türkiye Cumhuriyeti'nden satın aldıkları tarım ürünlerini giderek azaltmaları ve hava koşullarında meydana gelen olumsuzlukların tarımsal üretime negatif bir anlamda tesir etmesi Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfusunun beşte dördü kırsal alanda yaşayan Türk toplumunu ekonomik anlamda oldukça zor bir yükün altına yüklemiştir. 1930 senesinden 1932 yılına kadar olan iki senelik zaman diliminde, alım satım ve tarım sektörleri oldukça ağır darbeler alırken bilhassa Batı Anadolu Bölgesinde oldukça büyük bir iktisadi buhran yaşanmıştır.¹⁶⁷

Yerel perspektiften bakıldığında, 1930'lu yılların ilk yarısında Batı Anadolu Bölgesinin oldukça büyük bir iktisadi bunalım yaşaması bu dönemde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasının girdiği ilk ve tek seçim olan 1930 Yerel Seçimlerinde bu bölgede beklenilenden daha büyük bir başarı kazanmasını sağlamıştır.

1926 senesinde meydana gelen İzmir Suikastı ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapanmasından sonra 1930 yılının kış aylarında İzmir'in bir ilçesinde zuhura gelen Menemen Vakası gibi rejime başkaldırma amacı ile tertiplenen eylemlerin Batı Anadolu Bölgesinde kullanabileceği insan gücüne rahatlıkla ulaşabilmesinin temel sebebi Milli Mücadele Döneminde bölgenin altyapı olarak büyük bir yıkıma maruz kalması ve tarımsal üretimin düşmesi neticesinde bölge ahalisinin ekonomik olarak oldukça büyük bir kayba uğraması olarak görülebilir.

¹⁶⁵ Kurtoğlu, a.g.e., s.330.

¹⁶⁶ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1 Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s.294.

¹⁶⁷ Kurtoğlu, a.g.e., s.331.

1929 senesinde Amerika Birleşik Devletleri'nden başlayarak dünyadaki diğer ülkeleri de etkileyen Büyük Buhranın Türkiye Cumhuriyeti Ekonomisinde tetiklediği bir diğer önemli kriz ise bu sene zuhura gelen Kambiyo Krizi'dir.¹⁶⁸

Cumhuriyet'in ilk senelerinde Lozan Antlaşması maddeleri uyarınca Türkiye Cumhuriyeti'nin gümrüklerinde denetim sağlamanın mümkün olmaması ve 1929 senesinde Osmanlı Devletinin dış borçları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin payına düşen kısmın ilk taksitlerinin ödenmesinin devlet bütçesine olan maliyetinin ülke genelinde yeni vergiler çıkarılarak düşürülmeye çalışılmıştır.

Bunun neticesinde iç piyasadaki ürünlerin satış ücretlerinin piyasa fiyatının oldukça üstüne çıkmasının sermaye sahiplerini dış piyasalardan ürün ithal etmek mecburiyetinde bırakması, hava koşullarının negatif bir yönde seyretmesinin yansımaları olarak tarımsal üretimin beklenenin altında kalmasının sonucunda dış piyasadaki oldukça fahiş fiyatlarla hububat satın alınmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu dönemde devletçi ekonomik modeline yönelmesinin neticesinde uyguladığı kamulaştırma politikası kapsamında merkezi yönetimin ülkedeki limanlar, demiryolları ve fabrikaları satın almak için büyük bir miktarda sıcak paraya ihtiyaç duyması gibi birçok faktörün bir araya gelmesi sonucunda 1929 yılında Kambiyo Krizi meydana gelmiştir.¹⁶⁹

1929 senesinde meydana gelen Kambiyo Krizi Türkiye Ekonomisine negatif olarak tesir etmiştir. Kambiyo Krizinin yarattığı negatif ekonomik şartları düzeltmek isteyen Ankara dış borç almak yolunu seçmiştir. 1930 senesinde Banca-Commerciale İtaliana'dan 1,000,000 sterlin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden 2,000,000 sterlin, uluslararası finans kurumlarından 500,000 sterlin borç alınmıştır.¹⁷⁰

Amerika Birleşik Devletlerinden başlayarak Avrupa memleketlerine oradan da yer kürenin diğer bölgelerine yayılan ekonomik buhranın Türkiye Cumhuriyeti ekonomisine de büyük etkileri olmuştur. Lokal perspektiften bakıldığında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisini de derinden sarsan bu krizin Türkiye içerisinde en fazla

¹⁶⁸ Kurtoğlu, a.g.e., s.331.

¹⁶⁹ Kurtoğlu, a.g.e., s.332.

¹⁷⁰ Kurtoğlu, a.g.e., s.336.

etkilediği yerlerden biri de Trabzon olmuştur. Bu durumun temel sebebi, Trabzon'un bir liman kenti olması ve milletlerarası ticaretle doğrudan ilintili olmasıdır.¹⁷¹

Trabzon kentindeki büyük sermaye sahipleri ve üreticilerin Avrupa piyasasına sattıkları fındık ve tütüne karşı olan talebin azalması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yetkili makamlarının dünya genelinde ekonomik krize karşı tedbir olarak korumacı gümrük politikaları uygulamaya başlamalarının neticesinde Trabzon kentinin Avrupa'dan satın aldığı ürünlerin fiyatlarının aşırı derecede yükselmiştir. Bunun sonucunda büyük sermaye sahipleri ve tüccarların alım gücünün düşmeleri ile beraber çok daha az miktarda ürün satın alabilmeleri Trabzon kentinin ticaret ağına büyük bir darbe vurmuştur.¹⁷²

Bu dönemde Trabzon kentindeki büyük sermaye sahipleri ve üreticilerin Avrupa şehirlerine sattığı fındığın hacmi kütesinde azalma olmamakla beraber fındık için ödenen rakamlarda belirgin bir düşüş olduğu müşahade edilmektedir. Bu dönemde İngiliz para biriminde meydana gelen düşüşlerin milletlerarası ticareti etkilemesi sonucunda Trabzon kentinde bulunan büyük sermaye sahipleri ve tüccarlar kurumsal harcamalarını karşılayacak bütçe oluşturmakta zorlanır bir konuma gelmiştir.¹⁷³

Aynı zaman diliminde Trabzon kentindeki büyük sermaye sahipleri ve üreticilerin Mısır'a sattıkları tütüne karşı olan talebin azaldığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri olarak, Mısır'da Çin'den ihraç edilen tütünün Trabzon tütününden daha popüler bir hale gelmesi ve Türkiye Cumhuriyeti resmi makamlarının sermaye sahibi vatandaşlarının milletlerarası ticaretini kolaylaştırmak hususunda gerekli çabayı göstermemiş olmaları gösterilebilir.¹⁷⁴

Temmuz 1929 Trabzon kentini derinden sarsan bir doğal afet meydana gelmiştir. Çaykara, Of ve Sürmene ilçelerinde meydana gelen heyelan ve sel felaketinde yüzden fazla kişi yaşamını yitirmiştir. Oldukça yüksek rakamlarda maddi zarar meydana gelmiş, ticari işletmeler, kamu kurumları ve tarım tesislerinin tahrip

¹⁷¹ Muzaffer Başkaya, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Trabzon'da Ekonomik Hayat (1923-1950)**, Serander Yayınları, Trabzon, 2015, s.225.

¹⁷² Başkaya, a.g.e., s.225.

¹⁷³ Başkaya, a.g.e., s.226.

¹⁷⁴ Başkaya, a.g.e., s.226.

olması sonucunda bölgedeki bürokratik işlemler ve ticari hayat durma noktasına gelmiş ve bunun yanı sıra bölgedeki altyapı tesisleri kullanılamaz durumda kalmıştır. Bu doğal felaket anılan dönemde zaten kırılgan bir halde olan Trabzon kentinin iktisadi bilançosunu daha da olumsuz bir hale getiren bir etmen teşkil etmiştir.¹⁷⁵

Bu süreçte Trabzon kentinin ekonomisini durgunluğa sürükleyen bir diğer etmen ise 1930 senesinde Trabzon Limanı'na gelen deniz taşıtı sayısının nicelik olarak bir önceki senenin altında kalmasıdır.¹⁷⁶

Trabzon kentinde Osman Cudi Bey tarafından çıkarılan *Trabzon Ticaret Gazetesi* 8 Temmuz 1929 tarihli sayısının üst sütunlarında, Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı arasında yapılan Nüfus Mübadelesi kapsamında ülkeye gelen muhacirlerden Trabzon kentine gönderilen bazı kişilerin İskân Müdürlüğü memurları ile beraber bazı yolsuzluklar yaptıkları haberi manşet olarak sunulmuştur.

Trabzon Ticaret Gazetesi'nin 8 Temmuz 1929 tarihli sayısının orta ve alt sütunlarında ise, son dönemlerde arızalanan birçok Türk gemisinin tamir için Yunanistan'da bulunan Pire limanına gönderilmesi tenkit edilmekte ve bu durumun denizcilik alanında bir eksiklik olduğu vurgulanmaktadır.¹⁷⁷

Trabzon Ticaret Gazetesi'nin 8 Temmuz 1929 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise, yaz başında fındık bahçelerinde çok büyük zararlar meydana gelmesinden dolayı köylülerin büyük ekonomik kayıplara uğradığı vurgulandıktan sonra konunun uzmanı Gazim Bey tarafından Trabzon Ticaret Odası'na gönderilen bir rapor özet olarak okuyuculara sunulmuştur.¹⁷⁸

Trabzon Ticaret Gazetesi'nin yukarıda özeti sunulan sayısında, Nüfus Mübadelesi esnasında meydana gelen yolsuzluklar üzerinden Trabzon kentinde bulunan bürokratlara sert eleştiriler getirildiği görülmektedir.

1930'lu senelerin ilk yarısında Trabzon kentinde meydana gelen ekonomik krizin bir diğer yansıması ise şehirde bulunan ticari işletmeler ve büyük sermaye

¹⁷⁵ Muzaffer Başkaya, **Trabzon'un Yakın Tarihinden Kesitler**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2019, s.151.

¹⁷⁶ Başkaya, a.g.e., s.227.

¹⁷⁷ *Trabzon Ticaret Gazetesi*, **8 Temmuz 1929**, s.1.

¹⁷⁸ *Trabzon Ticaret Gazetesi*, **8 Temmuz 1929**, s.2.

sahiplerinin geçirdikleri iktisadi sıkıntılardı. Ekonomik kriz sürecinde Trabzon kentinde faaliyet gösteren birçok iş adamı iflasını açıklamıştır.¹⁷⁹

Bu süreç içerisinde 1930 senesinin yaz aylarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tek partili bir politik sistem içerisinde hükümetin denetlenememesin yarattığı sonuçları yakından görmesinin etkisi ile kontrollü bir muhalif siyasi oluşum kurulması konusunda kendi yakın dostu Ali Fethi Bey'i vazifelendirmiştir.¹⁸⁰

Dönemi kritik eden bazı siyaset bilimciler, zamanın Başvekili İsmet Paşa'nın parti ve devlet bürokrasisi içerisinde kendi yakın kadrolarına pozitif ayrımcılık uygulamasının Mustafa Kemal Paşa'nın tek parti iktidarına alternatif olacak bir muhalefet partisi kurdurtmasındaki bir diğer önemli etmen olduğu tezini savunmaktadırlar.¹⁸¹

3.4. SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

1924 senesinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının hükümete karşı oldukça üst perdeden muhalefet yapması Mustafa Kemal Paşa'yı yeni kurulacak muhalefet partisini bizzat kendisinin oluşturması konusunda önemli bir etken olmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası içerisinde yer alan önemli şahıslar arasında yer alan Ahmet Ağaoğlu'nun belirttiği üzere yeni kurulacak siyasi partinin ismi dahi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından konulmuştur.¹⁸²

Serbest Cumhuriyet Fırkasının gittikçe artan politik baskılardan dolayı kendi siyasal varlığına son vermesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti politik hayatı II. Dünya Savaşı'nın nihayete ermesine kadar oldukça uzun bir süre boyunca tek partinin devlet bürokrasisine hâkim olduğu bir dönem geçirecektir.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1926 sonrasında ülkede tek partiyi kontrol edecek ve politik arenada denge sağlayacak bir muhalefet partisini kurmaya çabalamasına rağmen başarılı olamamasının faktörleri arasında, toplumun entelektüel seviyesinin demokratik sisteme uyum sağlamaktan uzak olması gösterilebilir. Fethi Bey'in

¹⁷⁹ Başkaya, a.g.e., s.227.

¹⁸⁰ Kemal Karpat, **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.54.

¹⁸¹ Çetin Yetkin, **Karşı Devrim 1945-1950**, Kilit Yayınları, Ankara, 2011, s.30.

¹⁸² Ahmet Ağaoğlu, **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.40.

bireysel olarak liberal bir siyasal çizgi takip etmekle beraber Serbest Cumhuriyet Fırkasının kadroları içerisinde Marksist solcu ve irticai grupların yoğun olarak girmeleri ve siyasal anlamda desteklemeleri diğer bir sebep olarak gösterilebilir. Bunların sıra tek parti döneminde devlet bürokrasisinde hâkim olan kadroların yeni bir siyasal oluşumu kendi çıkarları açısından tehdit olarak algılamaları sonucunda yeni fırkaya karşı oldukça sert bir tavır takınmaları bulunmaktadır.¹⁸³

1930 senesinin sonbaharında Hayri Bey tarafından çıkarılmaya başlanan Serbest Seda Gazetesi ise Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine yayınlarda bulunmuştur. Gazetenin 1940'lı yıllarda da faaliyet gösterdiğinin bilinmesi gazete yönetiminin başarısını ispatlayan bir veri olarak görülmelidir.¹⁸⁴

Aralık 1930 tarihinde Menemen'de Derviş Mehmed adlı bir mürtecinin öncülüğünde çıkarılan ve yedek asteğmen Kubilay Bey ve iki kolluk kuvvetinin öldürülmesi ile başlayan Menemen Olayı ise üst devlet bürokrasisini yurt genelinde sert tedbirler almak yönünde motive etmiştir.¹⁸⁵

Menemen Olayı sebebiyle başlatılan soruşturmaların İstanbul kentinde ikamet eden Nakşibendi Tarikatının ileri gelenlerinden Şeyh Esad'ın isyanın arkasındaki planlayıcı olması suçlaması ile yargılanması üst devlet bürokrasinin tarikatlara karşı tavırlarını sertleştirmelerine sebebiyet vermiştir.¹⁸⁶

1930 senesinin sonbaharında Serbest Cumhuriyet Fırkasının politik faaliyetlerini nihayete erdirmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisinde tek parti hâkimiyeti güçlenmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa kontrollü bir muhalefet ile yürütmek istediği çok partili siyasal sisteme halkın henüz hazır olmadığı kanısını taşıdığı için yapmayı planladığı devrimleri tek partili bir sistemde hayata geçirmek yolunu seçmiştir.¹⁸⁷

¹⁸³ İlber Ortaylı, İsmail Küçükkaya, **Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 1923-2023**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s.116.

¹⁸⁴ Albayrak II, a.g.e., s.55.

¹⁸⁵ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam Birinci Cilt (1884-1938)**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2012, s.394.

¹⁸⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemal Üçüncü Cilt 1922-1938**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2014, s.379.

¹⁸⁷ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-III Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.3.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra tek partinin devlet bürokrasisinde rakipsiz kalması ile beraber toplumsal muhalefeti dizginlemek için sert tedbirler yürürlüğe koyulmuştur. Bu dönemde tek parti bünyesinde milletvekili olarak vazife ifa eden Kılıç Ali, Necip Ali ve Celal Bey'in teklifi ile hazırlanan 1931 Matbuat Kanunu ile beraber ülke genelinde bulunan ulusal ve yerel basın yayın organları üzerindeki denetim oldukça sıkılaştırılmıştır. Basın yayın organları yöneticileri ve kadrolarına oldukça sıkı bir kontrol uygulanması için hükümete oldukça geniş yetkiler veren kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yurt genelinde olduğu gibi Trabzon kentinde bulunan basın yayın organları da sıkı bir sansür tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.¹⁸⁸

Serbest Cumhuriyet Fırkasının politik faaliyetlerini sonlandırmasından sonra tek parti idaresinin karşısındaki toplumsal muhalefetin sesinin iyice kısılması ile özdeşlik gösterecek biçimde Türkiye'de faaliyet gösteren ulusal ve yerel basın yayın organlarında da tek parti yandaşları hâkimiyetlerini güçlendirmişlerdir. 1930'ların ilk yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında tek partiye üye olan yirmi bir mebusun aynı zamanda gazete ve dergi yazarlığı yapması anılan dönemde tek partinin ülke genelindeki basın yayın organları üzerindeki kontrol gücünü ispat eden bir veridir.¹⁸⁹

Serbest Cumhuriyet Fırkasının siyasal faaliyetlerini sonlandırmasından sonra dönemin hükümeti ulusal ve yerel basın yayın organları üzerindeki baskısını arttırma yoluna gitmiştir. Bu süreçte dönemin tek parti idarecileri Serbest Cumhuriyet Fırkasını destekleyen yayınlarda bulunan Arif Oruç Bey'in patronu olduğu, oldukça yüksek bir okunma oranına sahip olan *Yarın Gazetesi*, *Son Havadis Gazetesi*, *Muhit Gazetesi* ve *Türk Yurdu Mecmuası*'nin yayın faaliyetlerine son vermişlerdir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası siyasal faaliyetlerine son verinceye kadar bu politik oluşumu destekleyen bir çizgide yayın politikası takip eden *Hizmet Gazetesi*, *Halkın Sesi Gazetesi* ve *Yeni Asır Gazetesi*'nin sahip ve yazarlarının kısa bir süre sonra tek parti yönetimini destekleyen yeni bir yayın politikası oluşturmaları ise anılan dönemde

¹⁸⁸ Topuz, a.g.e., s.158.

¹⁸⁹ Yazıcı, a.g.e., s.102.

Türk Basını içerisinde yer alan gazete sahipleri ve yazarların büyük bir politik baskı altında tutulduğunun bir göstergesi olmasının yanı sıra Türk medyasının günümüzde dahi devam eden ‘ hâkim çevrelere biat etme ‘ kültürünün bir tezahürü olarak tahlil edilebilir.¹⁹⁰

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapanmasının ardından tek parti yönetiminin ülke genelindeki muhalif basını kontrol altına alması büyük bir ölçüde tamamlanmıştır. Mayıs 1933 tarihinde dönemin tek parti hükümeti tarafından Dâhiliye Nezareti’ne bağlı olarak ülkedeki basın yayın organları ve kültürel hayatı kontrol altında tutmak vazifesi ile geniş yetkilerle donatılmış Matbuat Umum Müdürlüğü’nün kurulması ile beraber ülke sathında hükümetin uygulamalarını eleştirebilecek kayda değer bir basın yayın organı kalmamış ve tek parti idaresinin medyayı bütünü ile kontrol almak politikası muvaffakiyete ulaşmıştır.¹⁹¹

Tek Parti idaresinin otoriter politikalarını giderek arttırdığı 1930’ların ilk senelerinde ülke genelinde basın yayın organları üzerinde büyük bir baskı kurulmasına karşın bu dönemde Türk Basınında dergicilik faaliyetlerinde ilerleme gözlemlenmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde, Yakup Kadri Bey ve Şevket Süreyya Bey’in idareciliğinde buldukları *Kadro Dergisi*, Hüseyin Cahit Bey tarafından çıkarılan *Fikir Hareketleri Dergisi*, Yaşar Nabi Bey tarafından yayınlanan *Varlık Dergisi*, İsmail Hakkı Bey’in patronu olduğu *Yeni Adam Dergisi* ve Sedat Bey’in sahibi olduğu *Yedigün Dergileri* yüksek okunurluk oranına ulaşan basın yayın organları olmuşlardır. Tek Parti idaresinin kırsal alanda yaşamını idame ettiren ahaliyi kendi kültürel doktrinleri doğrultusunda eğitmek amacıyla 1932 senesinin ilk aylarında kurduğu Halkevleri tarafından çıkarılan yerel araştırma mecmualarının ise folklor ve dil araştırmaları konusunda nitelikli yayınları olmuştur.¹⁹²

1931 yılında Arif Bey tarafından çıkarılmaya başlanan *Reklam Gazetesi*’nde ise önceleri salt iktisadi temalı yayınlarda bulunsa da sonradan uluslararası ticaret, Trabzon kentindeki sosyal yardım projeleri ile ilgili duyular, Trabzon kentindeki gıda

¹⁹⁰ Yazıcı, a.g.e., s.71.

¹⁹¹ Yazıcı, a.g.e., s.72.

¹⁹² Yazıcı, a.g.e., s.80.

işletmelerine yapılan denetimler, entelektüel ve folklorik konularda da yayınlar yapılmıştır. Entelektüel düzeyi yüksek bir köşe yazarı kadrosuna sahip olan gazete 1933 sonbaharında yayın faaliyetlerini sonlandırmıştır.¹⁹³

Reklam Gazetesi'nin 9 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında Trabzon Ticaret ve Sanayi Odasının 16 Mayıs tarihinde bir kongre düzenleyeceği ve bu kongrenin şehir için çok önemli olduğunu belirten bir haber manşet olarak sunulmuştur. Mektepli Fakir Çocuklara Yardım Cemiyeti tarafından Trabzon Vilayet Konağında bir balo düzenleyeceği haberi devam eden kısımlarda bulunmaktadır.

Reklam Gazetesi'nin 9 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının orta sütunlarında, ülke içerisindeki fındık fiyatları hakkında bilgi verildikten sonra Hamburg'daki fındık fiyatları ile kıyaslanma yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Brezilya ve Arjantin'e İtalya üzerinden zeytinyağı satmasının fiyatları yükseltilmesinden dolayı Arjantin hükümetinin aracı olmadan doğrudan Türkiye'den zeytinyağı satın almak için İstanbul Ticaret Odası'na temsilciler göndermesi havadisi ilerleyen kısımlarda bulunmaktadır.

Reklam Gazetesi'nin 9 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Trabzon Belediyesi görevlileri tarafından Trabzon kent merkezinde bulunan bazı fırınlara denetim yapılması ve bu denetimlerde kurallara uymadığı tespit edilen bazı fırınlara belli bir süre kapatma cezası verilmesi havadisi bulunmaktadır.¹⁹⁴

Reklam Gazetesi'nin 9 Mayıs 1931 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise reklamlara yer ayrılmıştır. Bu kısımda bir kolonya dükkânı, bir giyim mağazası ve bir ayakkabı dükkânının reklamları bulunmaktadır.¹⁹⁵

Reklam Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında Trabzon kentinin ekonomisi içinde oldukça önemli bir kurum olan Trabzon Ticaret ve Sanayi Odasının düzenleyeceği kongrenin şehir için çok önemli olduğunun vurgulanması gazete yönetiminin durgun bir durumda olan kent ekonomisinin düzelmesi yönünde atılacak adımları desteklemesi olarak yorumlanabilir. Gazetenin ilk sayfasında Türkiye

¹⁹³ Albayrak II, a.g.e., s.60.

¹⁹⁴ *Reklam Gazetesi*, 9 Mayıs 1931, s.1.

¹⁹⁵ *Reklam Gazetesi*, 9 Mayıs 1931, s.2.

Cumhuriyeti'nden Güney Amerika ülkelerine zeytinyağı satılması ile ilgili haber ise anılan dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer ülkelere ihraç ettiği emtialar ile ilgili bilgi edinilmesine yardımcı olabilir.

Reklam Gazetesi'nin 20 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, Trabzon Belediyesi hakkında yazılan bir değerlendirme yazısı manşet olarak bulunmaktadır. Yazıda, Trabzon Belediyesi'ne ayrılan ödeneğin oldukça düşük ve yetersiz olduğu belirtilerek merkezi idare tenkit edilmiştir. Trabzon Belediyesi'nin kısıtlı bütçesinden dolayı şehir için gerekli hizmetleri gerçekleştiremediği vurgulandıktan sonra Trabzon kentinde bulunan elektrik direklerinin çoğu zaman yanmaması, ahali tarafından evlerin önüne bırakılan çöplerin genellikle çok geç toplanması ve kentteki gıda dükkânlarına belediye görevlileri tarafından yeterli denetimlerin yapılmadığı için kent ahalisinin sağlıksız gıdalarla beslenmeleri bu duruma örnek olarak gösterilmiştir.

Reklam Gazetesi'nin 20 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının orta sütunlarında, Trabzon kentinde ilerleyen aylarda oldukça yüksek bir fındık mahsulü beklendiği belirtildikten sonra bazı Batı Avrupa şehirlerindeki fındık fiyatları hakkında bilgiler sunulmuştur.

Reklam Gazetesi'nin 20 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Amerika Birleşik Devletlerinde New York Borsasında faizlerin indiği bilgisi verildikten sonra Türkiye'de de faizlerin indirilmesi gerektiği aksi takdirde yürürlükte olan faiz oranları ile ekonomik durgunluğun devam edeceği yazılmaktadır.¹⁹⁶

Reklam Gazetesi'nin 20 Mayıs 1931 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir hanenin sahibi tarafından kiraya verileceğine dair bir ilanının yanı sıra bir tıraş bıçağı firması, bir alkol firması ve Trabzon kent merkezinde bulunan bir otelin reklamları bu bölümde yer almaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁶ *Reklam Gazetesi*, 20 Mayıs 1931, s.1.

¹⁹⁷ *Reklam Gazetesi*, 20 Mayıs 1931, s.2.

Reklam Gazetesi'nin 20 Mayıs 1931 tarihli sayısının üçüncü sayfasında Trabzon kentindeki ekonomik hayata dair gelişmeler ve Trabzon Belediyesi'ne dair havadisler verilmiştir. Trabzon kentinde hayvancılıkla uğraşan kişilerin Kars'tan yüz adet büyükbaş hayvan satın almaları, Trabzon kentindeki mısır fiyatlarının düşmesi, Trabzon Belediyesi'nin haftalık tatil günü olan Cuma gününde dükkân açma ruhsatı verdiği esnaflarının ruhsat sürelerinin bir sonraki hafta dolacağı ve ruhsatlarını yenilemek isteyen esnafın Trabzon Belediyesi'ne başvurmaları gerektiği ve Trabzon Belediyesi'nin depolarında bulunan ve artık kullanılmayan eşyaların bir müzayedede açık arttırma usulü ile satılacağı havadisleri bu bölümde bulunmaktadır.¹⁹⁸

Reklam Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, Trabzon kent ekonomisine dair bilgiler sunulmasının yanı sıra Trabzon Belediyesi'nin maddi yetersizliğinden dolayı yeterli hizmetler sunamadığı belirtilerek merkezi ve yerel idareye eleştiriler yöneltilmektedir.

Reklam Gazetesi'nin 23 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hükümetleri arasında bir ticaret anlaşması yapıldığı haberi manşet olarak verilmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Türkiye'den yedi milyon beş yüz bin dolarlık emtia satın alacağı ileren kısımlarda yazılmaktadır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Türkiye'den satın alacağı ürünlerin incir, üzüm, zeytinyağı ve tütün olduğu devam eden satırlarda yer almaktadır.

Reklam Gazetesi'nin 23 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının orta kısımlarında, Trabzon kentinde un fiyatlarının artmasından dolayı ekmek fiyatlarına zam yapılma kararı alınması, Trabzon kentine son zamanlarda Romanya'dan gelen gaz yağlarından dolayı gaz fiyatlarının düşmesi, Denizli Belediyesi'nin bir karar alarak kahvehanelerde yüksek fiyatta kahve ve çay satılmasını yasaklamasının Trabzon Belediyesi tarafından örnek alınması gerektiği havadisleri bulunmaktadır.

Reklam Gazetesi'nin 23 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Trabzon Ticaret Lisesi ve Öğretmen Okulu arasında bir futbol maçı yapılması ve maç beraberlikle devam ederken Trabzon Ticaret Lisesi öğrencilerinin

¹⁹⁸ *Reklam Gazetesi*, 20 Mayıs 1931, s.3.

hakemin aleyhlerinde verdiği penaltı kararından sonra sahadan çekilmeleri haberi bulunmaktadır.¹⁹⁹

Reklam Gazetesi'nin 23 Mayıs 1931 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Ortahisar Mahallesinde sahibi tarafından kiraya verilecek bir hanenin ilanı ve bir alkol firmasının reklamı bu sayfada bulunmaktadır.²⁰⁰

Reklam Gazetesi'nin 23 Mayıs 1931 tarihli sayısının üçüncü sayfasında, Trabzon İcra Dairesi ve Akçaabat İcra Dairesi tarafından satılığa çıkarılan bir gayrimenkul ve bir fındık bahçesi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.²⁰¹

Reklam Gazetesi'nin yukarıda incelediğimiz sayısında ülke ve kent ekonomisi hakkında genel bilgiler verilip gelişmelerin aktarılmasının yanı sıra Denizli Belediyesi'nin şehirdeki meşrubat fiyatları ile ilgili yaptığı bir düzenlemeyi Trabzon Belediyesi'nin örnek alması gerektiğinin belirtilmesi mahalli idareye karşı dolaylı bir eleştiri olarak tahlil edilebilir.

Reklam Gazetesi'nin 30 Mayıs 1931 tarihli sayısının ilk sütunlarında, Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk toplumunun hayat felsefesinin değiştii ile ilgili bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Yazıda, Cumhuriyet'in ilanından önce Türk toplumunun ekonomik durumunun olumsuz olmasından dolayı uhrevi tesellilerle kendisini avuttuğu fakat Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra yaşam standartlarının yükselmesinden kaynaklı olarak artık daha dünyevi zevklerle mutlu olduğu belirtilmiştir. Yazıda Cumhuriyet öncesi toplumsal hayatın sert bir şekilde tenkit edilmesi gazete yönetiminin yeni siteme taraftarlığını göstermektedir. Trabzon Belediye Başkanlığı'na Avukat Kadri Mesut Beyin getirilmesinin şehir için en doğru seçenek olduğuna dair bir yazıyı ise devam eden sütunlarda görölmektedir.

Reklam Gazetesi'nin 30 Mayıs 1931 tarihli sayısının orta sütunlarında, Balya Kara Aydın isimli bir maden şirketinin uluslararası piyasalardaki kriz ortamından etkilenmesinden dolayı üç bin işçiyi işten çıkarması ve Maarif Vekâletinin kararı ile okullarda vazifeli hizmetlerinin maaşlarından yüzde yirmi beşlik bir kesinti

¹⁹⁹ *Reklam Gazetesi*, 23 Mayıs 1931, s.1.

²⁰⁰ *Reklam Gazetesi*, 23 Mayıs 1931, s.2.

²⁰¹ *Reklam Gazetesi*, 23 Mayıs 1931, s.3.

yapılacağına dair havadisler ise 1929 senesinde dünya çapında meydana gelen krizin etkilerinin devam ettiği olarak yorumlanabilir.

Reklam Gazetesi'nin 30 Mayıs 1931 tarihli alt sütunlarında ise, Erzurum şehrinde büyükbaş hayvanlar arasında büyük bir sığır vebası meydana gelmesinden dolayı Trabzon Baytar Müdürü Ethem Bey'in Erzurum'a gitmek ile vazifelendirilmesi havadisi bulunmaktadır.²⁰²

Bekir Sükuti Bey tarafından 1924 senesinde çıkarılmaya başlanan *Yeni Yol Gazetesi* Harf Devrimi sonrasında Trabzon'da çıkarılan basın yayın organlarından biridir. Politik arenada meydana gelen gelişmeler, yerel idarenin faaliyetleri, Trabzon kentindeki temel gıda maddelerinin piyasa fiyatları ile ilgili bilgiler, tiyatro ve benzeri kültür sanat etkinliklerine dair duyurular, ülke ekonomisindeki ehemmiyetli haberler, gazete okuyucuları için tavsiye edilen edebi eserlerin tanıtımı ve toplumsal ahlaki normlara dair enformasyonlar gazetenin yayın içeriğinde yer almıştır. Yazar kadrosu nicelik anlamda zengin olan gazetede köşe yazarlarının yöresel sorunlar, folklor ve Türk Dili Literatürü konusunda çok sayıda makale kaleme almaları ise gazete yazar kadrosunun verimli bir çalışma ortaya koyduğunu göstermektedir.²⁰³ *Yeni Yol Gazetesi* matbaasının olduğu bölgenin bir bankaya satılmasından sonra 1966 yılında son baskısını yaparak yayın faaliyetlerini sonlandırmıştır.²⁰⁴

Yeni Yol Gazetesi'nin 21 Mart 1932 tarihli sayısının ilk sütunlarında, Başvekil İsmet Paşa ve kabinesinin istifa edeceğine yönelik olarak İstanbul basınında yazılan iddiaların gerçeği yansıtmadığı manşet olarak verilmiştir.

Başvekil İsmet Paşa hazretleri Anadolu Ajansına şu beyanatta bulunmuşlardır: *Son günlerde benim hükümetten çekileceğim hakkında veya bazı vekillerin çekilmeleri sureti ile kabinede tahavvül vuku bulacağına dair şayialar olduğunu bazı matbuat neşriyatından anlıyorum. Vatandaşlarımı ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile alakadar olanları tatmin için söylemeye lüzum görüyorum ki benim hükümet riyasetinden çekilmemi icap ettirecek hiçbir sebep ve zaruret yoktur. Büyük Millet*

²⁰² *Reklam Gazetesi*, 30 Mayıs 1931, s.1.

²⁰³ Albayrak II, a.g.e., s.23.

²⁰⁴ Albayrak II, a.g.e., s.54.

Meclisimizin itimadına ve Reiscumhur hazretleri ile daima hemfikir bulunmaklığıma istinaden beyan ederim ki memleket ve milletimize vüs'ümü azami hizmetini icraya bila tereddüt ve nefsime büyük itimadıyla devam edeceğim. Kabine arkadaşlarımdan hiç birisini dahi bugün için en müşkül meseleler karşısında kalmış olsak dahi benden ayrılmasını icap ettirecek bir sebep yoktur. Hükümet Büyük Millet Meclisi ile tam temas ve müşterek çalışma halinde bulunarak idealimizden prensiplerin tahakkuku için alemşümul müşkülât karşısında dahi mutlaka muvaffak olmaya daim bir haleti ruhiyede ve sarsılmaz bir iymandadır. Bunu büyük itminanla beyan ederim. Şeklinde okuyucularına duyurmuştur.

Yeni Yol Gazetesi'nin 21 Mart 1932 tarihli sayısının orta sütunlarında, Trabzon Hükümet Konağı binasının tadilata girmesi ve Vakfikebir'de yapılacak olan bir köprü inşaatının ihaleye çıkarılması havadisleri bulunmaktadır.

Yeni Yol Gazetesi'nin 21 Mart 1932 tarihli sayısının alt sütunlarında ise dış haberler bulunmaktadır. Yeni tahta çıkan Habeş İmparatorunun gönderdiği mektubun büyükelçi tarafından Ankara'da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya sunulması ve Amerika Birleşik Devletlerinde yabancı aktörlerin filmlerde oynamasının yasaklanması havadisleri bulunmaktadır.²⁰⁵

Yeni Yol Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında, genel haberler herhangi bir öznel yorum yapılmadan okuyucuya aktarılmıştır.

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının ilk sayfasının üst sütunlarında, İtalya Kralın Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya bir dostluk mektubu gönderdiği havadisi manşet olarak sunulmuştur. Trabzon Belediyesi'ne merkezi idare tarafından gönderilen bütçenin yetersiz olduğuna dair bir yazı ise devam eden kısımlarda bulunmaktadır.

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının ilk sayfasının orta kısımlarında, Maarif Vekâleti tarafından Haziran ayının sonunda okulların tatil edileceği açıklanmasına karşın yaz sıcağında oldukça kalabalık sınıflarda eğitim gören öğrencilerin çeşitli hastalıklara yakalanma ihtimallerinin yüksek olduğu vurgulanarak tatilin Haziran başına çekilmesi gerektiği yorumu yapılmıştır. Devamında ayın on

²⁰⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, **21 Mart 1932**, s.1.

yedinci günü Trabzon, Rize, Giresun ve Ordu'da Halkevlerinin açılacağı, Kız Ortaokulu Müdürü Ömer Sıtkı Bey'in Trabzon kent merkezinde bir konferans vermesi ve kentte son günlerde kahve fiyatlarının aşırı derece artması haberleri yer almaktadır.

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının ilk sayfasının alt sütunlarında ise, Almanya'da kabine buhranının Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından çözülmeye çalışıldığına dair bir dış havadis bulunmaktadır.²⁰⁶

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının ikinci sayfasının üst sütunlarında Türk gençliği ile ilgili bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Yazıda Türk gençliğinin son senelerde yapılan inkılapların kalıcı olması için yeterince çalışmadığı eleştirisi yapılmaktadır.

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının ikinci sayfasının orta ve alt sütunlarında ise son günlerde Trabzon kentinde yayılmaya başlanan karahumma salgınına karşı vatandaşların alması gereken tedbirler ile ilgili sıhhat müdürünün dağıttığı bir bildirin maddeleri bulunmaktadır.²⁰⁷

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının üçüncü sayfasında ise Trabzon İcra Dairesinin hazrettiği bir arsayı satılığa çıkardığı havadisi bulunmaktadır.²⁰⁸

Yeni Yol Gazetesi'nin 2 Haziran 1932 tarihli sayısının dördüncü sayfasında ise, reklamlar bulunmaktadır. Trabzon kent merkezinde bulunan bir terzi dükkânı ve bir saatçi dükkânının reklamları bu bölümde bulunmaktadır.²⁰⁹

Yeni Yol Gazetesi'nin yukarıda özetini sunduğumuz sayısında Trabzon Belediyesi'ne yeterli ödenek ayrılmamasından dolayı merkezi idare eleştirilmekle beraber Türk gençlerinin son dönemlerde yapılan inkılapların kalıcı olması için yeterli çabayı göstermediklerinin yazılması gazete yönetiminin yeni rejime olan taraftarlığını göstermektedir.

²⁰⁶ *Yeni Yol Gazetesi*, **2 Haziran 1932**, s.1.

²⁰⁷ *Yeni Yol Gazetesi*, **2 Haziran 1932**, s.2

²⁰⁸ *Yeni Yol Gazetesi*, **2 Haziran 1932**, s.3.

²⁰⁹ *Yeni Yol Gazetesi*, **2 Haziran 1932**, s.4.

1928 Harf İnkılabı sonrasında Trabzon kentinde 1932 senesinde Hakkı Mahir Bey tarafından çıkarılmaya başlanan *Akın Dergisi* ise bu zaman diliminde Trabzon’da yayınlanan ilk dergiler arasındadır. Bir senelik kısa bir zaman dilimi müddetince faaliyet gösteren dergi içerik olarak, entelektüel temalı yayınları merkeze koymuştur. Akademik camiada meydana gelen gelişmeler, sportif müsabakalar, folklorik konular, ülke genelinde meydana gelen siyasal olaylar ve Trabzon kenti ekonomisi ile ilgili haberlerde yapan dergi yönetimi Trabzon kentinin kırsalında bulunan köylerde yaşayan ahali için faydalı olacak enformasyonların bulunduğu özel taşra baskılarında da bulunmuştur. Bu dönemde yayınlarda bulunan diğer basın yayın organlarının aksine dergide İstanbul’dan özel olarak sipariş edilen fotoğraflar kullanılması derginin Trabzon kamuoyunda olan popülerliğini arttıran bir diğer önemli faktör olarak öne çıkmaktadır.²¹⁰

1932 senesinde *Akın Dergisi* yönetiminin Trabzon kentinin taşrasında bulunan köyler için ek baskıda bulunmasından kısa bir süre sonra müstakil bir dergi olarak *Köy Dergisi* ortaya çıkmıştır. *Köy Dergisi*’nin, *Akın Dergisi* kapandıktan sonra da yayın faaliyetlerine devam etmesi dönemi inceleyen otoriteler tarafından müstakil bir basın yayın organı olarak görülmesini sağlayan bir faktör olmuştur. Derginin yayın içeriğinde Trabzon kentinin kırsalında bulunan köylüler için oldukça faydalı olacak tarım ve ziraat konulu enformasyonlar yer almıştır.²¹¹

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun onuncu yıl dönümü olan 1933 yılının yaz aylarında Trabzon Lisesi öğrencileri tarafından çıkarılmaya başlayan *Trabzon Lisesi Dergisi* ise bu dönemde Trabzon kentinde faaliyet gösteren bir okul dergisidir. Derginin yayın içeriğinde, Türk Edebiyatı tarihi, dergi yazarlarının gezi notları, sportif müsabakalar ile ilgili bilgiler ve folklorik konular yer almıştır. Dergide dönemin Trabzon Lisesi’ndeki sınıfların toplu olarak çekindikleri sınıf fotoğraflarının da bulunması Trabzon kentinin eğitim hayatının geçmişi ile ilgili olarak hoş bir nostaljiye ulaşmak konusunda değerli bir kaynak olmak hüviyetini dergiye kazandırmıştır.²¹²

²¹⁰ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basımı III (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s.4.

²¹¹ Albayrak III, a.g.e., s.6.

²¹² Albayrak III, a.g.e., s.11.

Bu zaman diliminde Trabzon kentinde faaliyet gösteren bir diğer basın yayın organı ise 1933 senesinde Arif Bey tarafından çıkarılmaya başlanan *Halk Gazetesi*'dir. Haftada iki gün çıkarılan gazetenin 1963 senesinin ilk aylarına kadar yayınlarını sürdürmesi ise gazetenin Trabzon ahalisinin nazarında olan değerini kanıtlayan bir veri olarak görülmelidir. Gazete 1931-1933 seneleri arasında iki yıl faaliyet gösteren *Reklam Gazetesi*'nin bir ardılı olma özelliği taşımaktadır. Gazetenin yayın içeriğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış devletlerle olan diplomatik ilişkileri, spor müsabakalarına ilişkin bilgiler, Trabzon kentinin altyapısı ile ilgili yapılan hizmetlerde görülen noksanlıkların yanı sıra ilk senesinde Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları için bestelenen şarkı ve yazılan şiirler yer almıştır.²¹³

²¹³ Albayrak II, a.g.e., s.64.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun önemli bir vilayeti olan Trabzon'da basın yayın hayatı vilayet matbaasının kurulmasından sonra ilk olarak 1869'da *Trabzon* gazetesinin yayınlanmasıyla başlamıştır. Takip eden dönemlerde ülke basın hayatındaki gelişmelere paralel olarak özel gazetelerin yayın hayatına başlamasıyla birlikte matbuat konusunda önemli bir konuma sahip olmuştur.

Trabzon gazetesi yayınlarını Rus işgaline kadar sürdürmüş ve bu periyotta en uzun yayın yapan gazete olmuştur. *Saadet*, *Trabzon'da Meşveret*, *Tarik* ve *Şark* gazeteleri de o zamanki şartlar dâhilinde uzun sayılabilecek bir dönem yayınlarını sürdürmeleri bakımında dikkat çeken gazeteler olmuştur.

Cumhuriyet öncesi Trabzon Vilayetinde çıkarılan gazetelerin pek çoğunun uzun ömürlü olmaması ve yayınlarını kısa süreler içinde sona erdirmeleri Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu şartların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ülkenin bu çalkantılı dönemi, savaşlar, ekonomik sıkıntılar ve bu gazetelerden pek çoğunun yeterli okuyucu kitlesine ulaşamamaları yayın ömrünün kısa sürmesine sebep olarak görülebilir.

İmparatorluğun 1. Dünya Savaşını kaybetmesi neticesinde Anadolu'nun işgale başlanması ve Rusların Trabzon'u işgali, yerli gazetelerin yayınlanmasında önemli bir kesintiye sebep olmuş, fakat aynı süreç içerisinde özellikle Rum azınlığa ait gazete yayınlarının ise devam ettiği görülmüştür. Rusların şehri işgali süresince otorite kurma isteği veya diğer nedenlerle azınlıklarla beraber kent kültür ve ekonomik hayatında önemli yıkımlara yol açması, şehrin kültürel hafızasına büyük zarar vermiş, savaş sebebiyle zor şartlar altında olan bir liman ve ticaret kenti Trabzon'da ekonomik sorunların daha da artmasına sebep olmuştur.

Trabzon basın tarihinde önemli bir yere sahip olan ve Milli Mücadele öncesi 1918'de Faik Ahmed Barutçu tarafından kurulan *İstikbal* gazetesi işgale karşı çıkmış, işgale karşı direniş hareketini destekleyen ve halkı işgal hakkında bilgilendiren

yayınlar yapmıştır. Milli Mücadele döneminde Trabzon'da, hatta tüm Karadeniz ve Doğu Anadolu'da halkın Milli Mücadeleyi desteklemesinde önemli bir rol oynamış ve Milli Mücadeleye tam destek vermiştir. Milli bağımsızlığın kazanılması sonrasında ise Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin kaldırılması gibi temel reformlarda muhalif bir yayın politikası izlemiş, çok partili sisteme geçiş denemesinde ise, kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası politikalarına destek vermiştir.

Cumhuriyet'in İlanından sonra Trabzon'da yayınlanan gazetelerden muhalif *İstikbal* ve *Kahkaha* gazetelerinin yanı sıra, *Çalığışu*, *Güzel Pulat-Hane*, *Yeniyol* ve *Halk* gazetesi gibi hükümet uygulamaları ve reformları destekleyen yayınların oluşu, Trabzon basınında farklı fikir ve görüşlere yer verildiğinin bir işareti olarak yorumlanabilir.

Erken Cumhuriyet döneminin en önemli olaylarından biri olan Şeyh Said ayaklanması ve akabinde çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanununun tüm ülke basınında olduğu gibi Trabzon basını üzerinde de sarsıcı etki ve sonuçları olmuştur. İstanbul ve Anadolu'da kapatılan muhalif gazeteler arasına Trabzon'da *İstikbal* ve *Kahkaha* gazeteleri de eklenmiştir.

Genç Türkiye Cumhuriyetinin en önemli kültürel dönüşüm reformlarından birisi olan Harf İnkılabının 1 Kasım 1928 de kanunlaşması ülke ve Trabzon basınında da olumlu olarak karşılanmıştır. Trabzon'da bu tarihten sonra yayınlanan gazeteler aşamalı olarak yeni alfabeyle yayınlar yapmaya başlamış ve belli bir süre sonra tamamen yeni harflerle gazete yayınlarına geçilmiştir. Bu dönem ve sonrasında Trabzon'da yayınlanan gazeteler harf inkılabını destekleyen yayınlar yapmış, yeni harflerle eğitim ve öğretim seferberliği halka duyurulmuş ve bu konuda hükümet çalışmalarına destek verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde Trabzon'daki basın yayın organları, farklı siyasi eğilimler göstermekle beraber tamamının Trabzon kentinin yaşadığı ekonomik, toplumsal ve altyapı sorunlarının çözümü konusunda birleştikleri, Trabzon Erzurum demiryolunun yapılması, Trabzon limanının büyütülmesi ve ticari ticari olarak daha aktif hale getirilmesi gibi konularda ortak çaba harcadıkları ise önemli bir olgudur.

KAYNAKÇA

KİTAP ve MAKALELER

- ADANIR, Oğuz, **Osmanlı ve Ötekiler**, Doğu Batı Yayıncılık, İzmir, 2002.
- AĞAOĞLU, Ahmet, **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- AKSOY, Hikmet, **Trabzon Basını Gazeteler Gazeteciler (1869-1998)**, Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Trabzon, 1998.
- ALBAYRAK, Hüseyin, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- ALBAYRAK, Hüseyin, **Dünden Bugüne Trabzon Basını II (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- ALBAYRAK, Hüseyin, **Dünden Bugüne Trabzon Basını III (1929-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- ALBAYRAK, Hüseyin, **Dünden Bugüne Trabzon Basını IV (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- ARMAOĞLU, Fahir, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914**, Timaş Yayınları, Ankara, 1995.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam Birinci Cilt (1884-1938)**, Remzi Kitapevi İstanbul, 2012.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal Birinci Cilt 1881-1919**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2012.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal İkinci Cilt 1919-1922**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2013.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal Üçüncü Cilt 1922-1938**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2014.
- BARUTÇU, Faik Ahmet, **Siyasi Hatıralar Milli Mücadeleden Demokrasiye Birinci Cilt**, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2001.

- BAŞKAYA, Muzaffer, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Trabzon'da Ekonomik Hayat (1923-1950)**, Serander Yayınları, Trabzon, 2015.
- BAŞKAYA, Muzaffer, **Trabzon'un Yakın Tarihinden Kesitler**, Kriter Yayınları, İstanbul, 2019.
- BİLİCİ, Ümit, ‘‘ Yeni yol ve Halk Gazeteleri Öncülüğünde Trabzon Basının Çok Partili Sisteme Bakışı ‘‘, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İstanbul, 2009.
- BİRİNCİ, Ali, ‘‘ Trabzon'da Matbuat ve Neşriyat Hayatı (1865-1928), **İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongreleri Bildirisi**, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1990.
- BULUT, Hüseyin, ‘‘ İstikbal Gazetesi Dizini (1921-1923) ‘‘, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum, 1994.
- ÇAPA, Mesut, ‘‘ İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Mübadele ve İskân ‘‘, **Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 1991
- ÇİMEN, Ali, **Tarihi Değiştiren Olaylar**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.
- DEMİRCİOĞLU, Asuman, ‘‘ Cumhuriyet'in İlan Edilişi ve Halifeliğin Kaldırılması Sürecinde ‘‘ İstikbal ‘‘ Gazetesi'nde Lütü Fikri Bey ‘‘, **Atatürk Dergisi**, C.7, S.1, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Yaz 2018\I, s.37-62.
- FİNDLEY, Carter, **Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007**, Çev. Onur Güneş Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- GEZGİN, Suat, **Türkiye'de Yerel Basın**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- GOLOĞLU, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1 Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- GOLOĞLU, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-III Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- KABALCALI, Alpay, **Türk Kitap Tarihi Cilt I Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989.
- KARABEKİR, Kazım, **Günlükler (1906-1948) 2.Cilt**, yay. haz. Yücel Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- KARPAT, Kemal, **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.
- KARPAT, Kemal, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

- KİLİ, Suna, **Türk Devrim Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- KOLOĞLU, Orhan, **Gazi'nin Çağında İslam Dünyası**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1994.
- KURTOĞLU, Ramazan, **Her Ekonominin Bir Siyaseti Her Siyasetin Bir Ekonomisi Vardır Türkiye Ekonomisi (1838-2010) Mali Bağımlılık-Büyüme Krizler ve Siyasi Sonuçları Zihniyet-Borç-Büyüme-İstihdam 1834-1914 Dönemi ile 1980 Sonrası Benzerlikleri**, Orion Kitapevi, İstanbul, 2015..
- LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011.
- ODABAŞIOĞLU, Cumhur, **Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları**, Karadeniz Gazetesi ve Matbaacılık Limited Şirketi Yayınları, Trabzon, 1987.
- ODABAŞIOĞLU, Cumhur, **Trabzon Milli Mücadele Yılları Basını 1919-1925**, Eser Ofset Yayıncılık, Trabzon, 1993.
- ORTAYLI, İlber, KÜÇÜKKAYA, İsmail, **Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 1923-2023**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- OMAY, Mehmet Can, " General Political Opinions Of An Opponent Journalist During The Early Rebuclican Period: Faik Ahmet Barutçu and Istıkbal Newspaper ", **Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, İstanbul, 2009.
- ÖKSÜZ, Hikmet, **Batı Trakya Türkleri (Makaleler)**, yay. haz. Veysel Usta, Karadeniz Araştırmaları Merkezi Yayınları, Çorum, 2006.
- SARINAY, Yusuf, PEHLİVANLI, Hamit, SAYDAM, Abdullah, **The Pontus Issue And The Policy Of Greece**, Atatürk Research Center, Ankara, 2000.
- SELCİK, Gökhan, " Trabzon gazetesine göre Trabzon Vilayeti (1906-1908) ", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Trabzon, 2012.
- TARAKÇIOĞLU, Mustafa Reşit, **Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi**, yay. haz. Hikmet Öksüz, Veysel Usta, Serander Yayıncılık, Trabzon, 2008.
- TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.
- TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi III Yeni Türkiye'nin Oluşumu (Birinci Bölüm) (1923-1938)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.

- TÜRKMEN, Zekeriya, ‘‘ Mahmud Şevket Paşa ‘‘, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, Ankara, 2003.
- ULU, Cafer, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Ermeniler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek
- USTA, Veysel, ‘‘ Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon’un Durumu ‘‘, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Yıl:9, Sayı:17, Güz 2014,
- YAZICI, Nesimi, ‘‘ Tasvir-i Efkar ‘‘, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.40, İstanbul, 2011.
- YAZICI, Tolga, , **1923-1946: Tek Partili Dönem Medya ve Siyaset 2**, Volga Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- YETKİN, Çetin, **Karşı Devrim 1945-1950**, Kilit Yayınları, Ankara, 2011.
- ZÜRCHER, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Yasemin Soner, İletişim Yayınları, Amsterdam, 1995.

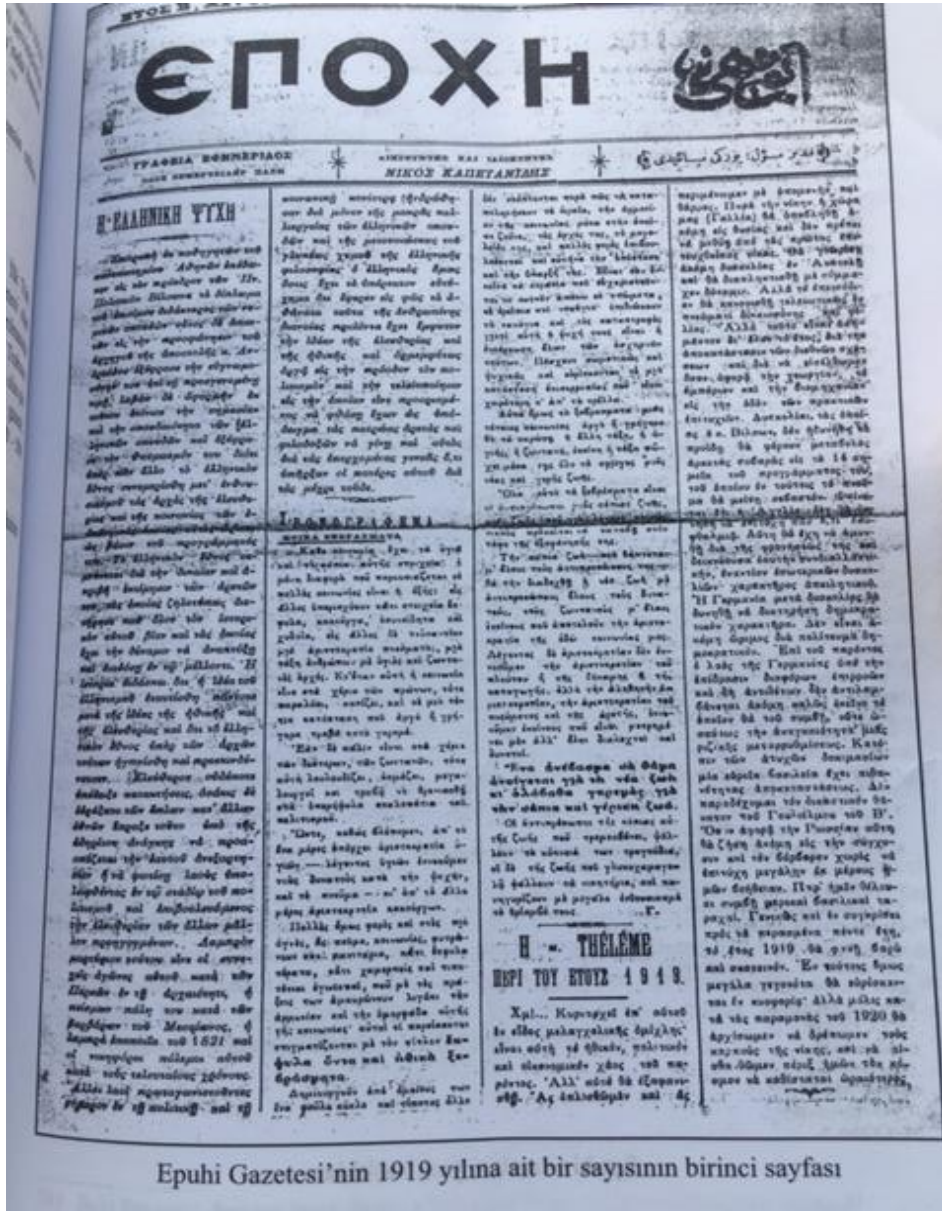
SÜRELİ YAYINLAR

- İstikbal Gazetesi
- Kahkaha Gazetesi
- Çalıkuşu Gazetesi
- Deve Kuşu Gazetesi
- Trabzon Ticaret Gazetesi
- Yeni Yol Gazetesi
- Güzel Pulat-Hane Gazetesi
- Reklam Gazetesi
- Trabzon’da Muallimler Birliği Dergisi
- Özdilek Dergisi
- Necm-i Ati Dergisi

EKLER

EKA

1887 senesinde Trabzon kentinde Rum azınlık tarafından çıkarılmaya başlanan Epohi Gazetesi Kurtuluş Savaşı sırasında ayrılıkçı yayınlar yaptığı için iki redaktörü ve iki muhabiri askeri mahkeme kararı ile asılarak idam edilmiştir.²¹⁴

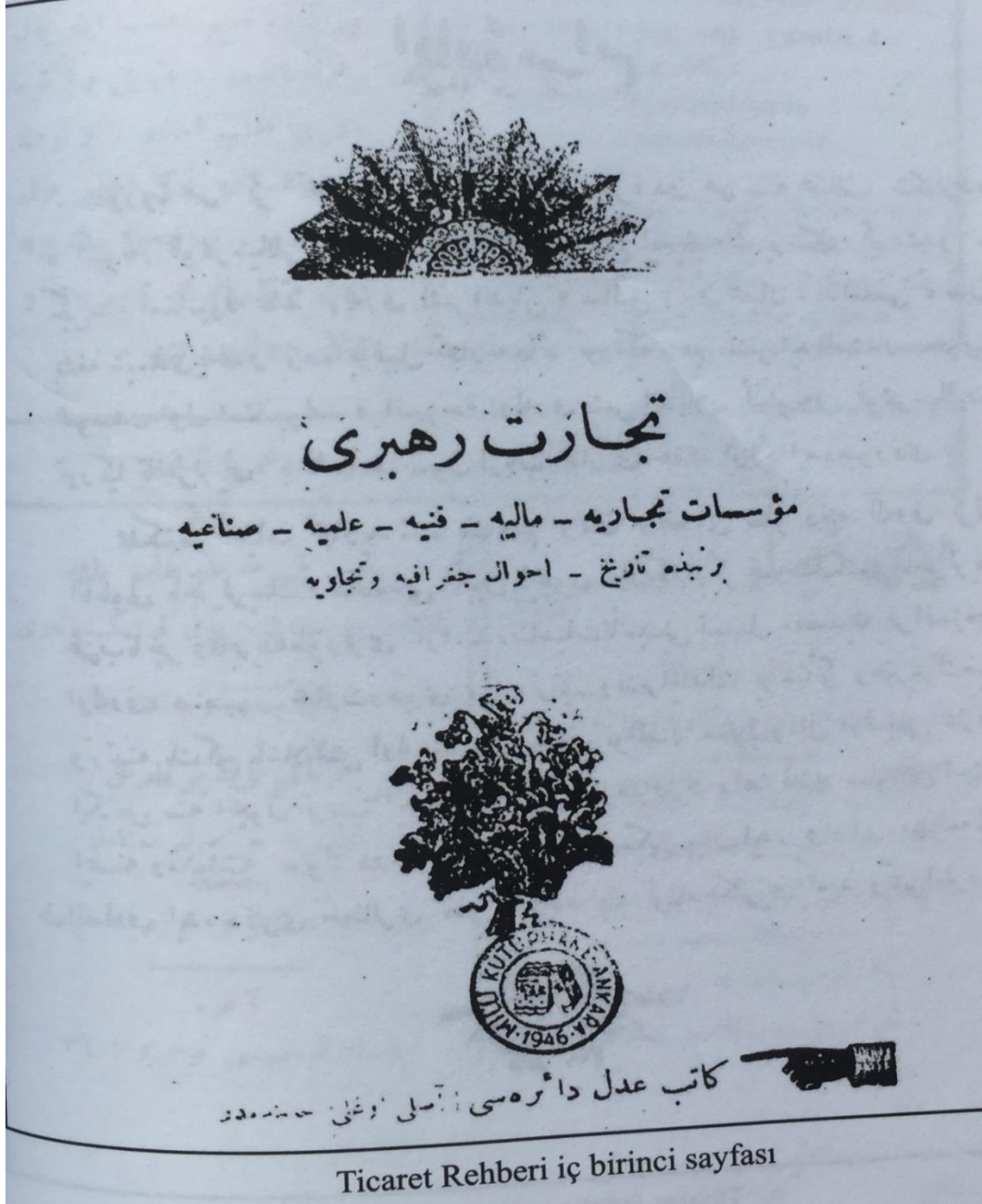

Epohi Gazetesi'nin 1919 yılına ait bir sayısının birinci sayfası

²¹⁴ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.581.

EK B

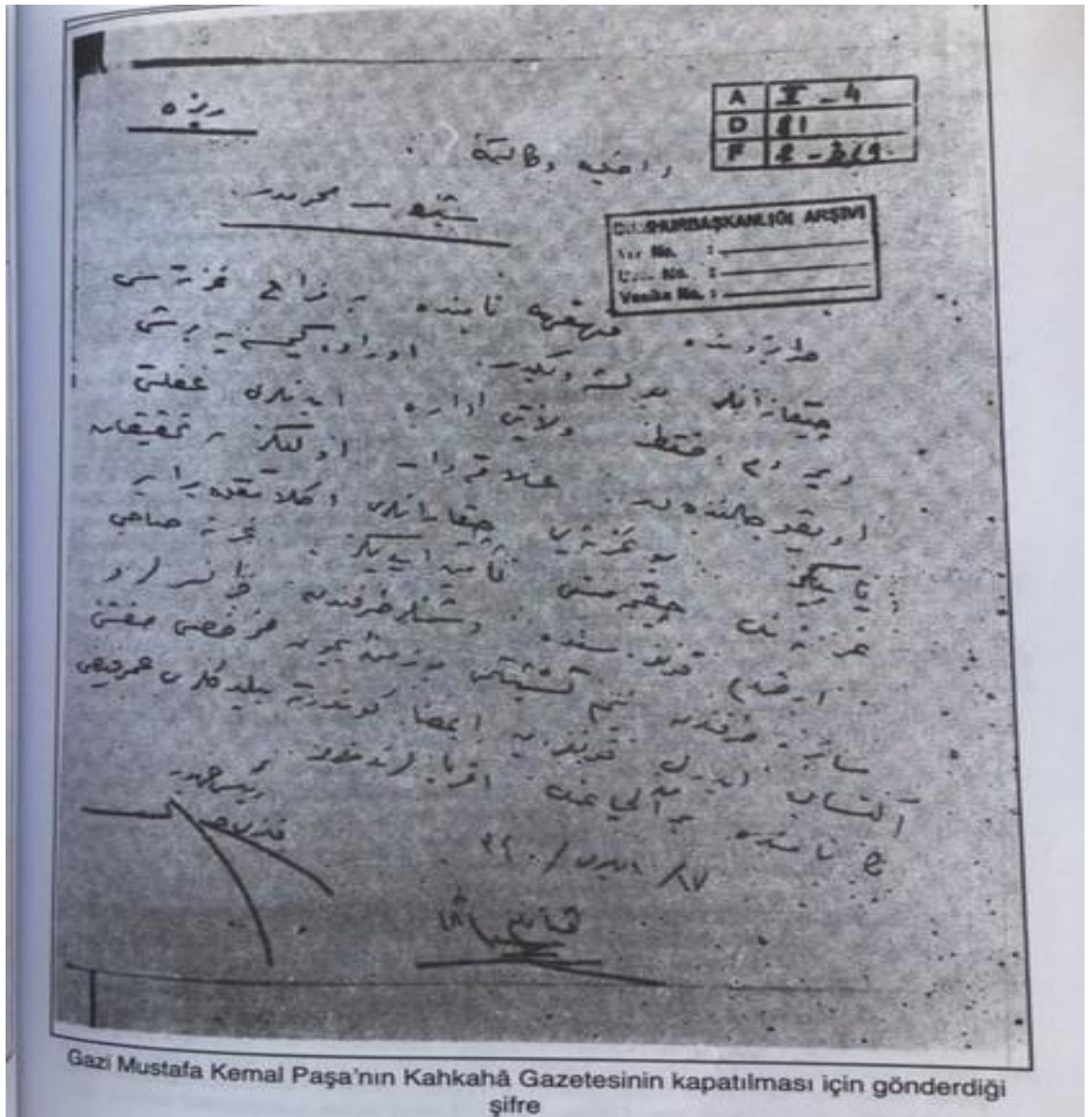
Samsun kentinde 1923 senesinde çıkarılmaya başlanan ve ekonomi temalı yayınlar yapan Samsun Ticaret Rehberi Gazetesi'nin bir sayısı.²¹⁵

²¹⁵ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s.555.

EK C

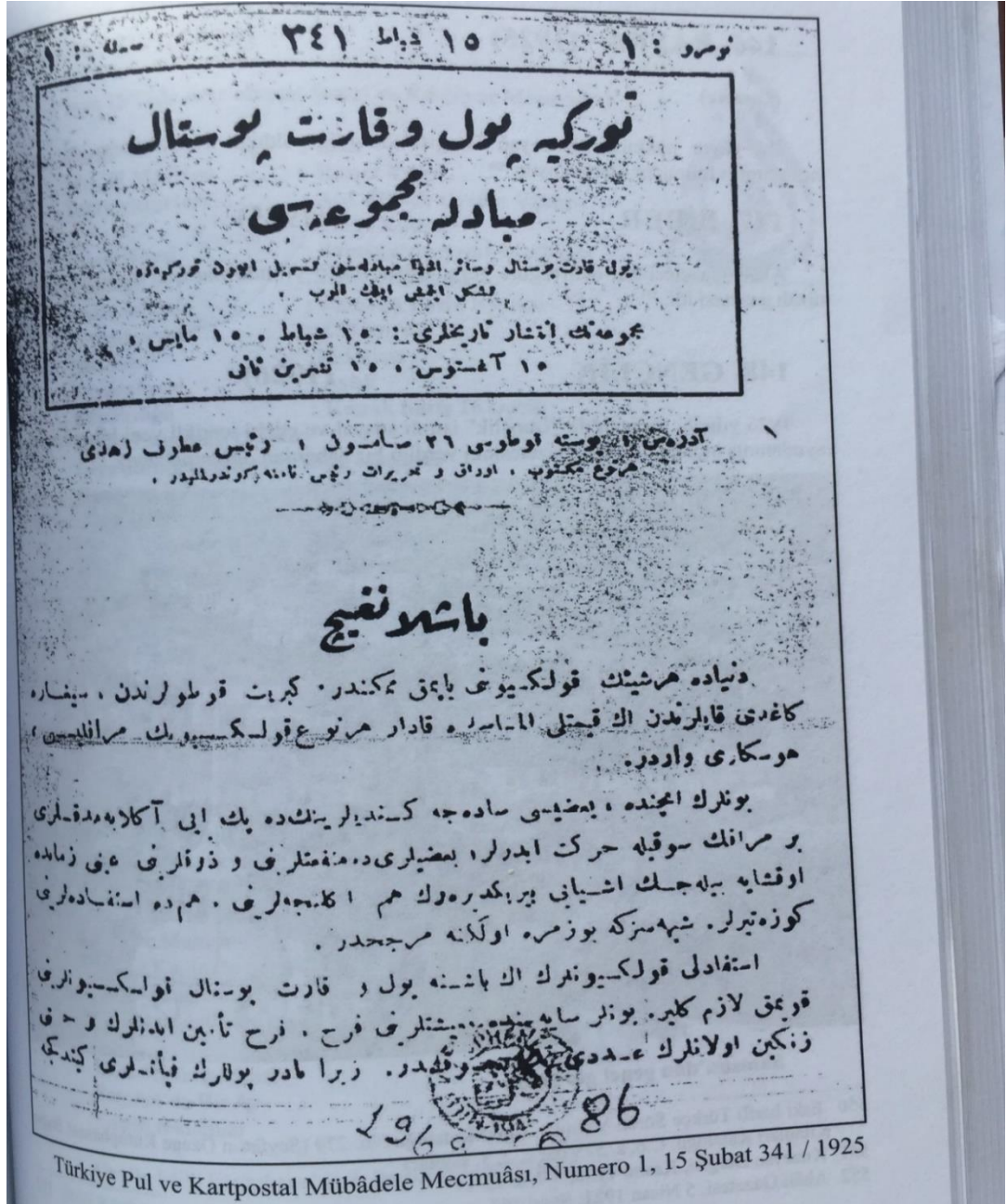
Trabzon kentinde 1922 senesinde Es'ad Ömer Eyyubi tarafından çıkarılmaya başlayan mizahi olarak politik ve toplumsal eleştirilerde bulunan yayınlar yapan Kahkaha Gazetesi 1925 senesinde Takrir- Sükûn Kanunu'ndan sonra kapatılmıştır. Aşağıda dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Kahkaha Gazetesi'nin kapatılması için gönderdiği telgraf sunulmuştur.²¹⁶

²¹⁶ Hüseyin Albayrak, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.243.

EK D

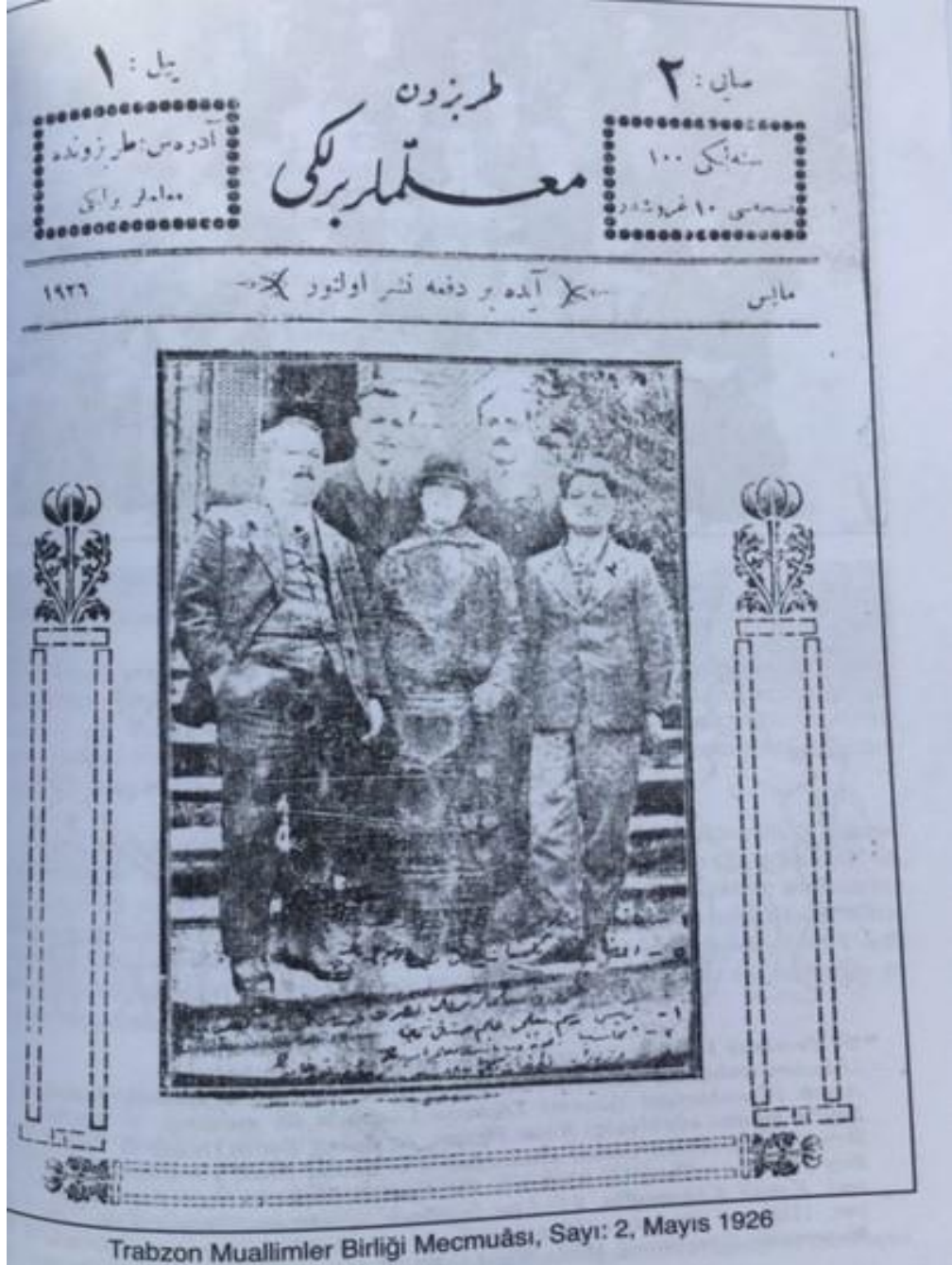
1925 senesinde Atuf Zühdi Bey tarafından Samsun'da Türkçe ve Fransızca olarak çıkarılan ve Samsun kentini Batı Avrupa ülkelerine tanıtmaya misyonu benimseyen Türkiye Pul ve Kartpostal Mübadele Gazetesi'nin 1925 senesine ait bir sayısı.²¹⁷

²¹⁷ Hüseyin Albayrak, *Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)*, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.569.

EK E

1926 senesinde Trabzon kentinde bulunan öğretmenler tarafından çıkarılmaya başlanan Trabzon Muallimler Birliği Dergisi'nin 1926 senesine ait bir sayısı.²¹⁸

²¹⁸ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.325.

EK F

1926 senesinde Trabzon kentinde Şefika Münir Bey tarafından çıkarılmaya başlanan Çalıkuşu Gazetesi'nin 1926 senesine ait bir sayısı.²¹⁹

²¹⁹ Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.328.

Yeni Yol Gazetesi 23 Ekim 1927 / Bir önceki gün Mustafa Kemal Paşa tarafından okunan Nutuk Özeti.

Yeni Yol Gazetesi
 Sayı: 109
 Tarih: 23 Ekim 1927
 Cilt: 1
 Sayfa: 109

Nutuk Özeti

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Çarlık, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

İstanbul'da Hürriyetin İlk Zafı
 Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

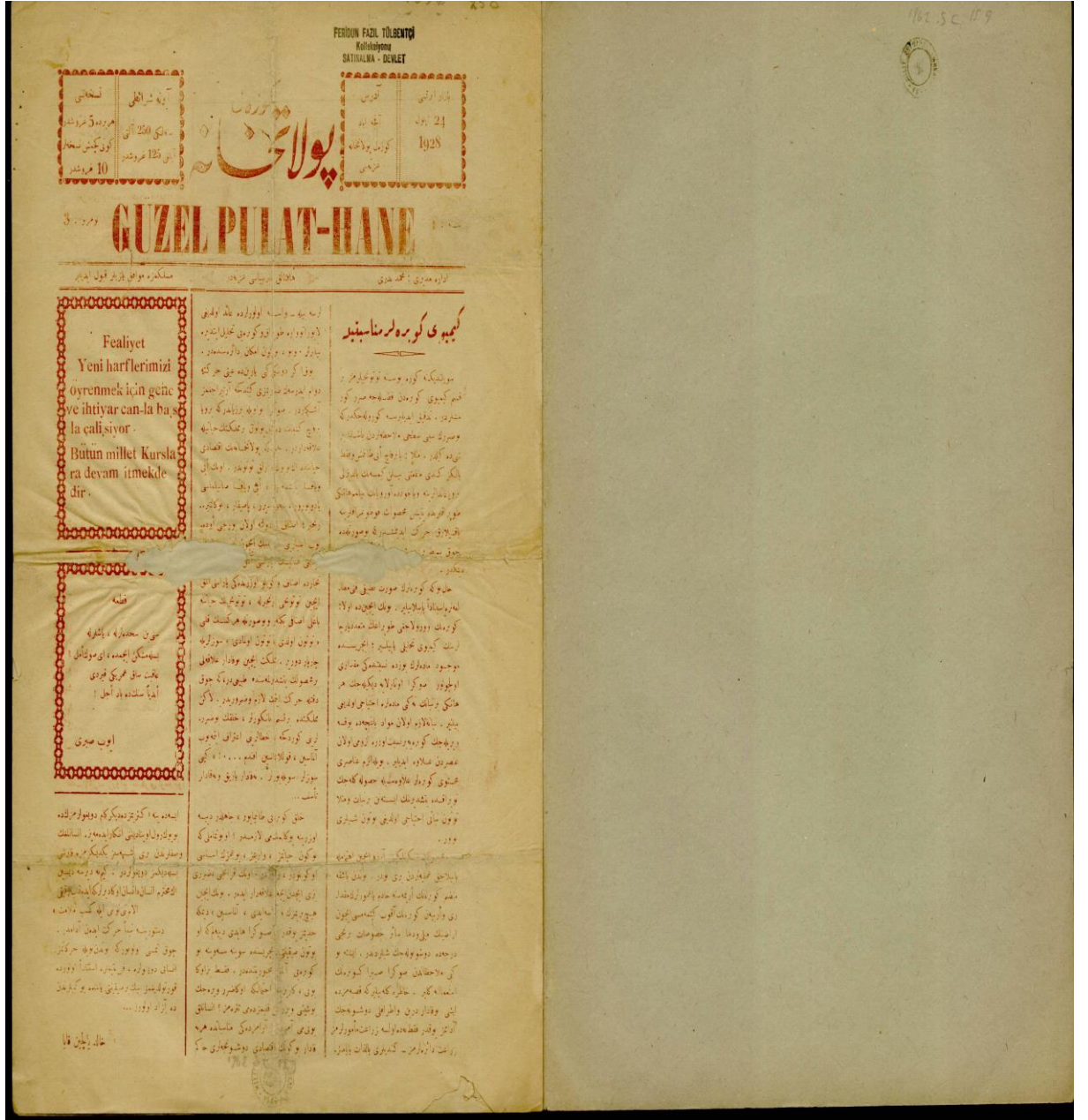
1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı

1868 yılında İstanbul'da, Çarlıkta Hürriyetin İlk Zafı olarak bilinen bir olay meydana geldi. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin çarlık yönetiminden aldığı ilk hürriyet zafıydı. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu. Bu belge, Osmanlı Devleti'ne, "Hürriyetin İlk Zafı" olarak bilinen bir belgeyi sundu.

EK H

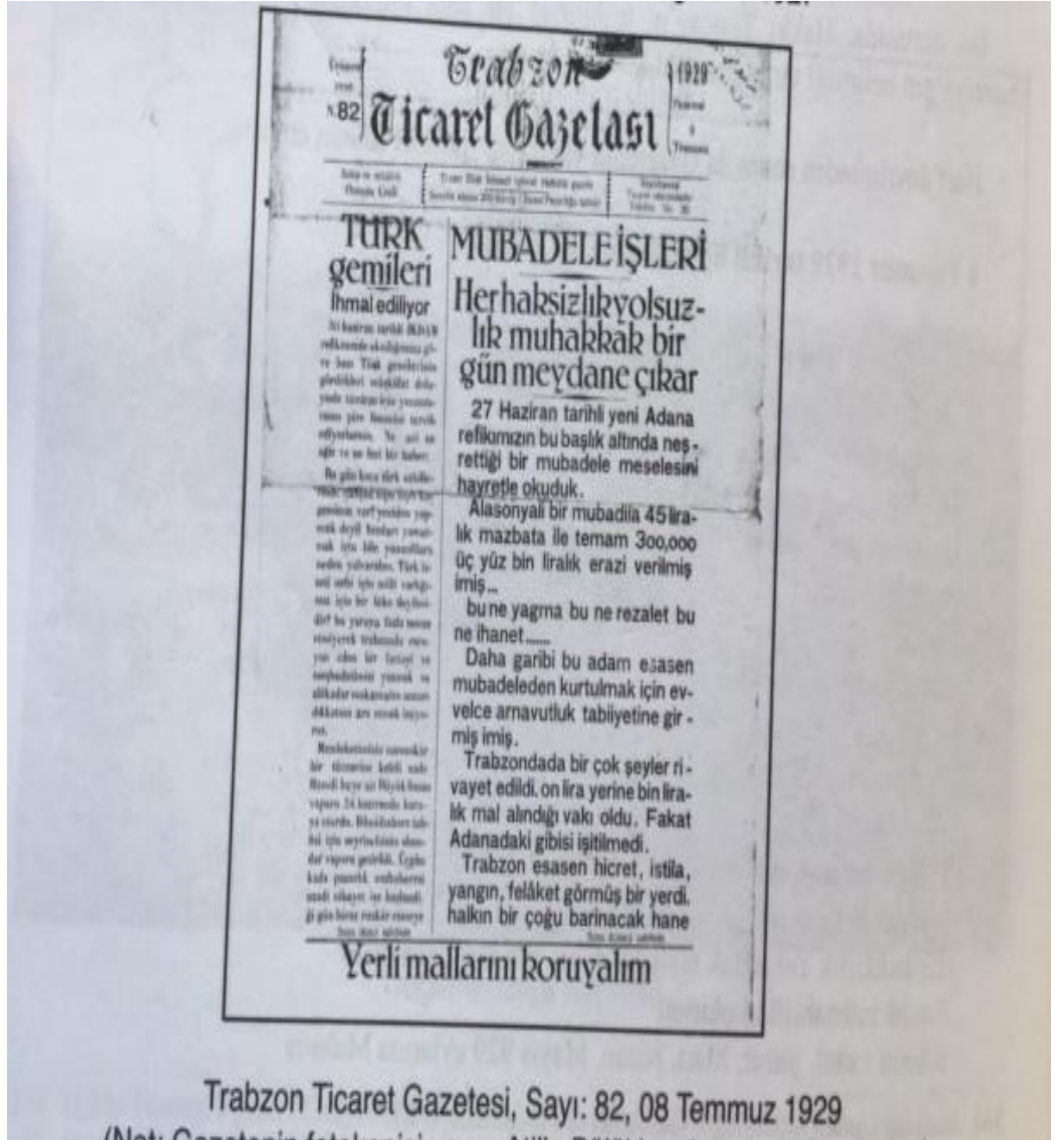
Trabzon'da 1928 yılında Mehmed Bedri Bey tarafından çıkarılmaya başlanan akademik temalı yayınlarda bulunan Güzel Pulat-Hane Gazetesi.²²¹ (Harf İnkılabı İlk Dönemlerinde)

²²¹ Son Haber Matbaası Fethi Yılmaz'ın Özel Arşivinden.

EK I

1927 senesinde Trabzon kentinde Osman Cudi Bey tarafından çıkarılmaya başlanan Trabzon Ticaret Gazetesi'nin Harf Devrimi'nden bir sene sonra 1929 yılına ait bir sayısı.²²²

²²² Hüseyin Albayrak, **Dünden Bugüne Trabzon Basını I (1869-2009)**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.332.

SENE : 1 9 MAYIS - CUMARTESİ 1931 No : 1

İdarehanesi
Sakız meydanında
İSTİKBAL YURDU
Telgraf : (REKLAM)
Telefon : 55

Abone şartları
Seneiği : 750 Kurus
Altı Aylığı : 380
Üç Aylığı : 200
Aylığı : 120

REKLAM

Nüshası 100 para Siyasetten gayri her şeyden bahseder yevmi gazetedir Nüshası 100 para

Maksada dair
Gazetemizin intişar maksadını hakkında karilerine bir kaç söz söylemek ni münaşip görülmektedir. Reklamın ticaret hayatındaki mevkiî herşeyden önemlidir. Mübiri ve metnini tesbir etmeden, umu na duyurmadan müsteri bulmak ticareti bir azıya cesatüfö bırakmak olur. Reklamın müsteriye cella ünlükte büyük rolü vardır. İcazın insanı reklam sayesinde, reklamın cazibesiyle istifa ihtiyacını hisseder. Bir ticarethane nin yeni bir mal getirdiğini, malın piyasadaki emsalından daha fazla rağbet talep edecek evsaffini müsteri kendiliğinden ve tesadüfen öğrenmek ibtidai anda bırakılmasa tesadüfün hüfünden dümit beklemek zaruretini hasil olur. Onun için reklam ve reklâmçilik ticaretin ruhu dir. Ve her ticaretbanenâ masraf bütçesinde en mübim yekümü reklam sütununda toplanmış görürsünüz.
Hizmede bu ihtiyacı hissedilmiş veya inkar edilmiş değildir. Yalnız pek mahdut satede tatbik edilmiştir. Burada pek bi fazla masraflı görülmektedir. Biz bu masraflı kaldırarak, reklam ve reklâmçilik ticareti

Ticaret ve Sanayi Odası kongresi
Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası kongresi 7 Mayıs Perşembe günü saat 20 de tüccarların iştirakile Oda salonunda kışat edilmiş ve kongre siyasetine tüccardan Çiğir Zade Hüseyin kitabete Osman Cudi beyler intihap edilerek odaca tanzim edilmiş Roznameye dahil müvafık müzakere ve muntika kongrasına arz edilmek üzere bazı makaleler itihaz edilmiştir.

Fındık piyasaları
16 Mayıs 931 tarihinde intikat edecek olan muntika kongrasına Trabzon Odası namına murubhas olarak oda reisi Hatip Zade Mustafa ve tüccardan Hacı Salih Kaptan Zade Ali Nazmi beyler intihap edilmişlerdir.
Muntika kongresi hakkında ayrıca izahat verilecektir.

Zeytin yağlarımız
Brezilya, Arjantin gibi cenubi Amerika memleketleri zeytin yağı için son zamanlarda mübim birer mahreç haline gelmektedirler. Tüccarlarımız bu memleketlere İtalyanlar vasıtasıyla zeytin yağı göndermekle idiler. Arjantin hükümeti bu tavassutu ortadan kaldırmak ve daha ucuz zeytin yağı almak için İstanbul ticaret odasına müracaat etmiştir.

Devlet Bankası
İstanbul gazetelerinin yazdıklarına göre Devlet bankası meclisi idare siyasetine sabık Trabzon mebusu Seifî beyin istifa kuvvetlidir. Umman müdür muavinliğinde Ziraat bankası müdür muavini Şalhattın bey getirilecektir.

Çiçek balosu
Mektepli fakir çocuklara yardım cemiyeti tarafından Mayısın 14 üncü Perşembe günü akşamı yeni vilâyet konanında bir çiçek balosu tertip edilmiştir. Heyeti tertibiye balonun intizam ve mükemmeliyeti için çalışmaktadırlar.

Fırınlarda teftişat
Dün Belediye tarafından meydan tarafındaki fırınlar teftiş edilmiş, bazı noksan ve fena ekmecek yapan fırınlar muhtelif cezalarla cezalandırılmış ve fena ekmecekler musadere olunmuştur.

Reklam

Bu akşam yıldız sinemasında

(Saklık)

Sahife 4

SENE : 1 20 MAYIS - ÇARŞAMBA 1931 No : 6

İdarehanesi
Trabzon suluz meydanında
İSTİKBAL YURDU
Telegraf Trabzon (REKLAM)
Telefon : 55

Memleket ve milletin menfaatinin
hadim yanlıra gazetesinin
sütunları açıktır.
Güdenlerin emriyle işleri olumsuz.
Hiss müdencilerinden gazetesinin
mer'ülünen kabul eder.

Nisban 100 para Siyasetten gayri her şeyden bahseder yevmi gazetedir Nisban 100 para

REKLAM

KIRALIÇA
Hen Fenni Hen Şahhi
KARADENİZ MÜSÜRAT FABRİKASI

GAZİ
Tıraş Bıçaklarını
Her Yerde Arayınız

Bütün bıçaklara faikdir bir tecrübe bin reklamları faikdir.

Umum Türkiye acenta ve deposu
Trabzoda Aptulhalim Zade
Allah müessesesidir

ptan paketi 450
rakende danesi 5

Trabzon
İSTANBUL ECZANESİ
ALİ CAFER

Orta hisar - Yeni Hükümet barmasında
na uuz ve dikkatla reyetta imal eder

DANTİN - Diş Macunu Deposu

SADAKAT
OTEL VE KIRAATHANESİ

Muhabe önünde Sakız meydanında yeniden tektir ve tektir eyıldiğin Otel ve kiraathanesi inatın ve bilhasna yatak takımlarına temizliği ve müakemmeliyeti ile yoldcular abur duru inatırlarını temin edilmisdir

F... müpteriyyi memnuni edeci derecede

MOTOR VE DINAMO

Beş bejgir kurvelinde bir İngiliz motorile 130 volt 35 Amperlik bir adet Fransız mali Dinamo bütün tertibatla uuzca satılmaktadır.

İp oklarını malhasına mütracatları

Müdir me'ül Hasan Talp

Belediye Bütçesi

Yoksul bir aile ocağı kışın günden ve sirtından bir çok şeyleri esirlemek mecbur yelindedir. Yoksul şehircilerinin belediyesinde öylesine sıhhat ve unvan namına başarmaya meclur oluğu bir çok istenilen tegeyeme mehtakimdir.

Trabzon şehrinde kendisine lazım olan temizlik ve unvanı elde edebilecek zengin bir belediye emilata sahip değildir. İşte önümüzdeki sene için hazırlanan bütçe meydanda. Onunda belediye kasasına girecek halkiki mükatları elde etmek için aşığı vukarı yitide yirmisini çürüğe çıkarmak çok kabildir.

Bütün kılçe yekünunun yitide onunun maşalara ayrdıktan sonra elde kalan re her halde yitidin lirayı şeymiyecek olan bir parvekle yapılmışsa mümkün işler ne olacaktır? Gece yıllarda ne yapılmışsa yine onlar daktılır. Şehirin bir kaç şiz ünimerdeki sokakları sabbah akşam salınır, yarı gezece kadar üstün körü aydınlanır. Beterden soşağa bırakılan zibiller unek kalbılır. Ekmeğin hamurları inçinden bazı pahane maddeleri çikmatta başlatınca fırınlarla eykhat yapılır. Güi ssa caddesinin yagınurun hatlakığı dönen saltı istinden bir kere daha illüdür geçilir. Kasup

Fındık mahsulü

Bu sene fındık mahsulünün görüldüğü pek iyidir. Geçenlerde vakıtz yağın kaktardan mahsulü bozulmam ihtimalinde korunulmuştu. Fakat benim denekliğe daktıl edecek bir emare yoktur. Bilhasna şahillerdeki fındıkların bu soğuktan mütearri olmasığı anlaşıyor. Yalnız yüksek köylerin den tesirle mahsulü epeyce zedelenmiştir.

Mahip bey

Senayi ve Maden Bakanının Elektrik şiketine şikaz edeceği 225 bin liraya mahabül alacakları ipotek vesair muameleleri itaaz için gelen muhabbalardan Mahip bey bu muameleleri tamamen şimal ederek fındık gün vatan vepurde latabak gitmiştir.

dükkanlarını tel katre kour, kasaplarında bir beyaz fındık geydinir. Bütün icmat aparat hanesini doldurmayacak uuz ve kolay şeylere başlı kalır. Halkiki şehircimizin temiz ve manur olatılması için yeni başlan yapılması icap eder. Biz belediye işinde bir Amerikalı gözle görerek bir Avrupalı kafesle düşüncecek kadar zengin değiliz. Yalnız şehir ve şehircilik meşumun olduğuna şüphe yokki şehirlerinde bazı tektiklerimiz var. Mesellü göynümüz islerki belediye büçemiz müsait olsada şehircinin belli başlı işlek yer-

Amerikada faizlar

Neşry (A. A.) Newyorkta Reser federal bankın mükerri iskoto fiatlı yitide kiden bir kuçuk edmiştir.

Bakalım bizim memleketimizdeki faiz mübeti ne zaman emmeye başlayacak? Öyle Amerika gibi faiz işleri his edilmeyecek bir hale getirmeyi hayalımızdan geçirmeye hakkımız yok. Yalnız kompu milletleri kendimire örnek alabilek yine memnuni bize.

Yoksa bu günkü faiz aşığı alımda ticari işlemlerimizi tabii mecrasında yürütmeğe imkân bulamayacağız.

Tayın

Şehirimiz Baylar müdiri Edhem bey Erzurum Vekayı bakatı mücaleli heyetine tayin edilmiştir. Mümalye yeni vazifesinde muvafıkoyetler temei eder.

lerinde tir kaç abdeneycek yapırsa... Yine bütçeden bir kaç para ayırssa da şehircin ortasında bom boş duran orsallara hüççensini her çekil verse... Yine bütçeden imkân bulsada denize akan lağım yollarının üstünü kapatabilsa... Şöyle ulak himmilleri başarması kolay daha bir kaç ilümlü iş savatıldık. Fakat belediye'nin pek yitide olacak şu biçim şikayetinden çekinmeyeceğiz: - Amru yapılmı. Şu yunurak hüççenin bu kuzman işlere tahammülü var...

Zahire borsası

Kş. S.

Fındık ve Vakıfkebir F. -
Tambul yerli ve Yoma 41,50
" Of -
" Hopa 40
" Arhavi -
" Vize 38
" Gıra -
Sını Gürele 40
Fıstık fındık -
Ceviz içi -
Kabuklu ceviz -
Maur Çarşamba 7,50
Maur unu 7
Fındık 9
Yumurtu gıfı 3,50
Dedik litanbul 1 nci 13,50
" " 2 nci 11,50
" Çoruh 1 nci 12
" " 2 nci 10
" Samsun 1 nci -
" " 2 nci -
" Yeni fabrika linci 13
" " Zaci 11

Nukut
İstanbul borsası

İngiliz 1030
Frank 12,06
Dolar 0,47,25
Liret 9,02

Hamburg fındık fiatları

19 / Mayıs / 931 :

Fındık içi Cireson ve Levant malları hazır üzürine 163 şilin, fındık Cireson ve Levant malları vadeli 157 şilin, fındık içi lıpaşyol mali vadeli 190 şilin.

Teshükür

İhtıqarimizi tektir eyleyen lıbal refikimize teşekkür ederiz.

Reklam

YENİ YOL

SİYASİ GAZETE - TRABZON

Belediye bütçesi tasdik edilmedi

Her yıl tasdik vilayet meclisi tarafından Belediye bütçesi tasdik edilmez. Belediye bütçesi tasdik edilmediği takdirde belediye komisyon bir komisyon tarafından hazırlanır ve belediye meclisi tarafından tasdik edilir. Ancak belediye meclisi tasdik etmez ise belediye komisyonu tasdik eder. Belediye meclisi tasdik etmez ise belediye komisyonu tasdik eder. Belediye meclisi tasdik etmez ise belediye komisyonu tasdik eder.

Elektrik Şirketine

Elektrik şirketine yeni elektrik tesisleri yapılması için belediye meclisi tarafından karar alınmıştır. Belediye meclisi tarafından karar alınmıştır. Belediye meclisi tarafından karar alınmıştır.

Sah Ps. Hz.

Sah Ps. Hz. mektebinde eğitim gören öğrencilerin sayısının arttığı görülmüştür. Mektebinde eğitim gören öğrencilerin sayısının arttığı görülmüştür.

Yeni Mezarlık

Yeni mezarlık alanının tahsis edildiği öğrenildi. Yeni mezarlık alanının tahsis edildiği öğrenildi.

Başvekilimizin İtalya-dan müfarekatları

İki hükümet arasında dostane telgraflar teati edildi. İki hükümet arasında dostane telgraflar teati edildi.

Bir münasere

Münasirete, idarece cidden ihtihare iktisap edilmeyen her orta mektebinde geçen hafta bir veda münasireti verilmiş, münasirede bazı konuşmalar yapılmıştır. Münasirede bazı konuşmalar yapılmıştır.

Kız orta mektebi

Kız orta mektebinde eğitim gören öğrencilerin sayısının arttığı görülmüştür. Kız orta mektebinde eğitim gören öğrencilerin sayısının arttığı görülmüştür.

idman Bayramı

idman Bayramı, şehrimizde büyük coşkuyla kutlanmıştır. idman Bayramı, şehrimizde büyük coşkuyla kutlanmıştır.

Muhafız gücü Turnesi

Muhafız gücü Turnesi, Ankaralı (a. a.) Muhafız gücü bisikletçileri cemui ve orta Anadoluya ve atlıları garba müteveccihen bu gün seyahata çıkmışlardır.

Cenaze Otomobilleri

Cenaze Otomobilleri, Belediye Cenaze otomobillerinin mübaysana karar verilmiştir.

Mifetifler gitti

Mifetifler gitti, Şehrimize geldikleri yaz dğün mülye mifetifleri Erzuruma gitmişlerdir.

BU AKSAM Güzelişler gebr şineması zengin büfe ile alyer (TEMASA G)

her yerde izabta mekteplerdir. Fındıkbağınun u m u m i s i h i t a r a z e r i n d e z a r a r o l m a t a r. h a l k n s i h a t i d a v a s t a d r ! B e k i r S u k u t l u K u l u k z o g l u

Almanya'da kabine buhranı

Berlin 31 (a. a.) Almanya'da kabine buhranı devam etmektedir. Proney yarı enirnamelerinin Hindenburg tarafından tasdik edilmesi üzerine edilmiş birerine istifa etmiştir.

Pire'de iki başvekilin mülakati

Atina 31 (a. a.) Başvekil Papanastayro Pire'den geçtiği İsmet paşa karaveleri ve Tevfik Rüşü bey ile mülakatta bulunacaktır.

Pangalosun Nefi

Atina 31 (a. a.) Pangalos ve taraftarlarına karşı adli tahliat yapılmaktadır. Pangalosun nefi edilmediği muhtemeldir.

her yerde izabta mekteplerdir. Fındıkbağınun u m u m i s i h i t a r a z e r i n d e z a r a r o l m a t a r. h a l k n s i h a t i d a v a s t a d r ! B e k i r S u k u t l u K u l u k z o g l u